

Kertomus Pyhtään Haasianiemien, Pyhtään Merikosken ja Loviisan Viirankosken tarkastusmatkoista 9-10.10.2013 ja 24.10.2013

Päivi Maaranen, FL, Museovirasto 29.11.2013

Sisälllys

Tiivistelmä	2
1. Johdanto	3
2. Kohdekuvaukset muinaisjäännösrekisterin mukaan 1.10.2013	3
2.1 Pyhtää Haasianiemi	3
2.2 Pyhtää Merikoski	4
2.3 Loviisa Viirankoski	5
3. Yleistä tarkastuksesta	6
3.1 Tiehanke E18 Koskenkylä-Kotka	7
3.2 Tarkastusolosuhteet	7
3.2.1 Pyhtää Haasianiemi ja Merikoski	7
3.2.2 Loviisa Viirankoski	8
3.3 Tarkastusmenetelmät	8
4. Tarkastushavainnot kohteittain: Pyhtää Haasianiemi	9
4.1 Kohteen yleiskuvaus ja tutkimushistoria	9
4.2 Tarkastushavainnot	11
4.3 Tulkinta	14
4.4 Harrastajien havainnot	15
5. Tarkastushavainnot kohteittain: Pyhtää Merikoski	15
6. Tarkastushavainnot kohteittain: Loviisa Viirankoski	16
6.1 Kohteen yleiskuvaus ja tutkimushistoria	17
6.2 Tarkastushavainnot: E18 linjauksen eteläpuoli	18
6.3 Tulkinta: E18 linjauksen eteläpuoli	20
6.4 Tarkastushavainnot: E18 linjauksen pohjoispuoli	21
6.5 Tulkinta: E18 linjauksen pohjoispuoli	24
6.6 Harrastajien havainnot	25
7. Yhteenveto ja toimenpide-ehdotukset	25
7.1 Pyhtää Haasianiemi	25
7.2 Pyhtää Merikoski	29
7.3 Loviisa Viirankoski	29
8. Lopuksi	32
Liiitteet:	
Liite 1. Sijaintikartta Pyhtää Haasianiemi ja Pyhtää Merikoski	34
Liite 2. Sijaintikartta Loviisa Viirankoski	35
Liite 3. Pyhtää Haasianiemi, Jouni Jäppisen ja Rune Nygårdin havainnot	36
Liite 4. Loviisa Viirankoski, Jouni Jäppisen ja Rune Nygårdin havainnot	67
Liite 5. Valokuvat: Pyhtää Haasianiemi ja Merikoski	89
Liite 6. Valokuvat: Loviisa Viirankoski, E 18 tien linjauksen eteläpuoli	103
Liite 7. Valokuvat: Loviisa Viirankoski, E 18 tien linjauksen pohjoispuoli	112

Tiivistelmä

Tarkastusmatkat Pyhtäälle 9-10.10.2013 ja Loviisaan 24.10.2013 tehtiin tarkoituksena selvittää muinaisjäännösten Pyhtää Haasianiemi ja Loviisa Viirankoski laajuus, luonne ja säilyneisyys. Tarkastuksen suoritti erikoistutkija Päivi Maaranen Museovirastosta. Tarkastuksen rahoitti Museoviraston Ohjaus- ja tukiyksikkö Kulttuuriympäristön suojelun osastolta.

Tarkastusolosuhteet olivat kohtalaisen hyvät, joskin hämärä sää ja paksu pilviverho vaikuttivat dokumentaation tarkkuutta vähentävästi. Ennen tarkastusmatkaa muinaisjäännöksistä oli tiedossa se, että ne saattoivat olla osittain tai kokonaan tuhoutuneita E18 moottoritien rakentamisen vuoksi.

Tarkastuksen tuloksena voitiin todeta, että Pyhtään Haasianiemen muinaisjäännösalueesta oli säilynyt osa E18 tielinjan eteläpuolella. Pääosa muinaisjäännöksestä vaikutti kuitenkin tuhoutuneen E18 tien rakentamisen yhteydessä. Haasianiemen rauhoitusluokka ehdotetaan muutettavaksi luokasta 3 luokkaan 2 (= kohteen luonteen ja arvon selvittäminen edellyttää tarkempia tutkimuksia). Muinaisjäännöksen rajauksesta esitetään suppeampi ja laajempi rajausehdotus. Ajoitus esitetään muutettavaksi historiallisesta moniperiodiseksi.

Pyhtään Haasianiemen aluerajauksen vieminen ja muinaisjäännöksen rauhoitusluokan muuttaminen mahdollisimman nopeasti Museoviraston ylläpitämään muinaisjäännösrekisteriin vaikuttaa perustellulta, sillä kohteeseen voi suuntautua lähivuosina metsänhoidollisia toimenpiteitä. Maastokäynnin perusteella voi arvioida, että alueella on sekä harvennus- että päätehakattavaa puustoa.

Pyhtään Merikoski todettiin hyvin säilyneeksi E18 tien rakentamisesta huolimatta. Sen osalta ei tehdä ehdotuksia toimenpiteistä.

Loviisan Viirankosken muinaisjäännöksestä voitiin todeta, että muinaisjäännöksen laajuus oli ennalta tunnettua laajempi E18 tien linjauksen eteläpuolella. Lisäksi E18 tien linjauksen pohjoispuolella muinaisjäännösalue joko jatkui tai siellä sijaitsi ennestään tuntematon muinaisjäännösalue. Osa tästä alueesta vaikutti tuhoutuneen E18 tien rakentamisen yhteydessä.

Loviisan Viirankosken osalta ehdotetaan rauhoitusluokan 2 säilyttämistä E18 tien linjauksen eteläpuolisen muinaisjäännösalueen osalta ja muinaisjäännösalueen rajaamista muinaisjäännösrekisteriin nykyistä laajemmaksi. Ajoituksen muuttaminen ajoittamattomasta kohteesta historiallisesti vaikuttaa perustellulta. E18 tien linjauksen pohjoispuoliselle muinaisjäännösalueelle ehdotetaan myös rauhoitusluokaksi 2. Kohteen rajaaminen ja nimeäminen omaksi, erilliseksi muinaisjäännösalueeksi vaikuttaa myös perustellulta. Ajoitus ehdotetaan määriteltäväksi esihistoriallisesti tai moniperiodiseksi.

1. Johdanto

Pyhtään Haasianiemi sekä Merikoski ja Loviisan Viirankoski ovat muinaismuistolain (295/1963) tarkoittamia kiinteitä muinaisjäännöksiä. Haasianiemi on Museoviraston muinaisjäänösrekisterissä numerolla 1000019888, Merikoski numerolla 1000002919 ja Viirankoski numerolla 1000017615.

Muinaisjäänöskohteet Haasianiemi ja Viirankoski ovat löytyneet harrastajien tekemän metallinetsinnän yhteydessä valtatie 7:n parantamiseen liittyvän E18-tiehankkeen linjaukselta. Merikoski on myös harrastajan löytämä kohde. Haasianiemelle maastokäyntejä ovat tehneet aiemmin Museoviraston ja maakuntamuseon arkeologit. Lisäksi kohteessa on tehty kaksi pienimuotoista pelastuskaivausta. Viirankoskelle maastokäynnin olivat tehneet aiemmin Museoviraston arkeologit. Merikoski on puolestaan huomioitu tiehankkeeseen liittyvissä inventoinneissa. (Ks. tarkemmin luvut 4 ja 6).

Haasianiemen ja Viirankosken kohteiden tarkastaminen uudelleen maastossa tuli ajankohtaiseksi, kun Museoviraston Arkisto- ja tietopalvelujen osaston yksiköistä Arkisto ja arkeologiset kokoelmat alkoi käsitellä Haasianiemestä ja Viirankoskesta tulleita löytöjä elokuussa 2013 sekä arvioida, mitkä löydöistä liitetään Suomen Kansallismuseon kokoelmiin. Löytöjä katsoivat Museovirastossa 11.9.2013 Leena Ruonavaaran johdolla Helena Ranta, Simo Vanhatalo, Tanja Tenhunen, Päivi Maaranen ja Veli-Pekka Suhonen. Löytöjen käsittelyyn liittyen Kulttuuriympäristön suojelun osastolla todettiin, että kohteissa on tehtävä tarkastus kohteiden tilan selvittämiseksi mm. senkin vuoksi, että moottoritie oli valmistunut tai valmistumassa kyseessä olevien muinaisjäänöskohteiden kohdalla.

Tarkastusmatka Pyhtään Haasianiemeen ja Loviisan Viirankoskelle oli alun perin tarkoitus toteuttaa kolmi-päiväisenä matkana 9-11.10.2013. Tarkastuksen suorittajan muiden virkatehtävien vuoksi tarkastus jouduttiin kuitenkin jakamaan kahteen osaan. Pyhtään Haasianiemi tarkastettiin 9-10.10.2013 ja Loviisan Viirankoski 24.10.2013. Haasianiemen tarkastuksen yhteydessä tarkastettiin myös kohde nimeltä Pyhtää Merikoski. Tarkoituksenmukaisuuden vuoksi kohteet päätettiin raportoida saman matkakertomuksen yhteydessä.

2. Kohdekuvaukset muinaisjäänösrekisterin mukaan 1.10.2013

2.1 Pyhtää Haasianiemi (mj.rek.nro. 1000019888)

- historiallinen
- työ- ja valmistuspaikat: *raudanvalmistuspaikat*
- rauhoitusluokka: 3
- lukumäärä: -

Kohdekuvaus:

Raudankäsittelypaikka sijaitsee Ahvenkoskella, Merikosken voimalaitoksesta vajaa kilometri itäkaakkoon,

Kertomus Pyhtään Haasianiemen ja Loviisan Viirankosken tarkastusmatkoista 9-10.10.2013 ja 24.10.2013

Päivi Maaranen, Museovirasto 29.11.2013

välittömästi valtatie 7:n eteläpuolella, kivikkoisen mäen lounaisrinteessä. Alueen länsi- ja eteläpuolella on kosteikkoja, joka on vanhaa merenlahtea. Löytöalue on matalalla, vain 2–5 metriä merenpinnan yläpuolella.

Valtatie 7:n rakennushankkeeseen liittyvän, suunnitellun yksityistien kohdalla tehtiin kesällä 2011 kaivauksia. Tutkimuksissa löydettiin raudankäsittelyyn liittyviä rakenteita, esim. ahjo, jonka edustalla oli runsaasti kuonan kappaleita.

Alueelta on löydetty paljon iältään vaikeasti määriteltäviä metalliesineitä ja niiden katkelmia.

Sijainti:

Etäisyystieto: Pyhtään kirkosta 4,2 km länteen
 Peruskartta: 302306 Pyhtää
 Koordinaatit: 6705927 / 470642 z:
 Koordinaattiselite: ahjo

Luonti:

Tietue luotu: *nba_hranta* 2.4.2012 11:00
 Viimeinen muutos: *nba_hranta* 2.4.2012 12:48

Tutkimukset:

2011 koekaivaus Simo Vanhatalo

2.2 Pyhtää Merikoski (mj. rek. nro 1000002919)

- historiallinen
- työ- ja valmistuspaikat: *raudanvalmistuspaikat*
- rauhoitusluokka: 2
- lukumäärä 1

Kohdekuvaus:

Kohde sijaitsee Ahvenkoskella valtatie 7 kaakkoisreunassa. Paikan luoteispuolella, n. 350 m päässä, on Kymijoen länsihaaran suun ylittävä Merikosken silta ja n. 100 metrin päässä on levähdyspaikka. Maasto on kivikkoista moreenitasannetta (5 m mpy), joka viettää etelään ja lounaaseen. Tasanteen lounaispuolinen rantavyöhyke on alavaa ja kosteaa. Alueella kasvaa kuusivaltaista kangasmetsää, joka on tasanteen lähiympäristöstä äskettäin hakattu lehtipuita lukuun ottamatta. Muinaisjäännös on tien reunassa kohoavan suuren, useita metrejä korkean siirtolohkareen lounaissivulla.

Siirtolohkareen lounaisseinämän juuresta on vuonna 2004 todettu matala, sammalpeitteinen kiveys (2 x 1 x 0.3 m). Kiveys on sijoitettu suoran ja alaviiston seinämän keskivaiheille suojaisimpaan kohtaan, runsaan puolen metrin päähän seinämästä. Kiveyksen päällä on kaksi lahoavaa kantoa, mikä haittaa tarkkojen havaintojen tekoa. Rakennelma on ilmeisesti koottu litteähköistä kivistä suorakaiteen muotoiseksi. Kiveyksen kaakkoisnurkkaa on mahdollisesti purettu ja siinä näkyy jo maanpinnassa kuonan paloja.

Rakennelman uunimainen muoto sekä sijoittelu siirtolohkareen suojaan viittaavat siihen, että kyseessä on

raudanvalmistukseen liittyvä jäännös. Kuonasta syksyllä 2006 teetetyin ajoituksen (Hela-1323, 350±35 BP) perusteella jäännös on todennäköisesti 1500-luvulta. Kohteen tarkempi määrittely edellyttää kuitenkin kaivauksia. Vuosien 2005 ja 2006 inventoinneissa tehtyjen koekuopitusten ja kairausten perusteella muinaisjäännösalue jatkuu kiveystä ympäröivällä tasanteella etelään ja lounaaseen. Koillispuolella alue rajautuu siirtolohkareeseen, joka kuuluu vielä muinaisjäännökseen. Kaakkois-Suomen tiepiirin laatiman suunnitelman mukaan valtatie 7 uusi linjaus ja siihen liittyvät alueet saattavat ulottua muinaisjäännöksen alueelle. Mikäli suunnitelma toteutetaan, on muinaisjäännöksen laajuus selvitetävä tarkemmin ja tarvittaessa tutkittava kaivauksin.

Sijainti:

Etäisyystieto:

Peruskartta: 302306 Pyhtää
 Koordinaatit: 6706263 / 470121 z: 5,00
 Koordinaattiselite: Keskikoordinaatit

Luonti:

Tietue luotu: MUSEOVIRASTO\emikkola 2.12.2004 11:41
 Viimeinen muutos: MUSEOVIRASTO\KVUORIST 11.12.2007 12:48

Tutkimukset:

2004	inventointi	Sirkka-Liisa Seppälä <i>Paikka on Rune Nygårdin löytämä.</i>
2005	inventointi	Katja Vuoristo ja Kreetta Lesell
2006	inventointi	Sirkka-Liisa Seppälä

2.3 Loviisa Viirankoski (mj.rek.nro. 1000017615)

- ajoittamaton
- työ- ja valmistuspaikat: raudanvalmistuspaikat
- rauhoitusluokka: 2
- lukumäärä: -

Kohdekuvaus:

Sepänpaja ja mahdollinen raudanvalmistuspaikka itään aukeavalla rinteellä, korkeus n. 10 m. Alueen lounaisnurkassa neliskulmaisen ahjon/sulatusuunin matalat kivirauniot, josta kuonaa sisältävä nokimaata noin 5 m säteellä, rautaesineitä ja mahdollisesti rautakautista keramiikkaa. Ympäristöstä löytynyt metallinilmäisimmällä rautaesineillä kuten sirpin katkelma.

Ahjon vierestä syyskuussa 2010 otetun hiilinäytteen ajoitustulos: 240 ± 30 BP (IHME-1790). Esineet on luetteloitu numerolla KM 39609.

Sijainti:

Etäisyystieto: -

Peruskartta: -

Koordinaatit: 6705921 / 462081 z: 10,00

Koordinaattiselite: gps paikannus

Luontitiedot:

Tietue luotu: *nba_mniukkan* 29.12.2010 14:58

Viimeinen muutos: *nba_ttenhune* 17.10.2013 10:54

Alakohteet muinaisjäännösalueella:

- *ahjo: nelikulmainen, koko 1,5 x 1,8 m. Romurautaa sulatettu, hitsattu yhteen uusia esineitä. Kuonaa levinnyt ympäristöön. Vaikuttaa siltä, että työskentelyssä ollut kaksi eri periodia. Kuonasta ei saa ajoitusta, vaatii hiiltä. Ahjon pohjasta pitäisi löytyä hiekkakerros.*

- *viikatteen katkelman ja atraimen löytöpaikka: löytyneet noin metrin etäisyydellä toisistaan.*

- *iskoksen löytöpaikka*

- *mahdollinen hiilimiilu:*

Tutkimukset:

2010 tarkastus Helena Ranta ja Marianna Niukkanen

Tarkastus 8.10.2010

3. Yleistä tarkastuksesta

Tarkastusmatkan tavoitteena oli tarkastaa maastossa Pyhtään Haasianiemen ja Loviisan Viirankosken kiinteiden muinaisjäännösten kunto ja säilyneisyys. Lisäksi tavoitteena oli tehdä ehdotus muinaisjäännösalueiden rajoista maastohavaintojen perusteella. Tarkastusajankohtana moottoritie oli pääpiirteissään valmistunut Haasianiemen kohdalla ja teialueella tehtiin vain viimeistelytyötä. Sen sijaan Viirankosken kohdalla työt olivat vielä kesken.

Lähtötietoina tarkastuksen valmistelussa käytettiin Museoviraston muinaisjäännösrekisterin tietoja (luku 2) ja Museoviraston Kulttuuriympäristön tutkimusraportit -tietokannan (<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>) inventointiraporttien antamia tietoja. Lisäksi perehdyttiin Jouni Jäppisen verkossa julkistamiin tietoihin Haasianiemestä (ks. liite 3) ja Viirankoskesta (ks. liite 4). Jouni Jäppisen sähköpostitse 1.11.2013 saadulla luvalla aineistot on liitetty tämän matkakertomuksen liitteiksi 3 ja 4 editoimalla verkkotiedot word-tiedostoiksi.

Suullista tietoa tarkastuksiin liittyen kohteista saatiin Museovirastosta Pirjo Uinolta ja Helena Rannalta. Historiallista kartta-aineistoa ja tietoa niistä saatiin Museovirastosta Veli-Pekka Suhoselta. Sähköpostitse

Kertomus Pyhtään Haasianiemen ja Loviisan Viirankosken tarkastusmatkoista 9-10.10.2013 ja 24.10.2013

Päivi Maaranen, Museovirasto 29.11.2013

saatiin tietoja Viirankosken liittyen Jouni Jäppiseltä. Haasianiemeen liittyvä kartta-aineisto saatiin Museovirastosta Jan-Erik Nymanilta tarkastuksen jälkeen sähköpostitse (23.10.2013).

Tarkastuksesta ilmoitettiin etukäteen syyskuussa 2013 sähköpostitse paikkoja löytämässä olleen harrastajaryhmän jäsenelle Jouni Jäppiselle ja kysyttiin, olisiko hän halukas osallistumaan tarkastukseen. Jäppinen olikin siihen sähköpostivastauksessaan halukas, mutta saatuaan pitkäaikaisen projektin työstettäväkseen ilmoitti sähköpostitse olevansa estynyt osallistumasta tarkastuksiin.

3.1 Tiehanke E18 Koskenkylä-Kotka

Valtatie 7 on osa kansainvälistä Eurooppatietä 18 ja EU:n tärkeäksi asettamaa niin sanottua Pohjolan kolmion liikennejärjestelmää. Valtatien 7 rakentaminen moottoritieksi välillä Koskenkylä-Loviisa-Kotka on yksi neljästä puuttuvasta Turun ja Vaalimaan välisen kansainvälisen E18-tien kehittämishankkeesta. Suomi on sitoutunut toteuttamaan E18-tien moottoritieksi tällä vuosikymmenellä.

E18 Koskenkylä-Kotka-hanke käsittää nykyisen moottoriliikennetien täydentämisen moottoritieksi Koskenkylästä Loviisaan (17 km) ja moottoritien rakentamisen Loviisasta Kotkaan (36 km). Moottoritielle rakennetaan 6 uutta eritasoliittymää: Loviisan itäinen, Ruotsinpyhtää, Ahvenkoski, Pyhtää, Siltakylä ja Heinlahti. Lisäksi Loviisan läntistä ja Sutelan eritasoliittymää parannetaan.

Rakentaminen alkoi marraskuussa 2011. Moottoritie avataan liikenteelle osittain jo vuonna 2013 ja kokonaisuudessaan vuonna 2014. Kaiken kaikkiaan tiejärjestelyt ovat valmiita vuoden 2015 lopussa. Tien kunnossapidon ja rahoituksen sisältävä sopimuskausi ulottuu vuoteen 2026 saakka.

(Luvun 3.1. koko tekstiosa on lainaus Tiehallinnon verkkosivulta osoitteessa http://portal.liikennevirasto.fi/sivu/www/f/hankkeet/kaynnissa/koskenkyla_loviisa_kotka).

3.2 Tarkastusolosuhteet

3.2.1 Pyhtää Haasianiemi ja Merikoski

Pyhtään Haasianiemen ja Merikosken tarkastuspäivinä 9-10.10.2013 sää oli hieman kostea ja aika-ajoin sateinen, mutta se ei haitannut tarkastuksen suorittamista maastossa. Lämpötila oli sopiva, noin +9 - +11 astetta vaihdellen. Lehdet olivat pääosin puissa, joskin jonkin verran maassa oli jo tippuneita lehtiäkin. Maapintaa päästiin tarkastelemaan melko hyvin tästä huolimatta erityisesti Haasianiemen itäosassa. Sen sijaan Haasianiemen länsiosan vanhalla avohakkuulla ollut tiheähkö vesakko ja muu pensaskerroksen kasvillisuus oli vielä sen verran lehdessä, että se esti jonkin verran tarkastushavaintojen tekemistä.

Paksu pilvipeite ja harmaa sää haittasivat melko paljon valokuvadokumentointia, sillä valon määrä ei erityisesti Haasianiemen itäosissa valtapuustona olleen kuusen ja männyn vuoksi ollut kovin suuri. Onnistuneeseen valokuvadokumentointiin olisi tarvittu jalustaa kameralle. Sen sijaan maastossa havainnointiin valon määrä oli koko tarkastuksen ajan riittävä.

Paksu pilvipeite ja tiheä latvuserkos vaikutti ilmeisesti myös GPS-laitteen tarkkuuteen. Tarkkuuden osalta päästiin harvoin hyviin lukemiin, joten havaintojen paikannus ei ole kovin tarkkaa (tarkkuus pisteelle keskimäärin $\pm 5 - 7$ metriä). Huomiota kiinnitti se, että GPS-laitteen oli vaikea säilyttää suuntima kuljettaessa etukäteen laitteeseen syötettyyn GPS-pisteeseen. Tästä asiasta keskusteltiin paikalla olleen tietömaan työntekijän kanssa. Tämä huomautti, että heillä on ollut samantapaisia ongelmia satelliittipaikannuksen kanssa mm. tielinjaa kartoilla ja maastossa paikannettaessa.

Sateisesta säästä huolimatta maaperä oli kuivan syksyn vuoksi kuivaa aivan maan pintaosia lukuun ottamatta. Tämän vuoksi kairanäytteitä oli paikoin vaikea saada täydellisinä. Lisäksi kairaamista vaikutti paikoin maaperän kivisyys, mikä on luonteenomainen geologinen piirre alueella.

3.2.2 Loviisa Viirankoski

Loviisan Viirankosken tarkastuspäivänä 25.10.2013 sää oli hieman kostea ja aika-ajoin tihkusateinen, mutta se ei haitannut tarkastuksen suorittamista maastossa. Lämpötila oli sopiva, noin + 11 astetta ja sää hieman tuulinen. Lehtipuut ja pensaat olivat pääosin lehdettömiä. Maapintaa päästiin tarkastelemaan melko hyvin tästä huolimatta. Paikoin tarkastusta haittasi pitkä heinä erityisesti moottoritien laitaa lähellä olevilla alueilla ja paikoin vadelma vanhoissa hakkuuaukoissa.

Paksu pilvipeite ja harmaa sää haittasivat jonkin verran valokuvaamista, sillä valon määrä ei erityisesti Viirankosken eteläosissa valtapuustona olleen kuusen vuoksi ollut kovin suuri. Sen sijaan maastossa havainnointiin valon määrä oli koko tarkastuksen ajan riittävä.

Viirankosken eteläosan tiheä puusto vaikutti ilmeisesti GPS-laitteen tarkkuuteen. Muuten paikannuksessa päästiin kohtalaisen tarkkoihin lukemiin (tarkkuus pisteelle keskimäärin $\pm 3 - 5$ m).

Maaperä oli tarkastusta edeltäneen sateisen ja kylmän sääjakson ansiosta riittävän kostea ja siitä saatiin erittäin hyvin kairanäytteitä.

3.3 Tarkastusmenetelmät

Kohteiden tarkastukset pyrittiin tekemään täsmäinventointina, missä jo tunnettu ja suppea muinaisjäänösalue käydään läpi arkeologisten ilmiöiden paikallistamiseksi ja niiden tarkan sijainnin, luonteen ja laajuuden määrittelemiseksi. Alueet käveltiin läpi siksak-kuviona, jotta ne saataisiin mahdollisimman laajalti arvioitua. Pyhtään Haasianiemen länsiosassa siksak-kävely ei onnistunut täysin nuoren ja tiheän vesakon vuoksi sekä maanpinnan lohkareisuuden vuoksi. Kävelyn aikana pyrittiin kiinnittämään huomio anomaliioihin eli poikkeaviin ilmiöihin luonnonympäristössä.

Koetutkimuksen menetelmänä käytettiin kairausta T-piikillä eli maaperäkairalla. Maaperää kairattiin tasaisen harvakseltaan kävelyn aikana noin 5-10 metrin välein. Ero luonnollisen maannoksen ja siitä poikkeavien ilmiöiden välillä saatiin näin paremmin havaittua. Kaikki anomaliat ja niiden ympäristö kairattiin tiheästi (4-10 kairausta per kohde) havaintojen tarkentamiseksi.

Koekuoppia tai lapionpistoja kohteisiin ei haluttu tehdä, koska niihin oli kaiveltu kuoppia jo metallinetsinnän yhteydessä ja mahdolliset säilyneet kulttuurikerrokset sekä muut ihmistoiminnan jäänteet haluttiin säilyttää mahdollisimman vauriottomina. Sen sijaan tarkastettiin kaikki kaatuneet juurakot ja poistettiin jonkin verran maata lastalla juurten välistä. Maaperään ei tuulenkaatojenkaan kohdalla kajottu lastalla. Merikosken muinaisjäännösalueella ei kairattu eikä kajottu maaperään millään muullakaan tavalla.

Maanpinnalla tai kairan avulla havaituille anomaloille tehtiin paikannus GPS-laitteella (Garmin GPSmap60Cx). Tarvittaessa tarkastettiin suuntimia bussolin (Suunto, 400) avulla. Lisäksi tarkastettava alue, anomaliat ja muut havainnot dokumentoitiin digitaalisella kameralla (Canon, Digital Ixus 9515). Maastossa havainnot kirjattiin tulosteena mukana oleville kartoilla sekä sanallisesti että alue- ja pistemerkinnoin. GPS-lukemat muunnettiin raporttia varten Maanmittauslaitoksen EurefMuunnos -ohjelmalla (<http://www.maanmittauslaitos.fi/kartat/koordinaatit/muunnosohjelma-euref89>).

4. Tarkastushavainnot kohteittain: Pyhtää Haasianiemi

Pyhtään Haasianiemi tarkastettiin kahdessa osassa. Tarkastus aloitettiin E18-suuntaisen työmaatien kääntöpaikan kohdalta ja ensimmäisessä vaiheessa tarkastettiin alue kääntöpaikalta itään. Sen jälkeen tarkastettiin E18-tien meluvallin seinämässä oleva vanhan maanpinnan kaistale. Lopuksi tarkastettiin kääntöpaikalta länteen ulottuva alue. Tarkastuksen aikana ei liikuttu turvallisuussyistä itse tiealueella, mikä oli jo pääosin liikennekäytössä.

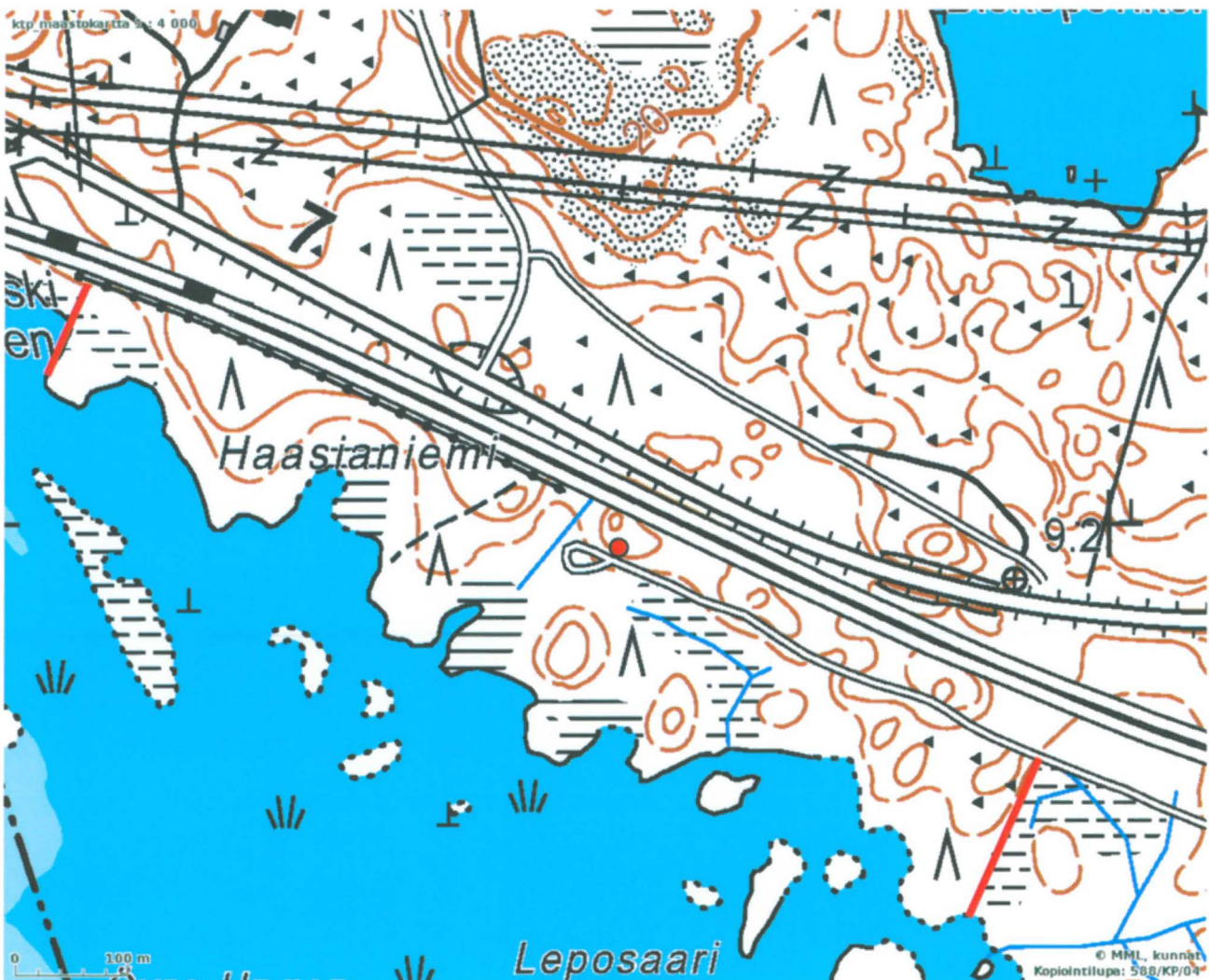
4.1 Kohteen yleiskuvaus ja tutkimushistoria

Tarkastettu muinaisjäännösalue sijaitsee Pyhtään Merikoskella Ahvenkoskenlahden pohjoisrannalla Haasianiemessä meren rannan ja uuden länsi-itä -suuntaisen E18 tien välisessä metsässä (ks. liite 1 ja kartta 1). Alueen itäosassa kulkee E18 tien suuntainen työmaatie, jonka kääntöpaikka sijaitsee myös E18 tien vieressä (ks. liite 5, kuvat 1-3).

Merikosken-Haasianiemen -seutuun liittyy kolme tuoreempaa inventointia. Yksi niistä on valtatie 7 inventointi, joka on kohdistunut Kotkan, Loviisan, Pyhtään ja Ruotsinpyhtään alueelle vuonna 2005 (Lesell, Kreetta & Vuoristo, Katja, raportti 2006). Inventoinnissa on liikuttu vain suunnitellulla tiealueella (suullinen tieto Katja Vuoristo 25.10.2013). Toinen inventointi on Pyhtää ja Ruotsinpyhtää, Ahvenkoski, Osayleiskaava-alueen muinaisjäännösinventointi vuonna 2004 (Sirkka-Liisa Seppälä, raportti 2004). Inventoinnissa on liikuttu myös Merikosken seudulla, missä yhteydessä on dokumentoitu raudanvalmistuspaikka alueen länsiosassa (ks. tarkemmin luku 5). Kolmas inventointi on Kotka ja Pyhtää, Sotahistoriallisten muinaisjäännösten inventointi (John Lagerstedt, raportti vuonna 2007). Inventoinnissa on liikuttu Merikosken koillispuolella sijaitsevan Ahvenkosken alueella. Tämän inventoinnin osalta on tärkeää huomata Merikosken-Ahvenkosken -seudun tärkeä sotahistoriallinen rooli.

Haasianiemen alueeseen liittyy myös koekaivauksia ja tarkkuusinventointi ajalla 7-8.7.2011, 12.–16.9.2011 ja 13.10.2011 (Simo Vanhatalo). Nämä ovat kohdentuneet nykyisen E18 tien linjauksen alueelle. Raportointi kenttätöistä ei ollut vielä valmistunut tätä matkakertomusta kirjoitettaessa.

E18 tien linjauksella ja sen eteläpuolella sijaitsevan Haasianiemen muinaisjäännöksen löysi seudulla liikkuva harrastajaryhmä metallinetsimen avulla vuonna 2010. Kohteeseen ovat tehneet ilmeisesti tarkastuksen Helena Ranta Museovirastosta ja Kymenlaakson maakuntamuseo, vaikka tiedot käynneistä eivät ole kirjautuneet Museoviraston ylläpitämään muinaisjäännösrekisteriin. Kohteen löytänyt harrastajaryhmä havaitsi ihmisen tekemiä rakennelmia ja löysi metallinetsimellä metalliesineitä laajalta alueelta Haasianiemestä ennen ja jälkeen koekaivausten. Osa havainnoista paikantui nyt seudun halkaisevan E 18 tien linjauksen alueelle. Haasianiemestä tulleet löydöt on talletettu Museovirastoon seuraavien KM-numeroiden alle: 39511, 39597, 39598, 39604 ja 39605.

Kartta 1. Pyhtää Haasianiemi. Tarkastus käsitti tielinjauksen eteläpuolisen ja meren rannan välisen osan. Lännessä tarkastus loppui tietyömaan yhteydessä kuorittuun osaan (punainen viiva kartan vasemmassa reunassa) ja idässä kosteaan notkanteeseen (punainen viiva kartan oikeassa reunassa). Punaisen pisteen kohdalla tarkastettiin meluvallin reunassa näkyviä vanhan maanpinnan alueita.

4.2 Tarkastushavainnot

Alueen yleisen tarkastamisen lisäksi tarkastuksen yhteydessä pyrittiin tarkastamaan ne paikat, joista on raportoitu löytyneen metallia (ks. tarkemmin liite 3). Tarkennetut tiedot löytöpaikoista saatiin vasta tarkastuksen jälkeen Jan-Erik Nymanilta Museovirastosta. Tarkastetulla alueella havaittiin joitakin röykkiötä tai muita kivirakenteita, muutama raivattu ja tasattu alue sekä kairauksen avulla havaittavissa olevia nokimaa-alueita.

Tarkastettu alue oli itäosaltaan kuusivaltaista kangasmetsää ja metsätyyppi oli MT. Kosteissa painanteissa oli lehtolajeja ja heinävaltaista kasvillisuutta. Pensaskerros oli melko vähäinen, kenttäkerros varpuja ja sammalta. Paikoin kuusikko oli melko nuorta ja hyvin tiheää. Keskivaiheiltaan alue oli voimakkaasti nuorta lehtipuustoa kasvavaa avohakattua metsää ja länsiosaltaan harvennettua, valtapuuna mäntyä, kuusta ja koivua melko harvakseltaan kasvavaa metsää. Länsiosan pensaskerros oli kohtalainen, lehtipuuta ja nuorta kuusta kasvava, kenttäkerros heinävaltainen ja avohakatulla alueella hyvin heinäinen. Alueella oli runsaasti siirtolohkareita mutta vain vähän kalliopaljastumia. Kalliot olivat pääosin jäkälän ja sammalen peitossa eikä avokallioita varsinaisesti ollut. Pienten mäenkumpareiden laella oli kivikoita ja siirtolohkareita luontaisina röykkiöinä. (Ks. ilmakeku 1 ja liite 5, kuvat 4-11.)

Ilmakeku 1. Ilmakeku Haasianiemen alueesta ennen E18-tien rakentamista. Muinaisjännösalue sijoittuu kuvassa näkyvän tielinjan eteläpuolelle.

Tarkastuksen yhteydessä alueella havaittiin erilaisia rakenteita ja maaperässä nokimaata (ks. sijaintikoordinaatit taulukosta 1).

Nimi:	ETRS-TM35FIN:		KKJ-yhtenäiskoordinaatit:	
Röykkiö 1	6705888.2	470502.5	6708703	3470660
Röykkiö 2	6705868.2	470566.4	6708683	3470724
Röykkiö 3	6705832.2	470610.4	6708647	3470768
Röykkiö 4	6705998.1	470418.5	6708813	3470576
Röykkiö 5	6705998.1	470420.5	6708813	3470578
Röykkiö 6	6705998.1	470414.5	6708813	3470572
Kiveys 1	6705833.2	470708.4	6708648	3470866
Kumpu 1	6705891.2	470590.4	6708706	3470748
Kumpu 2	6705837.2	470630.4	6708652	3470788
Kuoppa 1	6705837.2	470621.4	6708652	3470779
Kuoppa 2	6705836.2	470618.4	6708651	3470776
Rakenne 1	6705818.2	470806.3	6708633	3470964
Alue 1	6705870.2	470558.4	6708685	3470716
Alue 2*	6705802.000	470856.000	6708616.790	3471013.690

Taulukko 1. Haasianiemessä havaitut rakenteet ja niiden sijaintikoordinaatit.

Röykkiö 1. (ks. liite 5, kuva 12)

Pienehkö, epämääräinen pyöreähkö kivirakenne, jonka halkaisija on 80 cm ja korkeus 50 cm. Rakenne sijaitsee vanhalla metsätiellä ja se vaikutti osittain hajonneelta.

Röykkiö 2. (ks. liite 5, kuva 13)

Suorakaiteen muotoinen maatäytteinen kivikasa, jonka koko on 70 x 130 cm ja korkeus 40 cm. Lähellä sijaitsee tasoitetulta vaikuttava maa-alue (ks. Alue 1 alempana).

Röykkiö 3.

Lähellä kivisen mäenkumpareen huippua pienistä kivistä koostuva röykkiö, jonka halkaisija on noin 100 cm ja korkeus noin 40 cm. Kivikasa on mineraalimaalla ja sen alla normaali maannos. Röykkiön lähetyvillä on kaksi kuoppaa (ks. Kuoppa 1 ja Kuoppa 2 alempana).

Röykkiö 4. (ks. liite 5, kuva 14)

Kivistä tehty ja ytimestään maatäytteetön pyöreähkö röykkiö, jonka halkaisija on noin 80 cm ja korkeus 40 cm. Röykkiön keskellä kivettömämpi kohta. Kiveyksestä tuli kairattaessa vähän nokimaata.

Röykkiö 5. (ks. liite 5, kuva 15)

Kivistä tehty ja ytimestään maatäytteetön pyöreä röykkiö, jonka halkaisija on 100 cm ja korkeus 40 cm. Röykkiön keskellä kivetön kohta. Röykkiön reunassa isompi kivi. Kiveyksen pintamaasta tuli kairattaessa nokea ja röykkiön alla oleva maa oli punaista moreenia. Röykkiön ympäristössä oli paikoin voimakkaasti nokista maata.

Röykkiö 6. (ks. liite 5, kuva 16)

Kivistä tehty ja ytimeään maatäytteen pyöreä röykkiö, jonka halkaisija on 100 cm ja korkeus 60 cm. Röykkiön keskellä kivetän kohta. Kiveyksen pintamaasta tuli kairattaessa nokea ja röykkiön alla oleva maa oli punaista moreenia. Röykkiön ympäristössä oli paikoin voimakkaasti nokista maata.

Kiveys 1. (ks. liite 5, kuva 17)

Matala ja muodoltaan pitkänsoikea, koillinen-kaakko -suuntainen turvepeitteinen kiveys kalliopohjalla. Kiveyksen koko on 100 x 200 cm. Kiveyksestä tuli kairattaessa nokimaata. Kiveyksen kaakkoispäässä oli melko huolellisesti peitetty ja tuore lapionpiston kokoinen kaivelukohta (ks. liite 5, kuva 18). Pisto vaikuttaa kaive-
tun vuonna 2013. Kaksi metriä pistosta länteen havaittiin peitetty lapionpisto, kooltaan 25 x 15 cm, joka maatuneisuuden perusteella vaikutti tehdyn aiempina vuosina.

Kumpu 1.

Matalahko ja epämääräinen maakumpu, jonka laki on tasainen ja missä ei ole havaittavissa kiviä kummun pintaosissa. Kooltaan kumpu on 250 x 300 cm ja korkeudeltaan 30 cm. Kairattaessa kummusta tuli hiilistä ja nokista maata.

Kumpu 2. (ks. liite 5, kuva 19)

Matala, pitkänomainen maakumpu, jonka koko on 150 x 200 cm ja korkeus noin 30 cm. Kummun pohjois-
päässä oli peittämätön lapionpisto, minkä koko oli 20 x 30 cm ja syvyys 25 cm. Pisto ei ollut reunoiltaan erodoitunut ja vaikutti vuonna 2013 tehdyttä.

Kuoppa 1.

Pyöreähkö, kumpareen laen lähelle kaivettu ja halkaisijaltaan noin 100 cm kuoppa, jonka syvyys on noin 40 cm. Kuoppa sijaitsee 3 metrin päässä koilliseen röykkiöstä 3.

Kuoppa 2.

Hieman pitkänomainen, kumpareen laen lähelle kaivettu ja halkaisijaltaan noin 80 cm kuoppa, jonka syvyys on noin 45 cm. Kuoppa sijaitsee 5 metrin päässä pohjoiseen röykkiöstä 3. Kuopan reunalla on maapalle.

Rakenne 1.(ks. liite 5, kuvat 20-21)

Ison siirtolohkareen länsi- ja luoteispuolella sijaitsevat kivettömämpi alue, minkä reunoilla on miehennos-
tannaisia kiviä kuin rajaamassa kivettömämpää aluetta. Ilmeisesti aluetta on raivattu kivistä. Alueen koko on noin 200 x 300 cm. Alueelta pystyttiin varovasti kairalla varovasti tunnustelemalla ja silmin havainnoi-
malla todentamaan kaksi kaiveltua aluetta pehmeämmän maakerroksen alueena (ks. liite 5, kuva 22). Näiltä alueilta on todennäköisesti nostettu metallinetsimen avulla paikasta löydettyjä metallilöytöjä. Kivettömälle alueelle tehtiin kaksi kairaus, joista kummastakin tuli nokimaata sisältäviä kerroksia esiin. Toinen kairaus tehtiin kivettömän alueen lounaisnurkkaan ja toinen luoteisnurkkaan. Alueella ei havaittu topografian nä-
kökulmasta tai kairanäytteiden perusteella laajempaa kalmistoaluetta.

Alue 1. (ks. liite 5, kuva 23)

Tasoitetulta vaikuttava alue maastossa, jonka koko on noin 6 x 8 m. Maaperässä kairauksen perusteella hiiltä (ks. liite 5, kuva 24).

Alue 2. (ks. liite 5, kuva 25)

Tasanne hauta-alueen lähellä, mikä voi olla mahdollisesti osittain tarkoituksella tasoitettu ja osin todennäköisesti luontaisesti tasainen. Alueen koko noin 8 x 10 m ja sen eteläreunassa iso yksittäinen siirtolohkare. Maaperässä kairauksen perusteella nokea.

Juurakot ((ks. liite 5, kuva 11)

Alueella oli useita tuulenkaatoja, joiden juurakoiden tarkastelussa ei havaittu mitään löytöjä tai muita merkkejä. Joistakin juurakosta poistettiin hieman maata tarkastelun yhteydessä.

Meluvallin rinne (ks. liite 5, kuva 3)

Kääntöpaikan kohdalla tarkastettiin kahdessa kohtaa meluvallin rinteessä näkyvää vanhan maanpinnan kaistaletta. Kaistaleilla kasvoi hieman tuoreen kankaan kasvillisuutta eikä niissä havaittu löytöjä tai rakenteita.

4.3 Tulkinta

Maastossa tehtyjen havaintojen perusteella E 18 tien linjauksen eteläpuolella on erilaisia ihmistoiminnan merkkejä sisältävä muinaisjäännösalue. Alueella on jonkin verran ihmisen toiminnan synnyttämiä rakenteita sekä maaperässä nokea ja hiiltä sellaisina kerrostumina, että ne eivät vaikuta metsäpalojen synnyttämiseltä. Näyttääkin siltä, että ihmisen toiminnan merkit ovat alueella pesäkkeisesti. Kaikkiaan maastossa havaittujen rakenteiden ja ilmiöiden tarkempi ikääminen edellyttää arkeologisia kaivaustutkimuksia ja analyyseja.

Tarkastuksessa havaituista rakenteista röykkiöt 1 ja 3 voivat olla myös luonnonmuodostumiin liittyviä luontaisia kivikasoja. Rakenne 1 on puolestaan todennäköisesti hauta. Siihen viittaavat mm. metallinetsinnän yhteydessä tulleiden löytöjen luonne (KM 239511: 1-5).

Tarkastetun alueen luoteispuolella sijaitsee tunnettu kiinteä muinaisjäännös Pyhtää Merikoski (ks. tarkemmin luku 5). Tarkastetun alueen liittyvyys jo tunnettuun kohteeseen on epävarma eikä sitä voi tarkastuksessa saadun tiedon perusteella ratkaista.

Tulkinnan yhteydessä on huomioitava tiedon luotettavuuteen liittyvät asiat, jotka liittyvät tarkastuksen tekoon vaikuttaneisiin olosuhteisiin. Kääntöpaikalta itään sijaitseva alue pystyttiin tarkastamaan parhaiten, sillä kasvillisuus ei haitannut tarkastusta ja maasto oli helposti havainnoitavissa. Tällä alueella havainnointi on luotettavinta ja kattavimpaa.

E18-tien meluvallin seinämässä oleva vanhan maanpinnan kaistale oli pinnaltaan pääosin täysin tuhoutunut ja sekoittunutta. Sieltä ei saatu mitään arkeologisia havaintoja eikä sen tarkastuksen perusteella voi tehdä mitään luotettavia johtopäätöksiä.

Kääntöpaikalta länteen ulottuvalla alueella tarkastusta haittasi paikoin pensaskerroksen voimakas kasvillisuus, minkä vuoksi maaston havainnointi ei ollut niin kattavaa kuin itäosissa. Lisäksi tällä alueella kairaamista haittasivat paikoin voimakkaasti kiviset alueet, jolloin maaperästä ei saatu riittävän hyviä kairanäytteitä. Tätä aluetta koskevat johtopäätökset eivät ole niin luotettavia kuin itäistä aluetta koskevat.

4.4 Harrastajien havainnot

Harrastajaryhmän metallinetsimellä tehdyn etsintätöiden yhteydessä Haasianiemestä on löydetty erilaisia rauta- ja pronssiesineitä sekä niiden katkelmia ja keramiikkaa. Lisäksi alueella on havaittu mm. raudansulatuuneja ja asumuksen pohjia. Löytöalueiden todetaan pääosin tuhoutuneen E18 tien linjauksen ja meluvallin alle. (Ks. liite 3 ja kartta 6).

Tarkastuksen perusteella ei voi ottaa tarkemmin kantaa siihen, millaisia rakenteita ja millainen muinaisjäännös E18 tien kohdalla on ollut, koska tie ja meluvalli oli jo rakennettu tarkastuksen tekoaikana. Löydetyistä esineistöistä keramiikkaa koskien pyydettiin kuitenkin arviota sähköpostitse valokuvamateriaalin perusteella Mika Lavennolta Helsingin yliopistosta. Mika Lavento arvioi, että kyseessä vaikuttaisi olen nk. rautakauden tyyppin keramiikka (suullinen tieto Museovirastossa 8.11.2013).

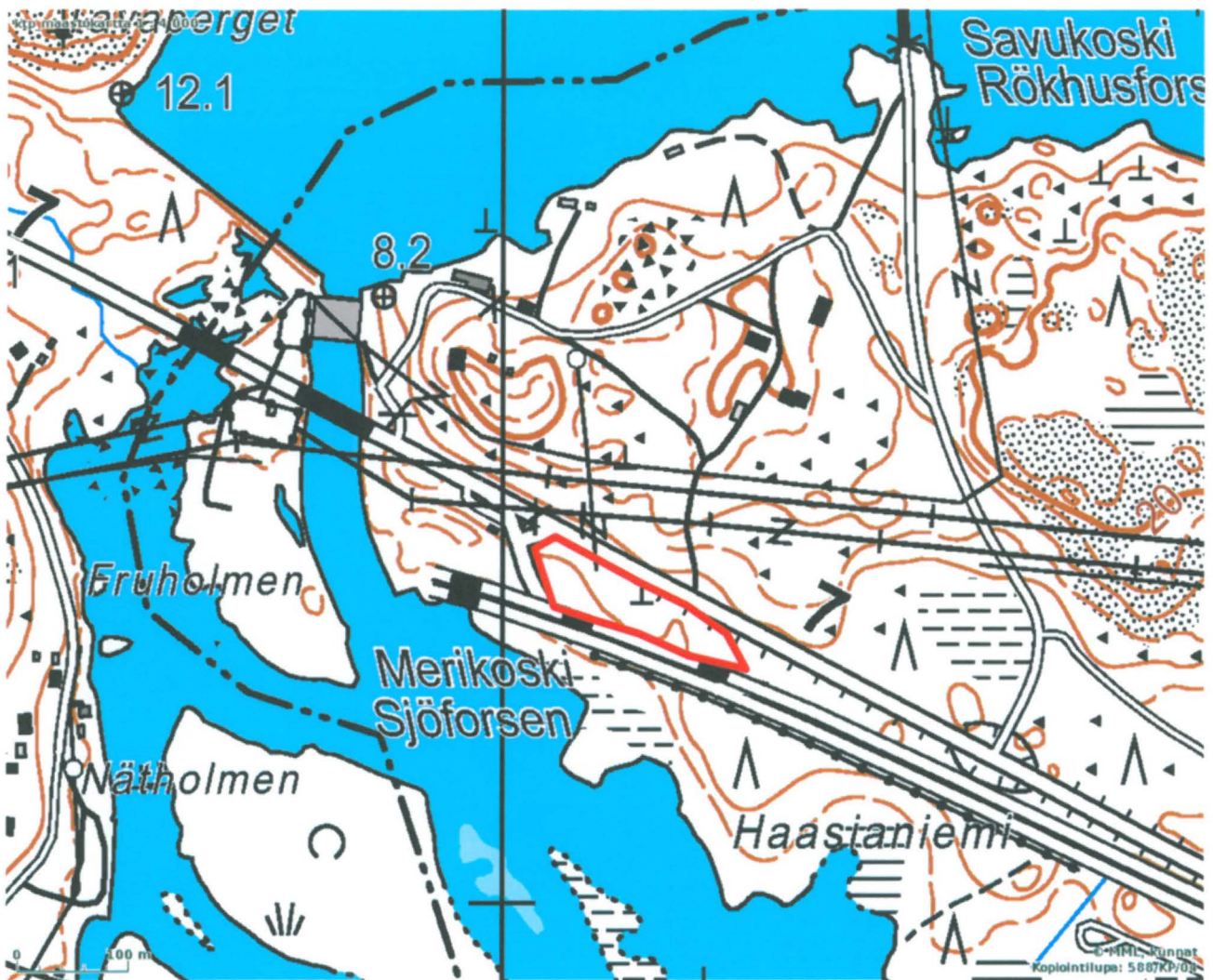
5. Tarkastushavainnot kohteittain: Pyhtää Merikoski

Tarkastettu muinaisjäännösalue sijaitsee Pyhtään Merikoskella Merikosken koillispuolella vanhan Kotkaan vievän valtatie ja uuden länsi-itä -suuntaisen E18 tien välissä maakaistaleella (ks. liite 1 ja kartta 2 ja liite 5, kuva 26). Kaistale käsittää suurin piirtein muinaisjäännösalueeksi rajatun alueen suoja-alueineen.

Merikosken-Haasianiemien -seutuun liittyy kolme tuoreempaa inventointia. Yksi niistä on valtatie 7 inventointi, joka on kohdistunut Kotkan, Loviisan, Pyhtään ja Ruotsinpyhtään alueelle vuonna 2005 (Lesell, Kreetta & Vuoristo, Katja, raportti 2006). Inventoinnissa on liikuttu vain suunnitellulla tiealueella (suullinen tieto Katja Vuoristo 25.10.2013). Toinen inventointi on Pyhtää ja Ruotsinpyhtää, Ahvenkoski, Osayleiskaava-alueen muinaisjäännösinventointi vuonna 2004 (Sirkka-Liisa Seppälä, raportti 2004). Inventoinnissa on liikuttu myös Merikosken seudulla, missä yhteydessä Merikosken muinaisjäännös dokumentointiin. Kolmas inventointi on Kotka ja Pyhtää, Sotahistoriallisten muinaisjäännösten inventointi (John Lagerstedt, raportti vuonna 2007). Inventoinnissa on liikuttu Merikosken koillispuolella sijaitsevan Ahvenkosken alueella.

Merikosken muinaisjäännöksen löysi seudulla liikkuva harrastaja ilmeisesti vuonna 2004. Pyhtään kunta on teettänyt Merikoskelta löytyneestä kuonasta (KM 36034) radiohiiliajoituksen Hela-1323 350±35 BP, vuonna 2006. Sen perusteella jäännös on todennäköisesti 1500-luvulta.

Muinaisjäännöksen alue on pääosin avoimeksi raivattua, heinävaltaista aluetta. Valtapuustossa on muutamia koivuja, pensaskerrossa nuoria kuusia ja lehtipuustoa. Tarkastuksessa kohteen tila havaittiin muutumatottomaksi ja muinaisjäännösalue koskemattomaksi. Se oli rajattu joka puolelta oranssilla, taipuisalla muovivaidalla tietöiden takia. Raudanvalmistukseen liittyvä kivirakenne sijaitsee keskellä tarkastettua aluetta suuren siirtolohkareen reunassa. Siirtolohkareen koillis-/pohjoispuolella havaittiin pienehkö ja hieman suppilomainen, halkaisijaltaan noin 1 m kuopanne, jonka ikää on vaikea arvioida tarkemmin ((ks. liite 5, kuvat 27-28). Sitä reunusti kiven ja maansekainen palle. Kohteen tarkastuksen aikana muinaisjäännösalueella ei käytetty lainkaan kairaa.

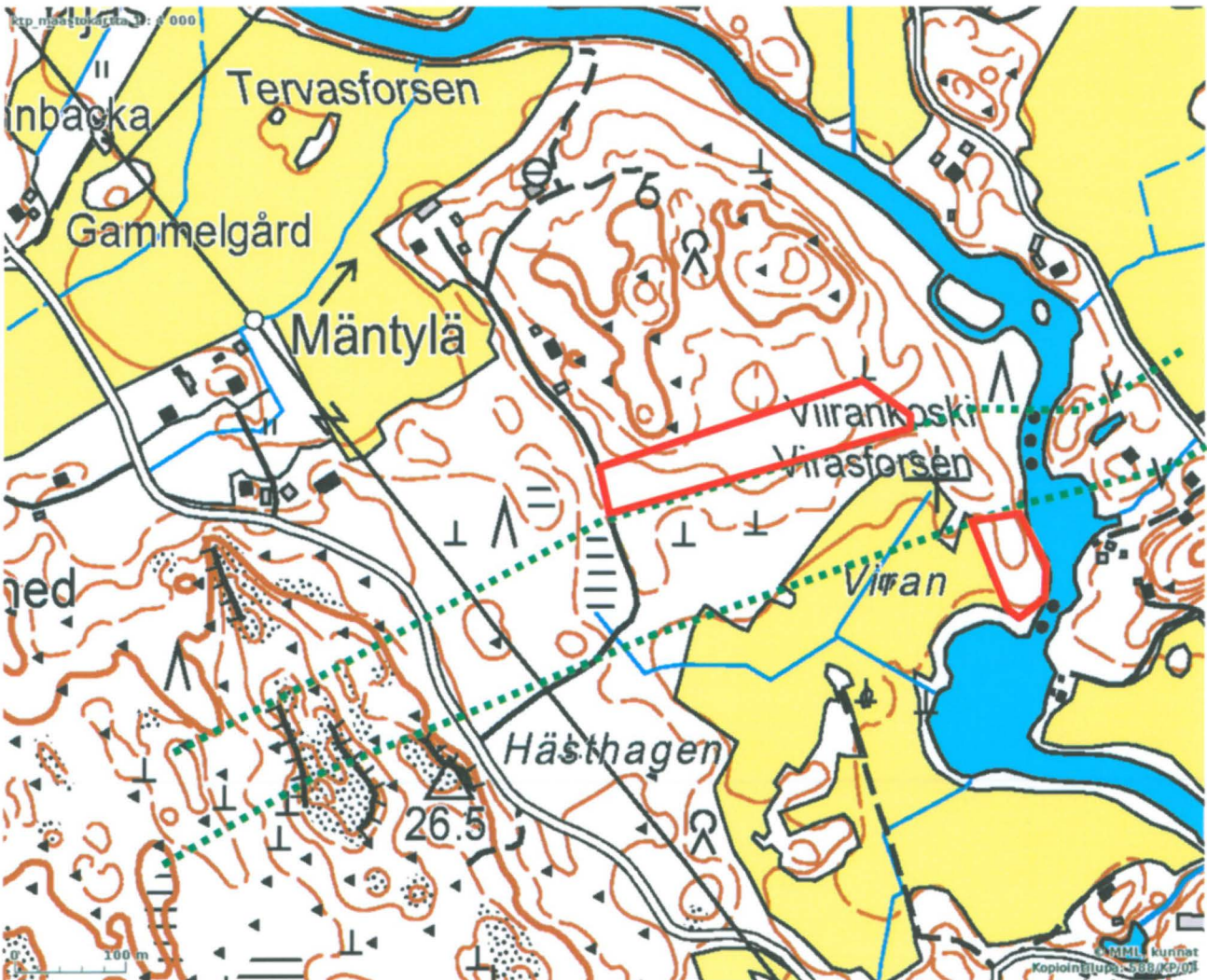
Kartta 2. Pyhtää Merikoski. Tarkastus käsitti vanhan tielinjauksen ja moottoritien väliin jäävän maakaistan, jota rajoittavat joka puolelta valtatie. Tarkastettu alue käsitti punaisella rajatun alueen. Raudanvalmistukseen liittyvä kivirakenne sijaitsee keskellä tarkastettua aluetta suuren siirtolohkareen reunassa.

6. Tarkastushavainnot kohteittain: Loviisa Viirankoski

Loviisan Viirankoski tarkastettiin kahtena erillisenä kokonaisuutena. Tarkastus aloitettiin E18 tien linjauksen pohjoispuolelle jäävältä metsäalueelta. Metsässä tarkastettiin vanhan hiekkakuopille vievän tiealueen ja uuden E 18 tienlinjauksen välinen alue. Tämän jälkeen siirryttiin E18 tien linjauksen eteläpuolelle metsäsaarekkeeseen. (Ks. liite 2 ja kartta 3). Tarkastuksen aikana ei liikuttu turvallisuussyistä itse tiealueella, missä tietyt olivat käynnissä useassa kohdassa.

6.1 Kohteen yleiskuvaus ja tutkimushistoria

Tarkastettu muinaisjäännösalue sijaitsee Loviisan Tesjoella Tesjoen Viirankosken länsipuolella olevalla metsäalueella. Alueen eteläosassa pellon ja joen välisessä metsäisessä niemikkeessä sijaitsee muinaisjäännösrekisterissä kuvattu kiinteä muinaisjäännös Loviisa Viirankoski (mj.rek.nro. 1000017615). Niemeke leikkautuu erilliseksi saarekkeeksi E18 tien linjauksen vuoksi. Se kulkee paikan ohi länsi-itä -suuntaisena leveänä väylänä. Väylän pohjoispuolella on joko jo tunnettuun muinaisjäännökseen liittyvä tai erillinen muinaisjäännöskokonaisuus.

Kartta 3. Loviisa Viirankoski. Tarkastus käsitti moottoritienlinjauksen eteläpuolisen (alempi punaisella rajattu alue) ja pohjoispuolisen (ylempi punaisella rajattu alue) alueen karttaan punaisella viivalla merkityiltä alueilta. Tielinjaus on piirretty vihreällä katkoviivalla karttaan maamittauslaitoksen tilakartan perusteella, sillä raporttia laadittaessa ei ollut käytettävissä ajantasaista maastokarttaa alueesta.

Viirankosken seutuun liittyy kaksi tuoreempaa inventointia. Toinen on valtatie 7 inventointi, joka on kohdistunut Kotkan, Loviisan, Pyhtään ja Ruotsinpyhtään alueelle vuonna 2005 (Lesell, Kreetta & Vuoristo, Katja, raportti 2006). Inventoinnissa on liikuttu vain suunnitellulla tiealueella (suullinen tieto Katja Vuoristo 25.10.2013). Toinen inventointi on Loviisa, Ruotsinpyhtää, Tesjoki (= LOTES-alue) osayleiskaava-alueen in-

ventointi vuonna 2007 (Tapani Rostedt, raportti 2008). Inventoinnissa näyttää keskittyneen Viirankosken seudulla Holmgårdin alueeseen.

Tielinjauksen eteläpuolella sijaitsevan Viirankosken muinaisjäännöksen löysi seudulla liikkuva harrastajaryhmä metallinetsimen avulla vuonna 2010. Kohteeseen tekivät tarkastuksen Helena Ranta ja Marianna Niukkanen Museovirastosta. Kohteen löytänyt harrastajaryhmä havaitsi sittemmin ihmisen tekemiä rakennelmia ja löysi metallinetsimellä metalliesineitä myös laajemmalla alueella Viirankoskella. Osa havainnoista paikantuu nyt seudun halkaisevan E 18 tien linjauksen alueelle ja sen pohjoispuolelle. (Ks. liite 4.)

6.2. Tarkastushavainnot: E 18 tien linjauksen eteläpuoli

Kohde tarkastettiin E 18 tielinjauksen reunasta etelään päin siten, että linjan reunan tarkastamisen jälkeen kuljettiin etelään siksak-kävelyä metsäisen niemekkeen laen ja joen välinen itäinen alue ja palatessa niemekkeen laen ja pellon puoleinen läntinen alue.

Ilmakuva 2. Ilmakuva Viirankosken alueesta ennen E18-tien rakentamista. Muinaisjäännösalue sijoittuu kuvan koillisnurkassa näkyvän peltoalueen itä- ja pohjoisreunalle.

Tarkastettu alue on metsäinen, pohjoispäästään avohakattu alue. Korkeimmalla kohdalla sijaitse muinainen, eri kokoisista lohकारेista ja kivistä koostuva louheinen kivikko. Valtapuuna on kuusi mutta seassa on

paikoin koivua. Pensaskerros on kohtalainen käsittäen nuorta kuusta, taikinamarjaa ja nuoria lehtipuita. Kenttäkerros oli paikoin heinäinen, erityisesti avohakkuun lähellä. Metsätyyppinä on lehtomainen kangas (OMT). Kasvillisuudesta huolimatta maasto on melko helposti tarkasteltavassa. (Ks. ilmakuva 2 ja liite 6, kuvat 1-5.)

Tarkastetulla alueella havaittiin useita kuoppia, muutama raivattu ja tasattu alue sekä ojamainen rakenne ennestään tunnettujen rakenteiden lisäksi (ks. sijaintikoordinaatit taulukosta 2).

Nimi:	ETRS-TM35FIN:		KKJ-yhtenäiskoordinaatit:	
Kuoppa 1	6705968.0	462052.9	6708783	3462207
Kuoppa 2	6705932.1	462074.9	6708747	3462229
Kuoppa 3	6705926.1	462060.9	6708741	3462215
Kuoppa 4	6705931.1	462062.9	6708746	3462217
Kuoppa 5	6705935.1	462051.9	6708750	3462206
Kuoppa 6	6705953.1	462052.9	6708768	3462207
Tasanne 1	6705927.1	462071.9	6708742	3462226
Tasanne 2	6705954.1	462053.9	6708769	3462208
Oja, alku	6705902.1	462060.9	6708717	3462215
Oja, loppu	6705968.0	462051.9	6708783	3462206

Taulukko 2. Viirankoskella E18 tien linjauksen eteläpuolella havaitut rakenteet ja niiden sijaintikoordinaatit.

Kuoppa 1. (ks. liite 6, kuva 6)

Välittömästi tielinjan reunassa niemekkeen pohjoispäässä sijaitseva nelisivuinen kuoppa, jonka koko on noin 100 x 150 cm ja syvyys 80-100 cm. Se oli osin tiealueelta raivatun risukon peitossa. Kairatessa pohjalta ei tullut ilmi nokimaata tai muita poikkeavuuksia kairanäytteisessä. Kuopan seinät olivat heinettyneet mutta kuopan rajat melko selvät. Kuopan pohjamaa oli tiivistä.

Kuoppa 2. (ks. liite 6, kuva 7)

Metsäalueen keskiosassa niemekkeen laella sijaitseva suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 60 x 120 cm ja syvyys noin 20 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokea ja hiiltä. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 3. (ks. liite 6, kuva 8)

Metsäalueen keskiosassa niemekkeen eteläosassa sijaitseva nelisivuinen kuoppa, jonka koko on 80 x 80 cm ja syvyys 20 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokimaata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 4. (ks. liite 6, kuva 9)

Metsäalueen länsirinteessä sijaitseva suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 60 x 120 cm ja syvyys 20 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokimaata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 5. (ks. liite 6, kuva 10)

Metsäalueen länsirinteessä sijaitseva suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 60 x 140 cm ja syvyys 50 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokimaata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 6. (ks. liite 6, kuva 11)

Metsäalueen länsirinteessä lähellä pohjoisosassa suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 60 x 150 cm ja syvyys 30 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokimaata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Kuopan reunalla on pieni, mahdollisesti kuopan kaivusta syntynyt maakasa.

Tasanne 1. (ks. liite 6, kuva 12)

Metsäalueen keskiosassa niemekkeen laella sijaitseva raivattu tasanne, jonka koko on 150 x 200 cm. Tasanteen reunoilla on muutamia suurempia kiviä. Kairatessa tasanteelta tuli nokimaata. Tasanteesta pohjoiseen sijaitsee kuoppa numero 2 noin kolmen metrin päässä. Tasanteen maaperä oli melko tiivistä mutta helposti kairattavissa.

Tasanne 2. (ks. liite 6, kuvat 13-14)

Metsäalueen pohjoisosassa niemekkeen länsireunassa sijaitsevan siirtolohkareen itäpuolelle tasattu ja kaivettu tasannemainen alue, jonka koko on 250 x 350 cm ja syvyys noin 30-40 cm. Suorakaiteenmuotoinen kaivannon reuna ja maapalle ovat kohtalaisen hyvin havaittavissa heinetyneessäkin maassa erityisesti etelä- ja itäreunastaan. Kairatessa tasanteelta tuli nokimaata hyvin paksulta (ks. liite 6, kuva 15). T-piikillä ei saatu kairattua läpi nokisen maakerroksen puhtaaseen pohjamaahan yrityksestä huolimatta. Tasanteen maaperä oli melko tiivistä mutta helposti kairattavissa.

Oja. (ks. liite 6, kuvat 16-17)

Metsäalueen eteläosassa lounaisreunassa on havaittavissa metsäaluetta ja peltoaluetta erottava matala, noin 20 cm syvä ja 20 metriä pitkä oja. Sen lounaispuolella on viljelyn ulkopuolelle jäänyttä mutta edelleen heinää kasvavaa lounaaseen viettävää rinnettä.

Juurakot.

Alueella oli yksi iso tuulenkaato, jonka juurakon tarkastelussa ei havaittu mitään löytöjä tai muita merkkejä. Juurakosta ei poistettu maata tarkastelun yhteydessä.

6.3 Tulkinta: E 18 tien linjauksen eteläpuoli

Kaikkien kuoppien pohjien lisäksi kairattiin myös kuoppien ympäristö. Ympäristö ja ne kummut, jotka kuoppiin liittyivät, olivat yleensä melko vähän sekoittuneita maakerroksiltaan ja likamaattomia sekä noettomia. Joskus kairanäytteissä saattoi olla näiden kohteiden yhteydessä vähän nokista maata tai hiiltä. Verrattuna kuoppien pohjiin maa oli tiivistä ja vaikeammin kairattavaa. Rakenteiden välillä alueella saattoi tulla paikoin nokisia tai sekoittuneita maanäytteitä kairattaessa. Alueella vaikuttikin olevan pesäkkeisesti merkkejä ihmisen toiminnasta.

Maastossa tehtyjen havaintojen perusteella ennestään tunnettujen rakenteiden lisäksi alueella on tarkastuksen perusteella useita muita ihmistoiminnan tuottamia jäänteitä. Nämä voisivat liittyä jo tunnettuun ja

historialliselle ajalle ajoitetun metallinkäsittelytoiminnan yhteyteen. Havaittujen rakenteiden tarkempi ikääminen edellyttääkin arkeologisia kaivaustutkimuksia ja analyyssejä.

E18 tielinjauksen välittömässä läheisyydessä ollut kuoppa 1 poikkesi luonteeltaan muista rakenteista. Kuopan suorareunaisuuden ja liestymättömyyden vuoksi kyseessä vaikuttaa olevan todennäköisesti melko nuori kuoppa, ehkä 1800- tai 1900-luvulta.

Niemekkeen lounaisosassa oleva oja vaikuttaa vanhalta pelto-ojalta, jonka lounaispuolella on voinut olla peltoterassi tai rinteen myötäinen kapea peltoviipale. Sen lounaisin osa on tuhoutunut myöhäisemmässä kynnössä kyntöjälkien perusteella. Kyseessä vaikuttaisi olevan historiallisen ajan viljelysjäännöksiä ennen koneellisen viljelyn aikaa.

Luvussa 6.2.1 kuvattujen kuoppien lisäksi tarkastettavalla alueella oli kaksi epämääräisempää kuoppaa, joiden kairauksessa ei havaittu nokimaata tai muita anomalioita. Nämä tulkittiin mahdollisiksi vanhoiksi tuulenkaatojen paikoiksi. Maaperä niissä oli kairattaessa kovempi ja tiiviimpi, kuin nokimaata sisältäneissä kuopissa.

6.4 Tarkastushavainnot: E 18 tien linjauksen pohjoispuoli

Kohde tarkastettiin kahdessa osassa. Ensin tarkastettiin alueen itäosa E18 tien linjauksen reunasta pohjoiseen vanhalle metsätielle ja takaisin siksakkia kulkemalla. Sen yhteydessä tarkasteltiin tarkemmin myös meluvallin rakentamisen yhteydessä kevyesti pinnaltaan kuorittua maa-alueita tielinjan reunalla. Tämän jälkeen tarkastettiin alueen itäinen puoli edelleen moottoritien linjauksen reunasta pohjoiseen vanhalle metsätielle ja takaisin siksakkia kulkemalla. Lopuksi tarkastettiin erikseen vanhan metsätien eteläpuolinen reuna alue ja hieman pohjoispuolta alueella olevien vanhojen hiekkakuoppien eteläpuolelta. (Ks. ilmakuva 2 ja liite 7, kuvat 1-5.)

Tarkastettu alue on metsäinen, paikoin avohakattu ja paikoin hiekanottoa paikkana ollut talousmetsä. Korkeimmilla kohdilla sijaitsee muinaisia, erikokoisia lohkarista ja kivistä koostuvia louheisia kivikoita. Alueen itäpäässä on valtava siirtolohkare. Valtapuuna on mänty ja kuusi, lisäksi on paikoin koivua. Pensaskerros on kohtalainen, avohakatuilla alueilla on vesakkoa ja vadelmaa. Osa aluetta on avointa, heinäistä metsäniittyä tai vanhaa avo- tai harvennushakkuu-alueita. Kenttäkerros on paikoin varpu-, paikoin heinävaltaista. Metsätyyppinä on tuore kangas (OMT). Alueella risteilee eri-ikäisiä metsänkäsittelyyn ja hiekanottoon liittyviä tiereittejä.

Tarkastetulla alueella oli havaittavissa runsaasti erilaisia kuoppia eri puolilla aluetta. Moneen kuoppaan liittyi kuopan vieressä oleva pieni, kumpumainen maakasa. Lisäksi havaittiin epämääräinen kumpu ja mahdollinen kivikasa. Tarkastuksessa ei välttämättä havaittu kaikkia rakenteita, koska mm. nuori kuusikko oli joissakin kohdissa melko peittävä, samoin vadelmapensaikko ja pitkä heinikko. (Ks. sijaintikoordinaatit taulukosta 3). Alueella havaittiin tarkastuksen yhteydessä myös yksi huonosti peitetty lapionpisto rakenteessa (ks. alla kohdasta kumpu). Lisäksi havaittiin yksi peitetty ja yksi peittämätön lapionpisto tasamaalla (ks. liite 7, kuvat 29-30; taulukko 3).

Nimi:	ETRS-TM35FIN:		KKJ-yhtenäiskoordinaatit:	
Kuoppa 1	6706007.0	461838.0	6708822	3461992
Kuoppa 2	6706005.0	461861.9	6708820	3462016
Kuoppa 3	6706004.0	461863.9	6708819	3462018
Kuoppa 4	6706034.0	461896.9	6708849	3462051
Kuoppa 5	6706045.0	461895.9	6708860	3462050
Kuoppa 6	6706047.0	461892.9	6708862	3462047
Kuoppa 7	6706062.0	461902.9	6708877	3462057
Kuoppa 8	6706069.0	461904.9	6708884	3462059
Kuoppa 9	6706063.0	461950.9	6708878	3462105
Kuoppa 10	6706044.0	461900.9	6708859	3462055
Kuoppa 11	6706040.0	461870.9	6708855	3462025
Kuoppa 12	6706050.0	461865.9	6708865	3462020
Kuoppa 13	6706000.0	461775.0	6708815	3461929
Kuoppa-alue	6405982.0	461743.0	6708797	3461897
Valli	6706077.0	461922.9	6708892	3462077
Kumpu	6706044.015	461811.965	6708859	3461966
Kuorittu alue	6705989.0	461838.0	6708804	3461992
Peittämätön pisto	6706053.0	461853.9	6708868	3462008
Peitetty pisto	6705990.036	461812.965	6708805	3461967

Taulukko 3. Viirankoskella E18 tien linjauksen pohjoispuolella havaitut rakenteet ja niiden sijaintikoordinaatit.

Kuoppa 1. (ks. liite 7, kuva 6-7)

Nelisivuinen, hieman epämääräinen kuoppa, jonka koko on 100 x 100 cm ja syvyys 40 cm. Kuopan reunassa oli isompi kivi. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata (ks. liite 7, kuva 8). Pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Lisäksi havaittiin nokea sisältävää epämääräistä kiveystä noin 1 x 1 metrin alueella kuopan koillispuolella. Kuopasta noin 4 metriä pohjoiseen on iso siirtolohkare.

Kuoppa 2. (ks. liite 7, kuva 9)

Suurakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 70 x 100 cm ja syvyys 30-40 cm. Kuopan reunalla on hieman pallemaista matalaa maakasa, mahdollisesti kuoppaa kaivaessa syntyneitä. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata). Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Kolmen metrin päässä kuopasta on kuoppa 3.

Kuoppa 3. (ks. liite 7, kuva 10)

Nelisivuinen, hieman epämääräinen kuoppa, jonka koko on 50 x 70 cm ja syvyys 20 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Kuopan reunalla on pieni, mahdollisesti kuopan kaivusta syntynyt maakasa.

Kuoppa 4. (ks. liite 7, kuva 11)

Nelisivuinen kuoppa, jonka koko on 60 x 70 cm ja syvyys 20-30 cm. Kairatessa kuopasta tuli hyvin nokista maata. Pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Kuopan reunalla on pieni, mahdollisesti kuopan

kaivusta syntynyt maakasa. Kuoppa on metsäautotiellä ja osittain tuhoutunut. Kuopasta 4 m pohjoiseen on kuoppa 5.

Kuoppa 5. (ks. liite 7, kuva 12)

Epämääräinen, suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko 50 x 70 cm ja syvyys 40 cm. Kuopassa oli puhdas maa pohjalla kairattaessa. Kuopan päällä on kuin täytteenä maatuvia oksia sekä risuja.

Kuoppa 6. (ks. liite 7, kuva 13)

Nelisivuisen muotoinen, hieman epämääräinen kuoppa, jonka koko on 50 x 70 cm ja syvyys 40 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 7. (ks. liite 7, kuva 14)

Nelisivuisen muotoinen kuoppa, jonka koko on 50 x 60 cm ja syvyys 30 cm. Kuoppaa ympäröi noin 200 x 200 cm palle, joka oli noin 25-30 cm korkea. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 8. (ks. liite 7, kuva 15)

Suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 50 x 70 cm ja syvyys 30 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 9. (ks. liite 7, kuva 16)

Suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 50 x 70 cm ja syvyys 20 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata. Lisäksi kairanäytteissä oli sitkasta savimaata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Kuopan reunalla on pieni, mahdollisesti kuopan kaivusta syntynyt maakasa.

Kuoppa 10. (ks. liite 7, kuva 17)

Suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 50 x 100 cm ja syvyys 30 cm. Kairatessa kuopasta tuli hyvin nokista maata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Kuopan reunalla on pieni, mahdollisesti kuopan kaivusta syntynyt maakasa.

Kuoppa 11. (ks. liite 7, kuva 18)

Painannemainen suorakaiteenomainen kuoppa, jonka koko on 100 x 130 cm ja syvyys 20 cm. Kairatessa kuopasta tuli hyvin nokista maata syvältä. Pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 12.

Painannemainen nelisivuinen kuoppa, jonka koko on 100 x 120 cm ja syvyys 20-30 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata. Pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Kuopan reunalla on pieni, mahdollisesti kuopan kaivusta syntynyt maakasa.

Kuoppa 13.

Painannemainen suorakaiteenomainen kuoppa, jonka koko on 60 x 150 cm ja syvyys 30 cm. Kairatessa kuopasta tuli sekoittuneita maakerroksia ja nokista maata syvältä. Pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa-alue. (ks. liite 7, kuva 19-20)

Tarkastetun alueen länsiosassa moottoritielinjan reunassa sijaitseva 6-7 lähekkäin olevaa kuoppaa käsittävä alue, jonka kuopat olivat kooltaan ja syvyydeltään vaihtelevia. Kuoppien halkaisija vaihteli 1-2 metrinä välillä ja syvyys 60-100 cm välillä. Kuoppien reunat olivat heinettyneitä ja melko selvärajaisia.

Valli. (ks. liite 7, kuva 21)

Tarkastetun alueen itäosassa oleva matala vallimainen maarakenne, joka on kooltaan noin 100 x 400 cm ja korkeudeltaan vaihdellen 20-40 cm. Rakenne on luonteeltaan epämääräinen. Kairanäytteissä oli sekoittunutta mineraalimaata.

Kumpu. (ks. liite 7, kuva 22)

Tarkastetun alueen luoteisosassa oleva maa- ja kivikumpu, joka on kooltaan noin 250 x 300 cm ja korkeimmalta kohdaltaan noin 60 cm korkea. Kumpu sijaitsee metsätieltä 3 m kaakkoon ja kummun luoteispäässä on huonosti peitetty lapionpisto, mikä liittyy todennäköisesti metallinetsintään (ks. liite 7, kuva 23). Kairatessa syvältä kummusta tuli nokimaata, päällä oli puhdasta tai sekoittunutta maata (ks. liite 7, kuva 24). Kummun kaakkoispuolella on muutaman metrin päässä epämääräinen kivikasa (ks. seuraava alla). Kivikasan ja kummun välissä kivellä oli rautainen hevosenkengän kolmannes.

Kivikasa. (ks. liite 7, kuva 25)

Luonteeltaan epämääräinen ja pyöreähkö, osittain lohkoutuneista kivistä tehty tai koostuva, sammalpeitteinen kivikasa, jonka halkaisija on noin 130 cm ja korkeus noin 40 cm. Kasassa ei ole maatäytettä eikä siitä saatu kairanäytettä. Ympäristössä ei kairanäytteiden perusteella ollut nokista tai sekoittunutta maata.

Kuorittu alue. (ks. liite 7, kuva 26)

E18 tien linjauksen reunassa on laajahko, noin 5 x 10 metrin laajuinen pinnastaan enemmän tai vähemmän kuorittu alue. Alueella ei ollut havaittavissa löytöjä paitsi kahta kirkkaan lasimaista kvartsin sirua (noin 2 x 3 mm) ja yhtä palaneen saven palaa (noin 3 x 3 mm) (ks. liite 7, kuvat 227-28). Kvartsit ja palanut savi jätettiin löytöpaikalleen. Maanpinnalla oli paikoin jonkin verran pieniä hiilen murusia.

Juurakot.

Alueella oli useita tuulenkaatoja, joiden juurakoiden tarkastelussa ei havaittu mitään löytöjä tai muita merkkejä. Joistakin juurakosta poistettiin hieman maata tarkastelun yhteydessä.

6.5 Tulkinta: E 18 tien linjauksen pohjoispuoli

Kaikkien kuoppien pohjien lisäksi kairattiin myös kuoppien ympäristö. Ympäristö ja ne kummut, jotka kuoppiin liittyivät, olivat yleensä melko vähän sekoittuneita maakerroksiltaan ja likamaattomia sekä noettomia. Joskus kairanäytteissä saattoi olla näiden kohteiden yhteydessä vähän nokista maata tai hiiltä. Verrattuna kuoppien pohjiin maa oli tiivistä ja vaikeammin kairattavaa. Rakenteiden välillä alueella saattoi tulla paikoin nokisia tai sekoittuneita maanäytteitä kairattaessa. Alueella vaikuttikin olevan pesäkkeisesti merkkejä ihmisen toiminnasta.

Maastossa tehtyjen havaintojen perusteella E 18 tien linjauksen pohjoispuolella on runsaasti ihmistoiminnan merkkejä sisältävä kiinteä muinaisjäännös. Alueen liittyvyys E18 tien linjauksen eteläpuolella sijaitsevaan muinaisjäännökseen on epävarma. Havaittujen rakenteiden tarkempi ikääminen edellyttääkin arkeologisia kaivaustutkimuksia ja analyyseja.

Havaituista rakenteista kuoppa 5 on todennäköisesti metsätraktorin pyörällä maahan kuluttama. Lähellä E 18 tiealuetta oleva kuoppa-alue on todennäköisimmin melko nuorten hiekanottokuoppien muodostama kokonaisuus ja mahdollisesti 1900-luvulta.

Luvussa 6.4 kuvattujen kuoppien lisäksi tarkastettavalla alueella kairattiin kolme epämääräisempää kuoppaa. Niiden kairanäytteissä ei havaittu nokimaata tai muita anomaliaita. Nämä kuopat tulkittiin mahdollisesti vanhoiksi tuulenkaatojen paikoiksi. Maaperä niissä oli kairattaessa kovempi ja tiiviimpi, kuin nokimaata sisältäneissä kuopissa.

6.6 Harrastajien havaintoja

Harrastajaryhmän metallinetsimellä tehdyn etsintätöiden yhteydessä Viirankoskelta on löydetty erilaisia rauta-esineitä sekä niiden katkelmia, kvartsi-iskoksia ja keramiikkaa. Lisäksi alueella on havaittu mm. raudansulatusuuneja. Löytöalueiden todetaan pääosin tuhoutuneen E18 tien linjauksen ja meluvallin alle (ks. tarkemmin liite 4). Viirankoskelta tulleet löydöt on talletettu Museovirastoon numeron KM39609 alle.

Tarkastuksen perusteella ei voi ottaa tarkemmin kantaa siihen, millaisia rakenteita ja millainen muinaisjäännös E18 tien kohdalla on ollut, koska tielinja oli jo raivattu ja meluvalli rakennettu tarkastuksen tekoaihana. Löydetystä esineistöstä keramiikkaa koskien pyydettiin kuitenkin arviota sähköpostitse valokuvamateriaalin perusteella Mika Lavennolta Helsingin yliopistosta. Mika Lavennon mukaan keramiikka-aineistossa on myöhäspronssikautista ja rautakautista keramiikkaa, ja osa keramiikasta on mm. tekstiilikeramiikkaa (sähköposti Mika Lavento 25.10.2013).

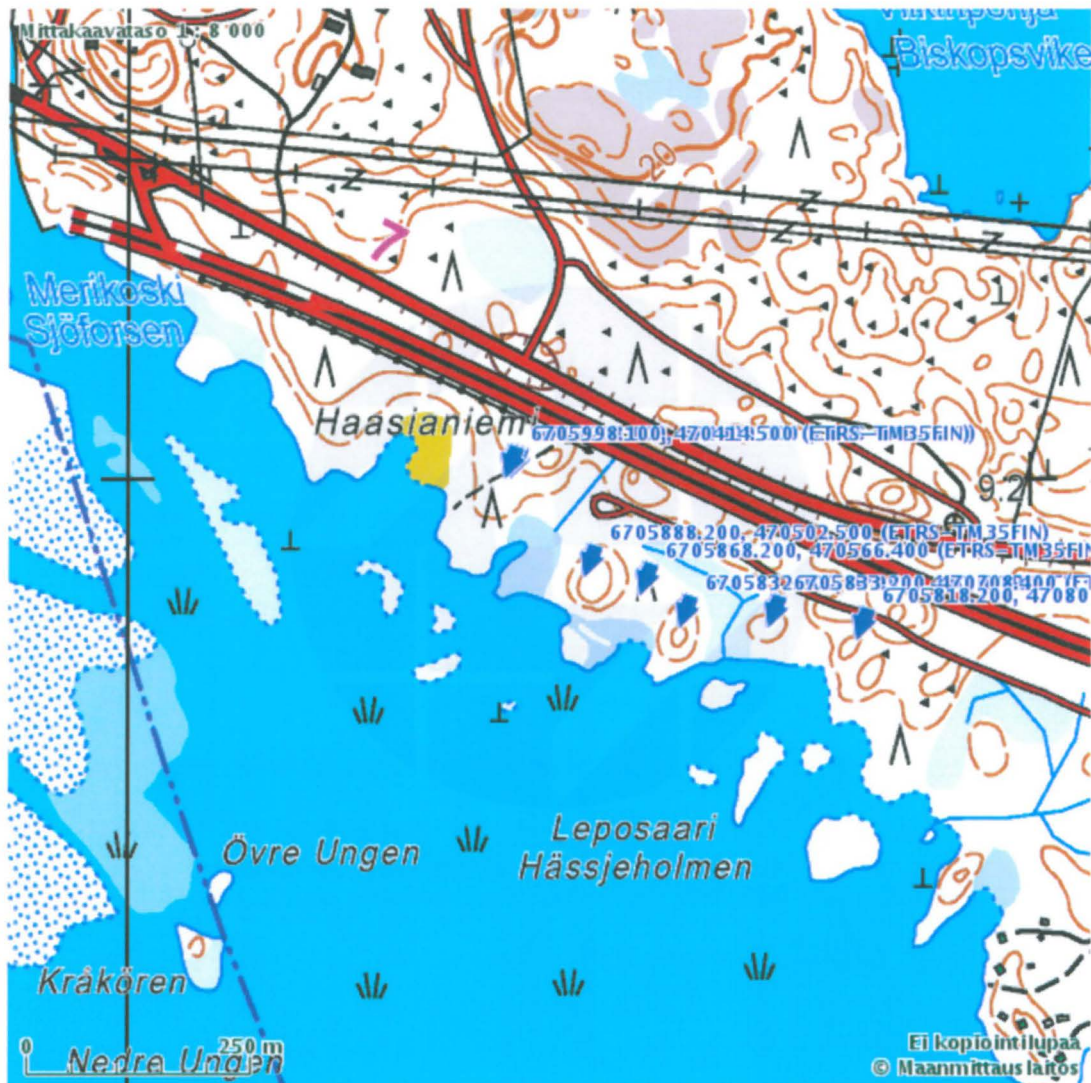
7. Yhteenveto ja toimenpide-ehdotukset

Tarkastusten pohjalta pystytään alustavasti arvioimaan havainnoitujen kohteiden luonnetta ja laajuutta muinaisjäännöksinä. Tältä pohjalta on tehty seuraavat ehdotukset Museoviraston muinaisjäännösrekisterin päivittämiseksi ja muinaisjäännösalueiden rajaamiseksi. Maastotyön tavoitteena ei ollut minkään kohteen syvempi arkeologinen tutkimus vaan kohteen tarkastaminen maastossa havaittavien ihmistoiminnan merkien jäljittämiseksi. Tarkastusta valmisteltaessa ja maastossa liikuttaessa huomiota kiinnittivät kohteilla kuitenkin muutamat seikat, joita on myös kirjattu ylös seuraavassa.

7.1 Pyhtää Haasianiemi

Pyhtään Haasianiemessä on maastossa havaittavissa merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä E 18 tien linjauksen eteläpuolella (ks. tarkemmin luku 4 ja kartta 4). Kyseessä on ilmeisesti alun perin laajempi muinaisjäännösalue, mikä on osittain tuhoutunut E18 tien rakentamisen takia. Muinaisjäännöksestä on säilynyt

eteläisintä osaa meren rannan ja E18 tien linjauksen välissä. Tuhoutuneen alueen osalta saadaan lisätietoja koekaivauksen raportoinnista sen valmistuttua (tutkimus: Simo Vanhatalo 2011).

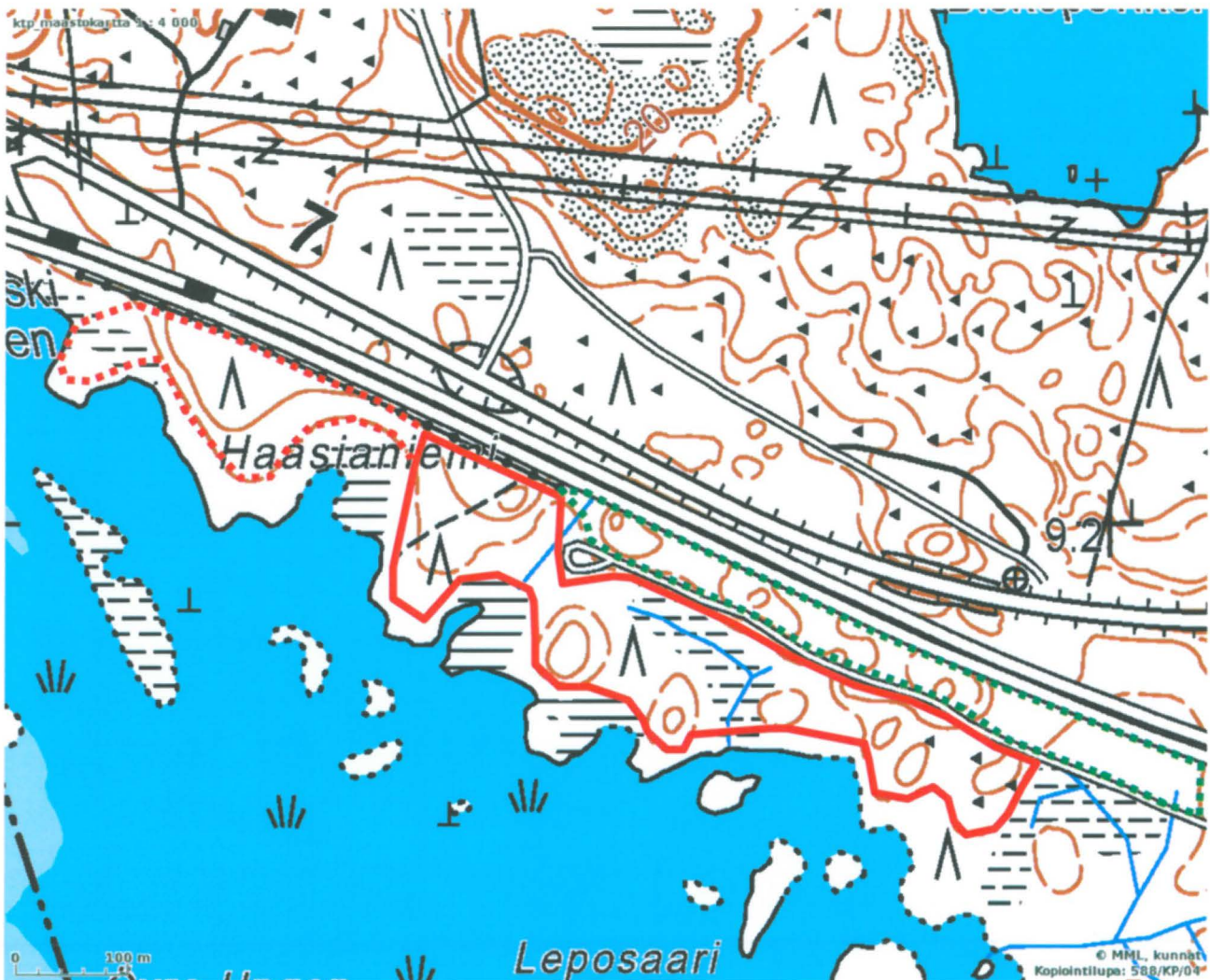

Kartta 4. Röykkiöt 1-6, Kiveys 1 ja Rakenne 1 kartalle paikannettuna. Ylimmän nuolen kohdalla on miltei päällekkäin 3 koordinaattipistettä eli röykkiöt 3-6. (Kansalaisen Karttapaikkaa hyödynnettiin sijaintikartan teossa, koska Ammatillaisen karttapaikan palvelu ei toiminut).

Muinaisjäännösalueen vähimmäisrajaukseksi ehdotetaan kartassa 5 esitettyä aluetta. Muinaisjäännös ehdotetaan rajattavaksi pohjoisessa työmaatiehen ja E18 tien reunaan ja etelässä rantaa lähellä olevaan korkeuskäyrään. Lännessä ja idässä rajausta perustuu topografiaan (kosteat painanteet) ja näillä alueilla ehdotus rajoista ulottuu hieman laajemmalle kuin mitä arkeologisia havaintoja maastossa saatiin. Ehdotettu aluerajaus perustuu siis maastossa tehtyihin havaintoihin rakenteista ja nokisesta maasta sekä topografiaan.

Haasianieminen läntisimpien osien osalta on vaikea luotettavasti rajata muinaisjäännösalueita. Kairausta tällä alueella vaikeutti kivinen maaperä eikä hyviä kairanäytteitä saatu kovin paljon. Maaperä ei ollut samalla tavoin nokista ja sekoittunutta kuin idempänä eikä maastossa ollut havaittavissa mitään selkeitä kivirakenteita. Maaperä oli kauttaaltaan kivisempää, mikä vaikeutti myös mahdollisten rakenteiden erottamista.

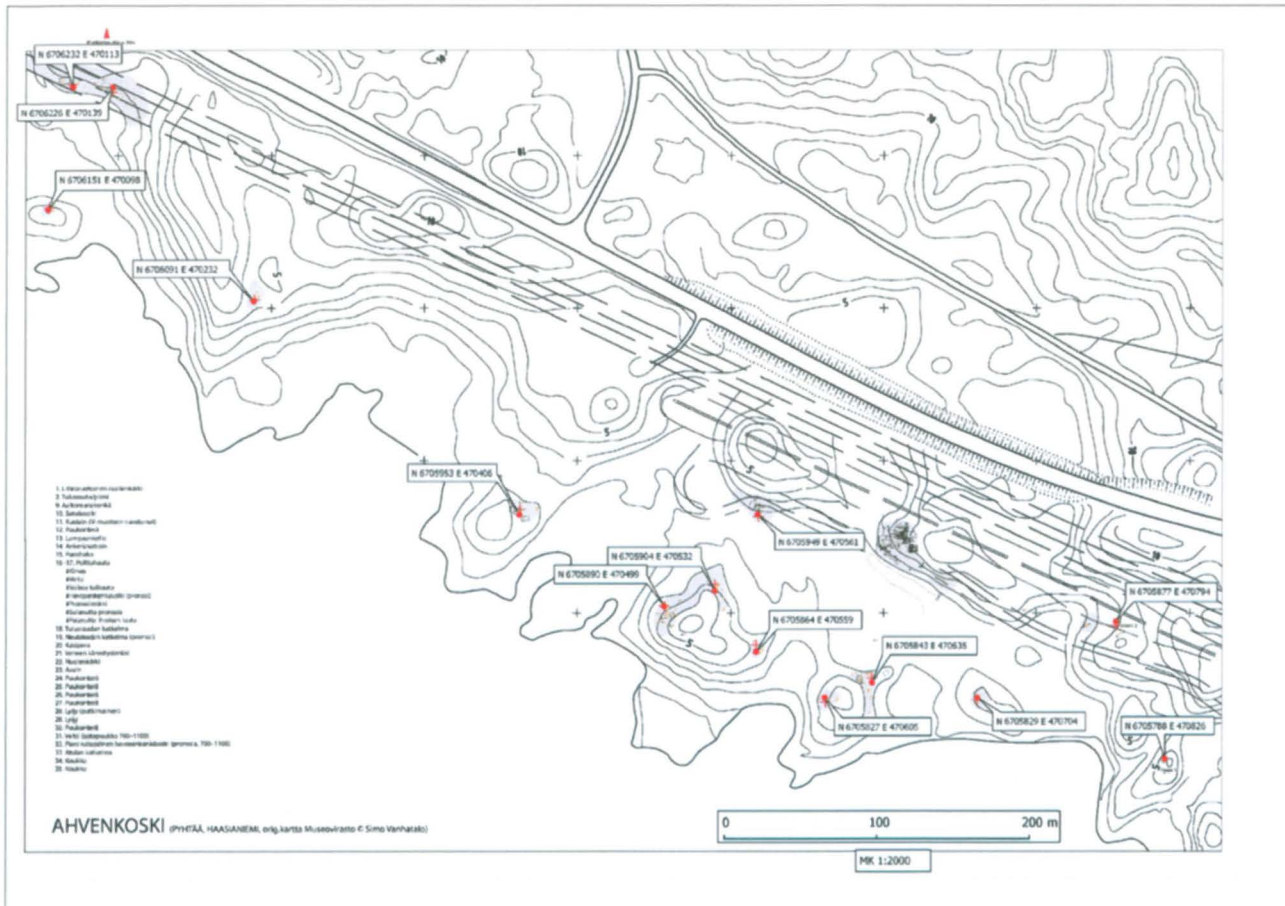
Maastosta on kuitenkin metallinilmaisimella löydetty esineitä myös tällä alueella (ks. kartta 6). On mahdollista, että kyseessä on aivan ihmisen toiminnan kannalta reuna-alue, missä merkkejä ihmistoiminnasta on enää hyvin vähän ja pistemäisesti. Muinaisjäännösalueen rajausta on mahdollista laajentaa tälle alueelle mutta arkeologinen tieto sen perusteluksi on vähäisempää (ks. kartta 5).

Kartta 5. Ehdotus muinaisjäännöksen aluerajaukseksi punaisella viivalla. (Pyhtää Haasianiemi). Punaisella katkoviivalla on ehdotus muinaisjäännösalueen laajemmasta rajauksesta (ks. myös tekstistä perustelut). Vihreällä katkoviivalla rajattu alue on täysin tuhoutunut E 18 tien meluvallin teon yhteydessä.

Tarkastushavaintojen perusteella on mahdotonta arvioida muinaisjäännöksen luonnetta ja ikää täysin luotettavasti. Käytettävissä olevien muiden tietojen ja maastohavaintojen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että kyseessä on moneen eri aikakauteen ajoittuva kohde, missä ihmisen toiminta on liittynyt ainakin raudan käsittelyyn. Raudan käsittelyn laajamittaisuutta on vaikea arvioida mutta ilmeisesti sitä on tapahtunut pitkän ajan kuluessa samalla paikalla. Historiallisen ajan lisäksi ihmistoimintaa vaikuttaa olleen myös rautakaudella, ainakin rautakauden loppupuolella. Rekisterissä oleva rauhoitusluokkamerkintä onkin perusteltua muuttaa luokasta 3 luokkaan 2 ja kohteen ajoitus historiallisesta esimerkiksi moniperiodiseksi.

Karttatarkastelun ja maastohavaintojen perusteella Haasianiemen alue on ollut helposti saavutettavissa sijaitessaan meren rannassa ja myös lähellä sisämaahan vievää jokireittiä. Raudan käsittelyssä ja mahdollisessa valmistuksessa tarvitaan malmia, malmista tuotettua rautaa ja polttoainetta eli puuhiiltä, joita on voitu helposti kuljettaa vesiteitse paikalle. Haasianiemeen näyttää olleen myös helppo rantautua, millä on logistiikan kannalta suuri merkitys. Sen edustalle onkin voinut muodostua samantapaisia luonnollisia rantautumispaikkoja mitä tunnetaan myös muualta eteläiseltä rannikolta (esim. Kemiönsaari Purunpää Jungfrusund, mj.rek.nro. 40500014).

Kartta 6. Kartta metallinetsinhavainnoista Haasianiemen alueella (Jan-Erik Nyman Museovirastossa Jouni Jäppisen tekemän alkuperäiskartan mukaan).

Laajamittaisempi metallinkäsittely ja sen tarvitsevat resurssit vaikuttavat ympäristöön voimakkaasti. Sellainen paikka ei olekaan välttämättä tavanomainen asuinpaikka, sillä maatalouselinkeinon harjoittamisen ja asumisen kannalta metallinkäsittelypaikan työskentely-ympäristö savuineen, nokineen ja tulineen ei ole houkuttava vaihtoehto. Olisi siis mahdollista, että Haasianiemessä olisi voinut olla joko erillinen metallinkäsittelypaikka, jossa on toimittu tarpeen mukaan aika-ajoin tai käsityöläisten pysyvämpi työskentelypaikka. Viime mainitussa tapauksessa löytöaineistossa tosin voisi edellyttää olevana enemmän metallin esineiksi jalostamiseen liittyvää aineistoa kuin paikasta nyt tunnetaan.

7.2 Pyhtää Merikoski

Pyhtään Merikosken osalta ei tehdä toimenpide-ehdotuksia (ks. myös luku 5).

7.3 Loviisa Viirankoski

Loviisan Viirankoskella on maastossa havaittavissa merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä E 18 tien linjauksen eteläpuolella ja pohjoispuolella (ks. tarkemmin luku 6 ja kartat 7 ja 8). Eteläpuolella oleva alue on ennestään tunnettu kiinteä muinaisjäännos, miltä tarkastuksen yhteydessä havaittiin ihmisen toiminnan synnyttämiä rakenteita ennestään tiedettyä laajemmalla alueella. Pohjoispuolella oleva alue on uusi, ennestään arkeologin tarkastamaton kiinteä muinaisjäännosalue, jonka liittyvyyttä eteläpuoliseen alueeseen ei pystytty maastokäynnin perusteella luotettavasti määrittelemään. Kyseessä vaikuttaa kuitenkin olevan alun perin ilmeisesti laajempi muinaisjäännoskokonaisuus, mikä on osittain tuhoutunut E18 tien rakentamisen takia.

Kartta 7. Viirankoski E18 tien linjauksen eteläpuolella. Kuopat 1-6 ja Tasanne 2 kartalle paikannettuna. Toiseksi ylimmän nuolen kohdalla on miltei päällekkäin 2 koordinaattipistettä, joista toinen on Tasanne 2. (Kansalaisen Karttapaikka hyödynnettiin sijaintikartan teossa, koska Ammatillaisen karttapaikan palvelu ei toiminut).

Kertomus Pyhtään Haasianiemen ja Loviisan Viirankosken tarkastusmatkoista 9-10.10.2013 ja 24.10.2013

Päivi Maaranen, Museovirasto 29.11.2013

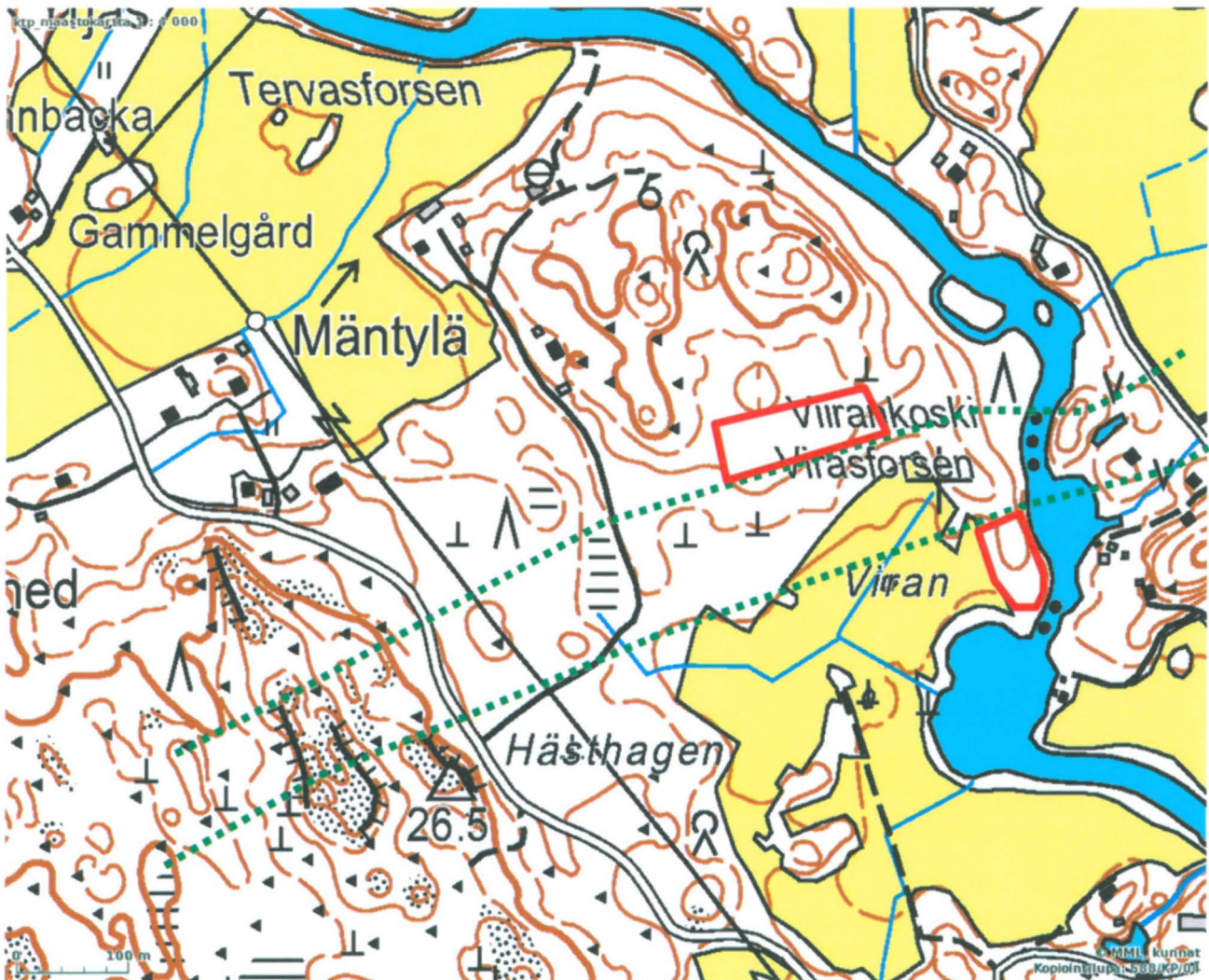

Kartta 8. Viirankoski E18 tien linjauksen pohjoispuolella. Kuopat 1-13 ja Kumpu kartalle paikannettuna. (Kansalaisen Karttapaikkaa hyödynnettiin sijaintikartan teossa, koska Ammatillaisen karttapaikan palvelu ei toiminut).

Muinaisjäännösalueiden vähimmäisrajauksiksi ehdotetaan kartassa 9 esitettyjä alueita. E18 tien eteläpuolinen muinaisjäännösalue ehdotetaan rajattavaksi pohjoisessa tielinjaan ja idässä sekä etelässä topografisesti rantalinjan tuntumassa olevaan korkeuskäyrään. Lännessä alue ehdotetaan rajattavaksi viljeltyyn peltoon. E18 tien pohjoispuolinen alue ehdotetaan rajattavaksi etelässä tielinjaan ja pohjoisessa osittain vanhaan, sorakuopille vievää tiehen ja osittain topografian mukaan pohjoisessa, idässä ja lännessä oleviin korkeampiin alueisiin. Kumpikin rajausta perustuu ennen muuta maastossa havaittuihin ihmistoiminnan synnyttämiin rakenteisiin ja niiden sijoittumiseen. Kuoppa-alue E18 tien linjauksen pohjoispuolella arvioitiin muita jäännöksiä huomattavasti nuoremmaksi ja se on jätetty muinaisjäännösalueen rajauksen ulkopuolelle.

Tarkastushavaintojen perusteella on mahdotonta arvioida E 18 tien pohjoispuolella havaitun muinaisjäännöksen luonnetta ja ikää luotettavasti. Käytettävissä olevien muiden tietojen ja maastohavaintojen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että kyseessä on moneen eri aikakauteen ajoittuva kohde, missä ihmisen toiminta on liittynyt ainakin raudan käsittelyyn mutta mahdollisesti alueella on ollut esihistorian kuluessa myös asuinpaikkavaiheita. Keramiikkalöytöjen perusteella paikalla on ollut ihmistoimintaa ainakin pronssi-

kauden lopulla ja rautakaudella. Nuoremmassa vaiheessa toimintaa näyttää olleen myös historiallisella ajalla. Tarkastusraportin laatimisen aikana saatiin tietoon myös vielä yksi ajoitus alueelta (ks. taulukko 4).

Kartta 9. Ehdotus muinaisjäännösalueiden aluerajaukseksi punaisella viivalla (Loviisa Viirankoski). Eteläisempi rajausta liittyy ennestään tunnettuun muinaisjäännökseen. Pohjoisempi rajausta on mahdollisesti ennestään tuntemattoman muinaisjäännöksen alue (rajausten välimatka noin 130 m). Moottoritielinjausta on merkitty vihreällä katkoviivalla.

Vaikuttaakin perustellulta viedä E 18 tien pohjoispuolella oleva kohde erillisenä kiinteänä muinaisjäännöksenä muinaisjäännösteriin. Rauhoitusluokkamerkintä 2 ja kohteen ajoitusmäärä moniperiodinen vaikuttaisivat perustelluilta kohteelle. Kohteen luokittelu työ- ja valmistuspaikaksi vaikuttaisi parhaimmalta vaihtoehdolta. E18 tien eteläpuolella olevan kohteen osalta ei vaikuta olevan tarvetta luokittelutietojen muuttamiseen paitsi ajoitusta, jonka muuttamista historiallisesti on perusteltua harkita.

Karttatarkastelun ja maastohavaintojen perusteella Viirankosken alue on ollut melko helposti saavutettavissa sijaitessaan lähellä merta ja mereltä sisämaahan vievän jokireitin varressa. Raudan käsittelyssä ja mahdollisessa valmistuksessa tarvitaan malmia, malmista tuotettua rautaa ja polttoainetta eli puuhiiltä, joita on voitu helposti kuljettaa vesiteitse paikalle. Kosken länsipuolella on suvannon muodostava pieni lahti, jonka laajuus on vaihdellut rannansiirtymän yhteydessä. Lahden pohjoispuoliset alueet ovat voineet

olla esihistorian eri vaiheissa myös houkutteleva asuinpaikka, sillä alaville lahden reunamille on voinut muodostua rannansiirtymän yhteydessä mm. matalia rantaniittyjä, joilla on merkitystä esimerkiksi laiduntamisen kannalta. Myös koski on tarjonnut resursseja hyödynnettäväksi mm. kalastuksen muodossa.

Poz-57349	2110 ± 30 BP
Viirankoski R_Date(2110,30)	
68.2% probability:	181BC (64.4%) 92BC 68BC (3.8%) 61BC
95.4% probability:	336BC (0.6%) 331BC 204BC (94.8%) 47BC

Taulukko 4. Ajoitus Viirankoskelta meluvallin pohjoispuolella olevan raudanvalmistusuunin pohjakuonakakun alla olevista hiilenmurusista (AMS) (sähköposti Jouni Jäppinen 20.11.2013).

Alueella havaitut kuopat ovat hyvin samantyyppisiä rakenteiltaan, mikä puoltaisi tulkintaa niiden ajoittamisesta melko samanaikaisiksi. Jos kuopat liittyvät raudan valmistukseen tai jalostukseen, voi kyseessä olla melko lyhyeen aikaperiodiin liittyvä intensiivisempi ihmistoiminta. Laajamittaisempi metallinkäsittely ja sen tarvitsevat resurssit vaikuttavat ympäristöön voimakkaasti. Tällaisessa vaiheessa alueen käyttö maataloutta harjoittavan yhteisön asuinpaikkana onkin epätodennäköisempää, sillä metallinkäsittelypaikan työskentelyympäristö savuineen, nokineen ja tulineen ei ole ollut välttämättä suotuisa asuinympäristö. Kosken länsipuoliseen suvantoon vaikuttaa olleen helppo rantautua, millä on raudanvalmistuksen logistiikan kannalta merkitystä.

Lisäksi on otettava huomioon, että kohteen lähellä eteläpuolella Taasianjoen saarella sijaitseva Holmgårdin tila on mahdollisesti keskiaikainen Tessjön kuninkaankartano (muinaisjäännösrekisterin nro. 1000003203) (Veli-Pekka Suhonen, inventointi 2003; Tapani Rostedt inventointi 2007). Kuninkaankartanoon on voinut liittyä ihmistoimintaa laajalla alueella, mikä on todennäköisesti jättänyt myös arkeologisia merkkejä ympäristöön.

8. Lopuksi

Pyhtää Haasianiemi ja Loviisan Viirankoski vaikuttavat tarkastuksen aikaan käytössä olleiden arkeologisten aineistojen perusteella raudan tuotanto- ja/tai käsittelypaikoilta. Pronssin käsittelyyn liittyviä merkkejä kuten valusta kertovia pronssipisaroita tai valinmuotteja niistä ei ainakaan toistaiseksi tunneta. Maastokäynnin perusteella Viirankoskella on maastossa havaittavissa selkeitä merkkejä laajamittaisemmasta toiminnasta. Haasianiemen osalta tulkinta on vaikeampaa, sillä ihmistoimintaa ilmaisevat rakenteet ovat ilmeisesti pääosin tuhoutuneet moottoritien rakentamistöissä. Systemaattisen dokumentoinnin puuttuessa toiminnan mittakaavaa Haasianiemessä on maastokäynnin ja sen tausta-aineistojen perusteella vaikea arvioida luotettavasti.

Kummassakin kohteessa vaikuttaa arkeologisten aineistojen perusteella olevan toimintaa eri aikoina esihistoriallisella ja historiallisella ajalla. Näiden toimintojen hahmottaminen ja ajoittaminen suhteessa toisiinsa on kuitenkin vaikeaa. Systemaattisen arkeologisen tutkimuksen vähäisyys Haasianiemessä ja puuttuminen Viirankoskelta ovatkin ongelma tulkinnan kannalta. Arkeologiset tutkimukset antaisivat todennäköisesti jossain määrin tietoa em. kysymyksiin mutta kohteiden osittainen tuhoutuminen E18 moottoritien rakentamisen yhteydessä vaikuttaa väistämättä käytettävissä olevan lähdetiedon määrään ja laatuun.

Pyhtään Haasianiemen ja Loviisan Viirankosken kohteita ei havaittu moottoritielinjan E18 inventoinnin yhteydessä. Ennen moottoritienlinjan E18 inventointeja tunnettiin vain Merikoski. Tielinja-inventoinnit kohdistuvat tavallisesti suppealle alueelle, yleensä vain itse linjaukselle ja inventoitavaa aluetta on usein paljon suhteessa käytettävään aikaan. Haasianiemen ja Viirankosken muinaisjäännösalueiden rakenteet ovat voineet olla tielinjan kohdalla vaikeasti havaittavia, mikä on voinut vaikuttaa niiden tunnistamiseen muinaisjäännöksinä.

Myös inventoinnin tekoajankohta ja sen vaikutus maastossa havainnointiin vaikuttaa siihen, millaisia kohteita inventoinnin yhteydessä löydetään. Tielinjainventoinnin teossakin tärkeää on oikea-aikaisuus. Nyt maastossa tehdyn tarkastuksen perusteella esimerkiksi Haasianiemen ja Viirankosken kohteet ovat parhaiten havainnoitavissa myöhään syksyllä tai varhain keväällä aluskasvillisuuden laottua ja lehtien pudottua pensaskerroksesta.

Pyhtään Haasianiemen ja Merikosken sekä Loviisan Viirankosken ovat löytäneet paikalliset harrastajat metallinilmaisinta käyttämällä. Metallinetsimen käyttöä inventoinnin ja tarkastuksen apukeinona onkin perusteltua harkita osana muuta arkeologisten kenttätöiden kehittämistä. Metallinetsimen käyttö on myös sellainen kenttätöiden ala, missä ammattilaisten ja arkeologien yhteistyö voisi olla hyvä ratkaisu esimerkiksi yhdessä tehtävien tarkastusten muodossa.

Arkeologiaan liittyy aina se, että tarkastakin inventoinnista huolimatta uusia kohteita voi löytyä. Tarkkuusinventoinnissakaan ei välttämättä havaita kaikkia rakenteita, jotka jo tunnettuun muinaisjäännösalueeseen liittyvät. Haasianiemen, Merikosken ja Viirankosken kohteiden perusteella herää ajatus siitä, että havaittaessa maastossa yksittäinen raudan valmistukseen tai käsittelyyn liittyvä rakenne on aina perusteltua tehdä tarkkuusinventointia lähialueella laajemminkin mahdollisten muiden merkkien jäljittämiseksi. Kai-raaminen maaperäkairalla vaikuttaa hyvältä ratkaisulta maaperän ilmiöiden havainnointiin, jos kohteessa ei tehdä koekuoppia tai -pistoja.

Haasianiemen, Merikosken ja Viirankosken muinaisjäännöskohteiden perusteella herää ajatus myös siitä, että rannikon läheisten koskipaikkojen tarkempi huomiointi esimerkiksi tielinjainventoinnissakin vaikuttaa tärkeältä. Samoin merkittävien historiallisten kohteiden lähiympäristöjen tarkempaa inventointia tai painotettua huomioimista voi olla perusteltua mieltä (Veli-Pekka Suhonen suullisesti Museovirastossa 23.10.2013). Historialliset lähteet kertovatkin vain osan historiallisesta toiminnasta - maastossa esimerkiksi kuninkaankartanoon liittyvät asutus- ja elinkeinohistoriallisen toiminnan muutokset voivat olla näkyvissä hyvinkin laajalti, vaikka niistä ei kartoilla olisi tietoa.

Helsingissä 29.11.2013

Päivi Maaranen, erikoistutkija

Liite 1. Sijaintikartta Pyhtää Haasianiemi ja Pyhtää Merikoski

Kartta: Ammattilaisen karttapaikka 20.11.2013

Pyhtää Merikoski = ylempi soikio

Pyhtää Haasianiemi = alempi soikio

Liite 2. Sijaintikartta Loviisa Viirankoski

Kartta: Ammattilaisen karttapaikka 20.11.2013

Liite 3. Pyhtää Haasianiemi, Jouni Jäppisen ja Rune Nygårdin havainnot

Lähde: <https://jouni.jappinen.me/Viikingit/Ahvenkoski.html>. Päivitys 17.5.2013.

Ahvenkoski I

Marraskuussa 2010 havaittiin Kymijoen Ahvenkosken Haasianiemeltä kaksi rautaista nuolenkärkeä ja rautaisia veneenrakennusniittejä, joiden mallit viittasivat rautakauden loppuun, viikinkiaikaan ja/tai varhaiskeskiajalle (ristiretkiaika). Kohde nimettiin kesällä 2011 Ahvenkosken Pajamäksi (Museovirastossa: Pyhtää, Haasianiemi). Museovirasto sai tiedon havainnosta 16.11.2010.

Kohde tuhoutui vuoden kuluttua havainnosta (joulukuu 2011 – helmikuu 2012) uuden E18/V7 Loviisa-Kotka moottoritien meluvallin ja viereen rakennetun metsätien alle. Moottoritien maastokäytävää inventoitiin Museoviraston toimesta syksyllä 2005, osittain jo vuonna 2004 Ahvenkosken osayleiskaavan suunnitteluprosessiin liittyen, mutta Ahvenkosken tai Viirankosken kohteita ei tuolloin havaittu. Kymenlaakson maakuntamuseon tutkimusryhmä teki havaintopaikalle tarkastuskäynnin 9.5.2011, mutta ryhmän mukaan mikään kohteessa ei viitannut rautakauteen, viikinkiaikaan, ristiretkiajalle tai edes keskiaikaan (Kaskinen, Kykyri 2011). Vierailun jälkeen työryhmä kaivoi esiin useita nuoremmalle rautakaudella ja ristiretkiajalle tyypillisiä esineitä.

Esinelöytöjen perusteella Museovirasto teki kohteessa koekaivauksen 7.7.–8.7.2011, jolloin kaivettiin esiin mahdollista lattian tai tulisijan kiveystä, sekä kymmeniä hajallaan olevia rauta-esineitä, kuten hevostarvikkeita, talttoja, puukonteriä, atraimen kärki, veneen rautaniittejä, kaksi tulirautaa, lattaraudan katkelmia ja pajakuonaa (Vanhatalo 2011). Työryhmä osallistui kaivauksiin avustamalla koekaivausryhmää esimällä metalliesineitä ilmaisimien avulla.

Työryhmä havaitsi jälkitarkistuksia tehdessään (elokuu 2011) kiveyksen vierestä lisää rautaesineitä, kivetyn lieden, pii- ja kvartsi-iskoksia sekä saviastioiden palasia. Havainnon jälkeen Helsingin yliopisto ilmoitti Museovirastolle lisätutkimustarpeesta ja Museoviraston koekaivausryhmä suoritti kohteessa pelastuskaivauksia 12.9.–16.9.2011 (Vanhatalo 2011). Kaivausten myötä Pajamäki osoittautui huomattavasti laajemmaksi kuin koekaivauksissa osattiin arvioida. Työalueen pohjoisten osien kokonaislaajuutta ei kuitenkaan ehditty selvittämään ennen kohteen tuhoutumista. Syyskuun ja marraskuun välisenä aikana työryhmä löysi Pajameältä lisää iskoksia, keramiikka sekä runsaasti ahjon tai kuoppauunin nk. pohjakakkuja.

© Liikennevirasto/ Kaakkois-Suomen ELY-keskus. (URL:[http://www.ely-keskus.fi/fi/Liikenne/tiehankkeet/kaakkoissuomi/vt7\(E18\)Koskenkylä-Loviisa-Kotka/Documents/lo-ko-suunnitelmakartta9.pdf](http://www.ely-keskus.fi/fi/Liikenne/tiehankkeet/kaakkoissuomi/vt7(E18)Koskenkylä-Loviisa-Kotka/Documents/lo-ko-suunnitelmakartta9.pdf)). [Haettu 9.11.2011].

Kohteen luonne, rannansiirtymä ja vanhin esineistö viittaa viikinkiaikaan ja varhaiskeskiaikaan (n. 800–1250), mutta oletettavasti satama oli käytössä vielä keskiajalla 1300–1400-luvuilla ja ulimpien saarekkeiden osalta vielä uuden ajan alussa 1500-luvulla. Tähän viittaisi mm. sataman alueelta löytyneet valurautaharkon kappalet. Keihäänkärjen katkelman ympäriltä otetun puuhiilen ajoitus osoitti kuitenkin vain reilun sadan vuoden tulosta (HELA:2715). Hiilinäyte otettiin samasta kontekstista (s. 15cm), josta löytyi mm. keihäänkärki, tulirauta, hiilikoukun tai pajapihtien varsi, sekä nokikarstaista keramiikkaa. Ilmeisesti hiili oli peräisin juuripalosta, tai sitten maaperä oli sekoittunut metsäkoneen alla.

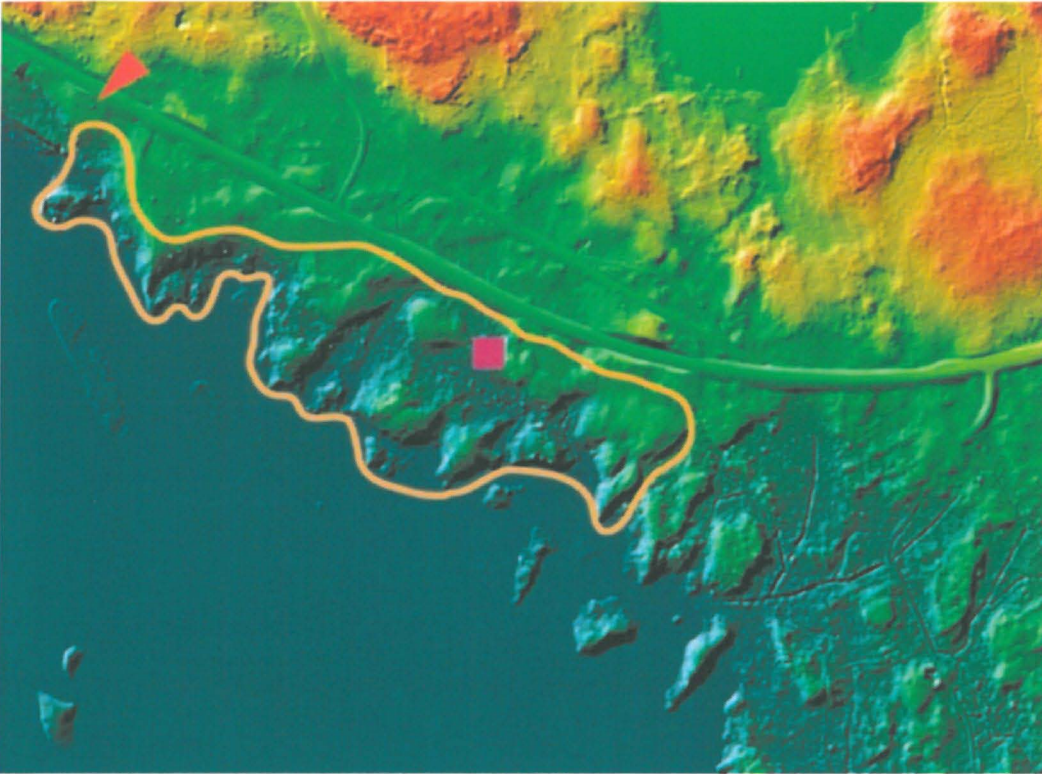
Sen sijaan veitsenkatkelmasta tehty rauta-ajituksen tulos oli yllättävä 6480 vuotta (HELA:2824). Kuten Viirankosken kohteessa, myös Ahvenkosken rauta-ajoitus antoi epätavallisen vanhan tuloksen ja kohteen ajoitustutkimuksia pyritään jatkamaan teettämällä lisää ajoituksia. Jos tulosta verrataan Viirankosken atraimenkärjen tavoin Saarenmaan Salmen rauta-ajoitustuloksiin ja oletetaan, että radiohiilen pitoisuus olisi vakio, ajoittuu veitsi noin 970-luvulle, joka sopii hyvin asiantuntijoiden esineiden perusteella tekemiin arvioihin välille 800–1250 jaa. Upsalan geoarkeologian laboratoriossa tehdyn ajoitustutkimuksen mukaan ([Ua-43922.jpg](#)) uuni oli käytössä 1200-luvun alusta lähtien. Tutkimus tehtiin kiveyksen väliin pakkautuneesta hiilimaasta (Museovirasto/Vanhatalo 2012).

Pajamäen edustalle johtanut väylä vaikutti ruopatulta ja savesta löytyi mm. laiturien rakenteita. Mahdollisesti toiminta liittyi keskiajalla Padisen luostarin kalastamon toimintaan ja veronkantoon 1300–1400-luvuilla. Maanousun myötä alukset uivat 1500-luvulle tultaessa enää ulimpien eteläisten saarekkeiden sivuille ja viimeistään vuoteen 1585 mennessä satamatoiminnan voi katsoa vakiintuneen jokisuiston länsirannalle Markkinamäelle, jolloin alkoivat Juhana III määräämät Ahvenkosken markkinat.

Muinaissataman sijainti on kovallakin tuulella suojainen ja hiekkasaarekkeilta oli hyvä näkyväisyys Ahvenkoskenlahdelle. Toisaalta pohjoisessa korkeat kalliot suojasivat kylmältä viimalta ja kanjonit tarjosivat useita pakoiteitä sisämaahan. Molemmiin puolin salmea havaittiin 700 metrin matkalla useita leiripaikkoja, nuotionpohjia sekä useita mahdollisia rakennuksen pohjia, joista pohjoisrannan kohteet tuhoutuivat moottoritien alle. Senaatin kartastossa satamaan johtaa kaksi polkua yläjuoksun Savukoskelta ja Ahvenkosken kartanon suunnalta. Polut noudattivat osin Suuren Rantatien linjausta. Sataman viereen on myös purkautunut makeanveden lähteitä pohjoisilta rinteiltä. Pajamäki sijaitsi tuulensuojaisessa rinteessä hiekkasaarekkeiden takana, joten siinä mielessä ajatus tuulitoimisesta ahjosta ei ole järkevä. Pienikokoiset nk. [kaksoispalkeet](#) sekä savesta tai kivistä hakattu tai savesta leivottu sivukivi kuuluivat jo rautakaudella sepän työkaluvalikoimaan.

Pajamäeltä 9.5.2012 löytyneestä veitsenkatkelmasta tehdyn rauta-ajituksen tulos oli yllättävä 6480 vuotta (HELA2824). Pistemäinen korrosio voi viitata damaskointiin.

Kolmiulotteinen laserkeilauskartta havainnollistaa Ahvenkosken tuhatvuotisen sataman suojaisten luonteen ja korkeuserot. Satama rajattu oranssilla viivalla, violetin neliön paikalla sijaitsi tuhoutunut Pajamäki. Vasemmassa yläkulmassa punaisen nuolen kohdalla sijaitsee Merikosken ahjon rauniot 1500-luvulta (KM35791 ja KM36034). Lisätietoa laserkeilauksesta: www.geologinenseura.fi/geologi-lehti/2-2010/nenonen_et_al.pdf. © Maanmittauslaitos, lupa nro 628/MML/11 Pohjakartta © Maanmittauslaitos lupanro 628/MML/11

Vastaavia esineitä on löydetty mm. rautakauden venepolttohaudauskentistä ja ruumishaudoista. Osa esineistä saattaa olla keskiaikaisia ja toiset ovat säilyneet paremmin kuin toiset. Suuri osa esineistä on muuttunut jopa kokonaan korroosiotuotteiksi, wüstiitiksi, magnetiitiksi ja rautaoksidiksi eli ruosteeksi. Joissakin esineissä, kuten veitsissä on jäljellä ohuita rauta- tai teräsjuonteita. Lähellä sijaitsee lohenkalastuksesta tunnettu Ahvenkosken Merikoski, jonka kirjallinen historia alkaa jo 1340-luvulta. Lohenkalastusta on mitä todennäköisimmin harjoitettu jo paljon ajateltua aikaisemmin ja yksi syy voimakkaaseen raudan ruostumiseen lienee merivesi ja kalan suolaaminen.

Valokuvien tekijänoikeudet kuuluvat yhtä kuvaa lukuun ottamatta työryhmälle ja niitä voi käyttää vapaasti opetus- ja tutkimuskäytössä asianmukaisin lähdemerkinnöin.

Kaksi soikealehtistä nuolenkärkeä. Rautainen nuolenkärkityyppi oli käytössä merovingialjalta aina ristiretkiajalle.

Kuva: © Kymenlaakson maakuntamuseo, Marita Kykyri

Petersen E tai V tyyppin työntökeihäänkärjen katkelma (lyhyt variaatio), pituus ehjänä n. 22–25 cm. Kiinnitysholkin katkennut juuri näkyy oikealla. Terän harjamainen profiili on tunnistettavissa voimakkaasta korroosiosta huolimatta. Lyhyen variaation on arveltu levinneen itäiselle Suomenalhdelle ja Venäjälle (Karjala) noin 1000-luvulla. Mm. Ahvenkosken satamaa vastapäätä Virumaan lilan kylän rautakautisen haudan löytöaineistoon kuuluu samanlainen kärki (Uino 1997, 2003; Tauer 2010.) (Ks. myös Mandel 1991; Hilander 1982; Kirpichnikov 1966; Kivikoski 1973 ja 1951; Aspélin 1992, 273 [1877–1884]).

Harvinaisempi litteäruotoinen nuolenkärki, jossa on pienikokoinen kaksiväkäinen kolmiomainen lehti ja poikittain lehden suuntaan litistetty ruoto.

1183. 9 10

1185. 9 10

Tästä kohdasta jäi puuttumaan suorakaiteenmuotoisen tulusraudan kuva.

Suorakaiteenmuotoinen tulusrauta Ahvenkoskelta. Yllä pienikokoinen soikean mallinen rauta, joissa ei ole jäljellä metallista rautaa. Molemmat ovat ajoitettavissa viikinki-, tai ristiretkiaikaan (Carpelan 2012, Uino 1997 ja 2003). Keskellä 7.8.2011 kaivettu noin 10 cm pitkä tulirauta in situ. Alinna läntisen tai eteläisen piin iskoksia (Tausta vertailukuva 1/1: Kivikoski 1973). Tulirauta sekä alla oleva kämmenen kokoinen ukonkivi (kvartsi) oli kätkeyty nuotikiveyksen alle. (Vrt. esim. Ylöjärvi KM19901-291).

Kämmenen kokoinen ukonkivi (kvartsi) oli kätkeyty Pajamäene kiveyksen vieressä sijainnen nuotikiveytyksen alle. Reunoissa näkyy iskujälkiä.

Asumuksen/pajan/tulisijan kiveyksen ympäriltä löytyi myös rautakaudelle tyypillistä hienojakoista, ohutseinämäistä ja nokikarstaista keramiikkaa sekä yksi pala punertavaa keramiikkaa. Tummat ja karstaiset palat ovat todennäköisesti kolmesta, tai useammasta koristelemattomasta ja käsintehdystä astiasta. Sekoitteissa on havaittavissa mm. kvartsia ja samotin murusia. Usean asiantuntijan mukaan kyseessä on rautakautinen yleiskeramiikka, jota on sen vähäisestä määrästä johtuen vaikea määrittää tarkemmin, mutta joka esineiden perusteella ajoittuu ristiretkiäjälle, parhaiten noin 1100–luvulle (Carpelan 2012).

Museoviraston pelastuskaivausten jälkeen alkaneet kaatosateet huuhtelivat kaivauskasoista esiin mm. pii-iskoksia ja palaneen luunpalan.

Tästä jäi puuttumaan kaksi niittikuvaa.

Noin 100 m² alalta havaittiin kymmenittäin "kotkattuja" rautanauvoja, sekä limisaumaisen veneen rautaniittejä. Vastaavia malleja (yläkuva) on tavattu Itämeren ja Pohjanmeren viikinkikonteksteista mm. Virosta, Venäjältä, Puolasta, Tanskasta Ruotsista, Norjasta, Islannista, Irlannista ja Skotlannista (esim. Edberg 2011, 40–42; Buchwald 2005, 305. Zori Davide, *Archaeologia Islandica* 6/2007, 32–47, Michelson 2008, Lang 2007, Johansson 2006, 33–36; Richards 2004; Mäss 1996).

(URL:http://mis.historiska.se/mis/sok/exhib.asp?sm=11_0&uid=59420&id=51514:

http://www.britishmuseum.org/research/search_the_collection_database/search_object_details.aspx?objectid=65608&partid=1.

Alakuvassa kaksi kauniisti kotkattua rautanaulaa.

Tästä kohta jäi kuva pois.

Rautakuonan ohella pajatoiminasta Ahvenkosken satamassa kertoo n. 35 cm pituinen niitaukko kohdasta katkennut pajapihtien, tai hiilikoukun tms. varsi.

Museoviraston koekaivausryhmä kaivoi esiin mahdollisen tulisijan kiveystä 7.–8.8.2011. Kiveys on hiukan koholla ympäröivästä kiveyksestä. Kuvan pajarlatiasta hiukan koholla oleva asetelma voi olla esimerkiksi palkeiden aluskiveys tai kalanpaistouunin tms. tulisijan perustus. Kivet oli ladottu moreenin päälle ja niiden väliin ja alle oli pakkautunut tiivistä hiilimaata, jonka seasta löytyi pii- ja kvartsi-iskoksia ja yksi lyijynpala, jonka päässä oli reikä (ks. sivukuva). Kivetyksen pinta-ala oli n. 7,5m² ja sen alapuolella rinteessä sijaisi kaksi pyöreää kivireunaista liettä, joista suuremman halkaisia oli n. 1m. Kiveyksen alle oli pakkautunut n. 5–8 cm kerros tiivistynyttä nokimaata. Museoviraston Upsalan yliopistossa teettämän ajoitustutkimuksen mukaan hiilimaa ajoittuu jokseenkin tar-

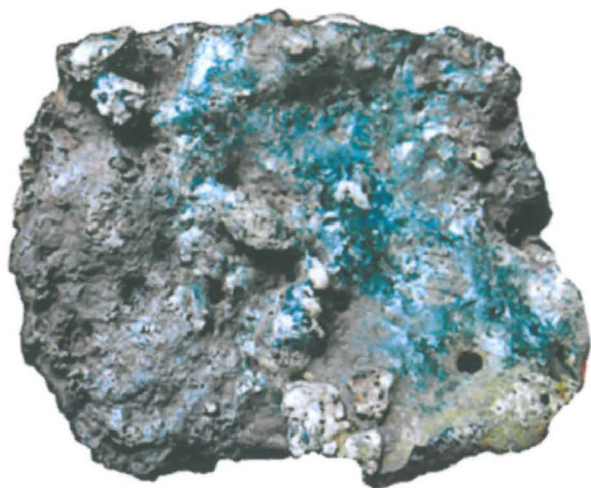
Kertomus Pyhtään Haasianiemen ja Loviisan Viirankosken tarkastusmatkoista 9-10.10.2013 ja 24.10.2013

Päivi Maaranen, Museovirasto 29.11.2013

kasti vuoteen 1200 jaa (Vanhatalo 2012). Kaikkiaan pajamäen työalue vaikutti noin 100 m2 laajuiselta, josta vain kiveyksen ja ahjon ympäristö ehdittiin osittain tutkia. Kivetys oli osittain painunut ja tuhoutunut metsäkoneen ajouran alle.

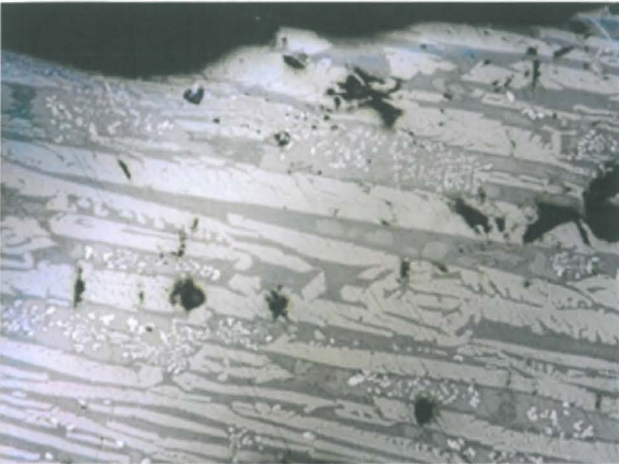
Koe- ja pelastuskaivauksissa Pajamäeltä löytyi kahden siirtolohkareen väliin pienemmistä kivistä ladottu raudanvalmistus- ja/tai käsittelyuuni (vas. yläkuva), sekä uunin edustalta runsaasti rautakuonaa. Kaivauksissa uunin edustalta löytyi ainakin kaksi savella vuorattua kuoppa-ahjoa, sekä useita nk. pohjakakkuja (ks. oik.yläkuva). Suurin osa kuonasta löytyi oikeanpuoleisen kiven juuresta. Marraskuussa 2011 työryhmä löysi runsaasti lisää kuonaa oikeanpuoleisen kivenlohkareen takaa. Vuoden 2012 aikana kuonaa löytyi lisää, eikä työalueen kokonaislaajuutta ehditty selvittää koe- ja pelastuskaivauksilla ennen kohteen tuhoutumista. Kuonan kokonaismäärä viittaisi kuitenkin siihen, että pajatoimintaa oli vuosien tai jopa vuosikymmenten ajan.

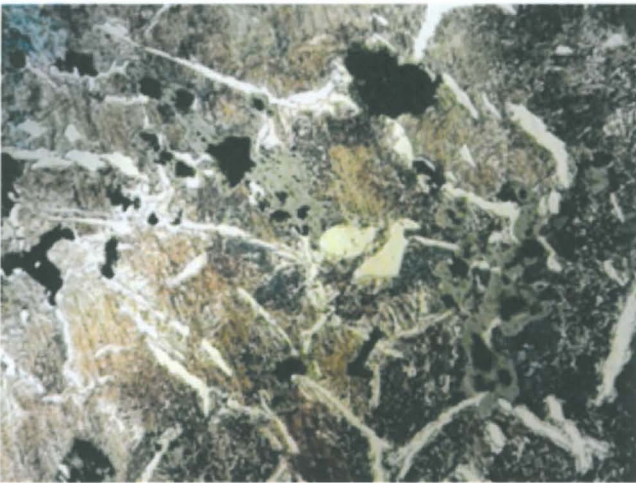
Symmetrinen ahjon pohjakakku, halk n. 80 mm. Sinivihreä lasite on syntynyt yli 1100C° lämpötilassa, se voi olla kalsiumin värjäämää? Oikealla puhallussuuttimen eteen jäähtynyttä kuonaa, jonka profiilista voi päätellä suuttimen halkaisijan olleen noin 10–15 mm. Kyseessä voi olla myös savisuuttimen, eli engl. tuyuren kappale. Loppusyksyn kaivauksissa kuonaa löytyi runsaasti lisää. Ehjiä pohjakakkuja löytyi lisää kaikkiaan n. 30 kpl. Osassa kuonaa wüstiitipitoisuus vaikuttaa olevan (valomikroskooppitarkastelu) paja-kuonan pitoisuuksia monikymmenkertaisesti korkeammalta, joka voi viitata siihen, että osa kuonasta on kierrätysraudan, valuraudan, ja/tai muualla valmistetun raaka-aineen sulatuskuonaa. On myös hyvin mahdollista, että seppä käytti raaka-aineena pohjois-eurooppalaisia raaka-ainehioita, kuten kelttiläisiä kaksoispyramidejä, tai norjalaisia lusikkapääaihioita, alussa mainitun veitsen ajoitus voi viitata juuri tähän (ks. Pleiner 2005).

Kuoppa-ahjon kaukalosta rautakuonaa sintraantunutta savea, jonka pyöreä profiili viittaa ahjon tuliperän edessä käytetyn savesta muotoiltua pyöreää suutinta (engl. tuyere brick), jonka keskellä olleen reiän läpi ahjoon puhallettiin ilmaa. (ks. Pleiner 2005 ja Peets 2003).

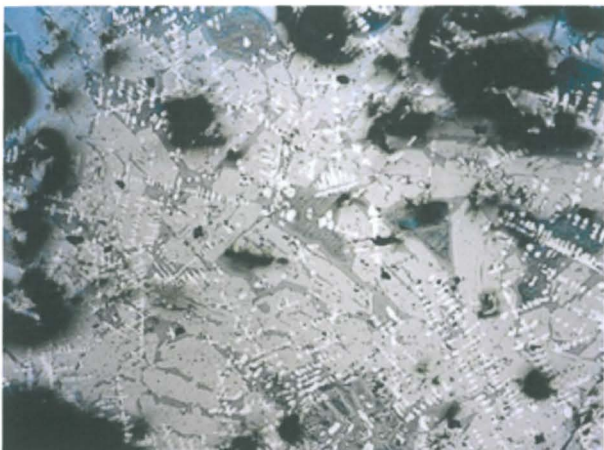

Kuonan rakenteessa voi havaita wüstittihiukkasia (valkoiset) fajaliittikiteiden (vaalean harmaa) ja lasimatriisin seassa. Mustat alueet ovat kaasuhuokosia

Kuona sisältää myös hiiliteräksen sulaneita kappaleita, jotka ovat ehkä peräisin kierrätetystä teräksestä. Hiiliterästä on toisaalta voinut syntyä myös hiilen diffuusiona ahjossa, kuumennettaessa niukkahiilistä rautaa.

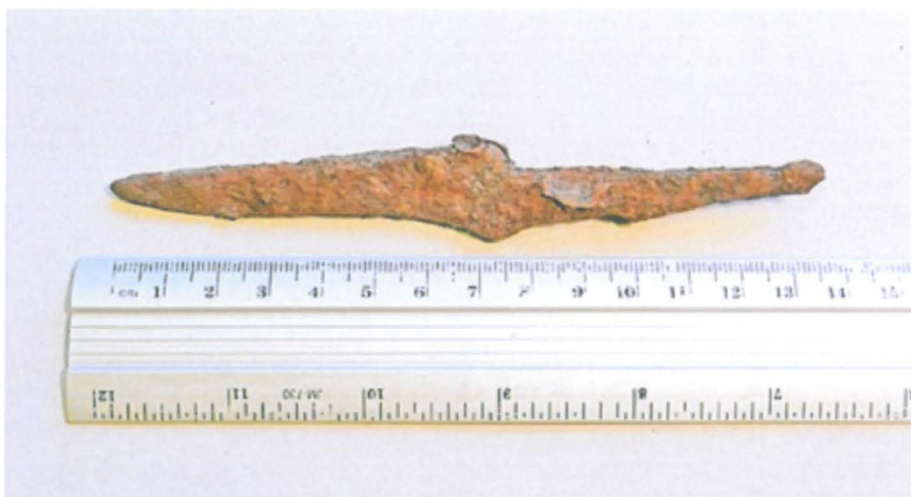
Magneettista wüstiitikuonaa Ahvenkosken uunin edustalta. Kuonan väri, paino, magneettisuus, wüstiitin runsas pitoisuus, sivukiven rakenne ja kaasuhuokokset viittaisivat joko raudanvalmistuskuonaan tai mellotuskuonaan. Osa kuonasta on selvästi kevyempää pajakuonaa tai ahjohitsauskuonaa. Kuonan ja pajan ympäristöstä löytyneiden esineiden ym. mineraalien metallurgiset- ja alku-ainetutkimukset jatkuvat vuonna 2013.

Satamaan idästä johtavan polun varresta havaittiin hevostarvikkeita, kuten kuulaimia ja kuulainten osia, sekä pienikokoinen mero-vingityyppinen aaltoreunakenkä, jolla lienee ajoittavaa merkitystä. Kenkä on läpikotaisin oksidoitunut magnetiitiksi ja se on ilmeisesti yksi maamme vanhimmista tunnetuista hevosenkengistä.

Merikosken ahjon alapuolella sijaitsevalta tasanteelta havaittuja hevostarvikkeita, vasemmalla satularemmin solki. Tasanteelta löytyi myös kymmeniä nauvoja. Tasanne tuhoutui viikoilla 44–48 ilman, että sitä olisi ehditty tutkia. Työryhmän mukaan tasanteella oli lisäksi kaksi mahdollisesti palaneen rakennuksen paikkaa.

Kauniisti kulunut puukko, jonka paksu hamara on säilyttänyt muotonsa myös halkaisu- ja veistotöissä tarvittavien vasaraniskujen jälkeen (Ks. esim. Arrhenius 1970).

Tästä jäi yksi esinekuva puuttumaan.

Sataman edustalta havaittiin mm. yli 20 cm pituisia kaarevia kölinauloja, kuvan n. 40 cm pituinen venehaka, atrain ja lampaankello. Muutoin saman tyyppinen, mutta kolmen sijaan yksipiikkinen atrain kuuluu mm. Salmen viikinkilaivan löytöaineistoon (Peets 2012). Katkennut neulakota on pronssia ja sen kylkeen on kaiverrettu tekstiä tai koristeiviivointusta.

Ahvenkoski II–IV

Museoviraston ilmoitettua, ettei mikään kohteessa viittaa kiinteään muinaisjäänökseen, eikä kohdetta tulla mainitusta syystä tutkimaan jatkossa, työryhmä kaivoi sataman muista alakohteista suurimman osan sellaisista metalli-esineistä, jotka reagoivat ilmaimeen. Valtaosa esineistä on läpikotaisin oksidoituneita. Koekuoppien profiilit paljastivat lukuisia nuotiopohjia ja likamaa-alueita sataman alueelta. Osassa likamaa-alueita oli havaittavissa keltaisen punertavia läiskiä. Tasanteelta ja läntisen hiekkakummun rinteestä löytyi mm. puukontteriä, lyijypainoja, nauloja ja veneenrakennusniittejä. Kohteet tuhoutuivat metsäkoneen telaketjujen alle viikolla 37 ja lopullisesti viikolla 44.

Kaikkiaan Ahvenkosken sataman ja Pajamäen alue osoittautui lähes 700 metrin pituiseksi ja työryhmän tekemien havaintojen mukaan toimintaa on ollut salmen molemmin puolin usaessa alakohteessa. Nuoremmalle rautakaudelle, ristiretkiajalle ja keskiajalle viittaavia esineitä ja kuonaa tavattiin kaikkiaan n. 1,5 km matkalla Markkinmäen kalliolta aina Pajamäelle ja alueen itäsimpään poukamaan asti, sekä etelää kohti aina Merikyliän, Marinkylään ja Pirnuoraan rajoittuvalta alueelta. Osa kohteista, kuten Ahvenkosken Båtvikenin veneranta lienee tuhoutunut jo 1930-luvun alussa Ahvenkosken voimalaitoksen rakennustöiden myötä. Arkeologiset todisteet viittaavat siihen, että Kymijoen läntisen jokisuisto oli asuttu viimeistään viikinkiajalta/nuoremmalta rautakaudelta lähtien. Moottoritien alle jäi työryhmän arvion mukaan useita rautakautisten tai varhaiskeskiaikaisien asumusten pohjia.

Marraskuussa 2011 sataman pohjoisosien jo tuhouduttua, työryhmä löysi lisää rautakuonaa, nauloja, niittejä, solkia, kirveenterän, veitsenterän, tuliraudan katkelman, sekä pronssiputken katkelman, joka lienee neulakodasta ja johon on kaiverrettu tekstiä tai koristelua. Maamme johtavat keramiikan tutkijat arvioivat kesällä 2012 Pajamäen kiveyksestä löydetyn keramiikan olevan tyypillistä rautakauden karkeaa yleiskeramiikkaa, jonka käyttöaika ulottui 300-luvulta aina keskiajan puolelle. Asiantuntijoiden mukaan saman löytöpaikan esineistön perusteella keramiikka voidaan ajoittaa nuoremmalle rautakaudelle, parhaiten ristiretkiajalle noin 1100-luvuilta.

Kirveenterä ja veitsi herättivät monia kysymyksiä, kuten olisiko kyseessä kenties vahtipaikalle unohtuneet esineet? Samantapaista viikinkiaikaista kirvestyyppiä on tavattu mm. Ylöjärveltä (KM 19901:210) ja Käkisalmen linnasta (Saksa 1998), Liettuasta, Gotlannista ja Sigtunasta. Myös Thames-joen pohjasta läheltä Lontoota löytyi 1920-luvulla kahdeksan kirveenterää, joista yhdessä on samantyyppiset varrenpuoleiset korvakkeet. Samoin vastaava tyyppi tunnetaan Stenbylundista ja Itä-Göötanmaalta Ruotsista. Thamesin kirveen on ajateltu liittyneen Óláfr Haraldssonin legendaariseen hyökkäykseen Lontoon sillalle vuonna 1014 ja se on ajoitettu 987–1032 jaa.

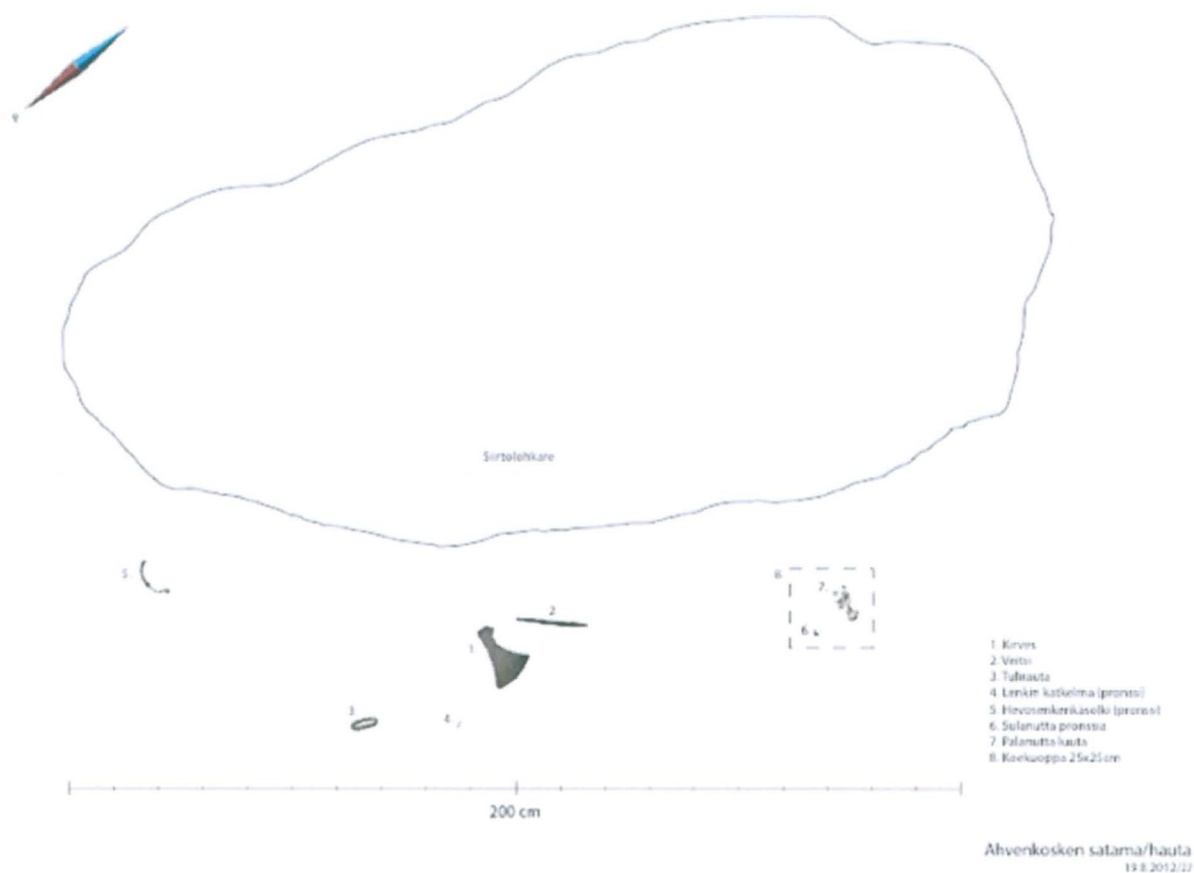
Ahvenkosken kirves on skandinaavisen sotakirveen ja tapparan välimuoto, jollainen oli käytössä viikinkiajalta ristiretkiajalle. Viimeistään 1200-luvun lopulla varrenpuoleisen korvakkeen tilalla alkoi esiintyä nk. kauluksellista mallia, joka jakoi iskuenergian tasaisemmin varteen. Arkeologien mukaan kirveiden ajoittaminen on hyvin vaikeaa. Kyseessä lienee kuitenkin yhdistelmäkirves, joka soveltuu sekä puun veistoon että lähitaisteluaseeksi. Terä on hiukan liian kalveva alas- ja taaksepäin, jotta sen iskun teho riittäisi ainakaan kovaan käyttöön ilman, että esine ei hajoaisi tai varsi katkeaisi (vrt. esim. Mullin kirves (TYA 642: 2905). Kaltevuus on ominaista myös heittokirveille. Kallon halkaisemiseen tarkoitetuissa viikinkien sotakirveissä teränsuu on leveämpi. Tarttumalla kirvestä kaulasta, saattoi työkalulla veistää myös erityistä tarkkuutta vaativia puuliitoksia. Arkeologit ajattelevat hautavarusteena olevan kirveen viittaavan poikkeuksetta vainajalla olleen erityisaseman yhteisössä (mm. Tvauri 2012; Peets 2003; Creutz 2003; Pedersen 2002; Uino 1997 ja 2003; Højbjerg 1991; Selirand 1989; Trotz 1985; Eldjárn 1956). Röntgenkuva saattaa paljastaa mahdollista koristelua, käyttäjänsä asemaa osoittavia symboleita ja ennen kaikkea sen, onko teränsuuhun ahjohitsattu hiiliterästä?

Elokuussa 2012 työryhmä päätti tehdä kirveen löytöpaikalle varmistuskoekuopan, jolloin n. 25 cm syvyydessä tavattiin kovassa kuumuudessa rapautuneiden kivensirpaleita ja niiden seassa palanutta luuta, pieni sulaneen pronssiesineen katkelma, pronssilenkki, sekä huonokuntoinen puoliksi sulanut viikinkiajalle (800–1052) ajoittuva nk. valmunuppinen hevosenkenkäsolkki (Uino & Ruonavaara 2012). Vastaavanlaisia solkia on tavattu mm. Luistarin kalmistosta (Lehtosalo-Hilander 2000). Helsingin yliopiston tekemän osteologisen tutkimuksen mukaan kyseessä on aikuiselle ihmiselle kuuluneet luut. Kuvan luunpalasista pystyttiin tunnistamaan lannenikaman ja kylkiluun palat (Salo 2012). Ahvenkosken soljen identtisiä vastineita on löydetty mm. Hablingbosta ja Halla Broasta, Gotlannista (Föremål 477611. SHM 7582:25a). Myös ne on ajoitettu viikinkiajalle 800–1100 jaa. Ahvenkosken hauta on ilmeisesti ensimmäinen itäisen Suomenlahden rannikolta tavattu viikinkiajan polttohautaus. Vainaja saattoi näyttää tältä: ahvenkoskenvainaja.jpg. On mahdollista, että kivireunuksella rajattuun tarhaan on haudattu useampia vainajia ja arkeologien mukaan niemeke voi olla laajempi polttokenttäkalmisto. (*Popular Archaeology Magazine*).

Tarkempi määrittely edellyttäisi arkeologisia lisätutkimuksia. Kaivaustutkimukset ja palaneen luun radiohiiliajoitus voivat täsmentää ajoitusta ja tuoda lisätietoja haudan kivirakenteista, mahdollista hautausrituaaleista, vainajan sosiaalisesta asemasta, sataman merkityksestä suhteessa idäntien kauppareitteihin jne.

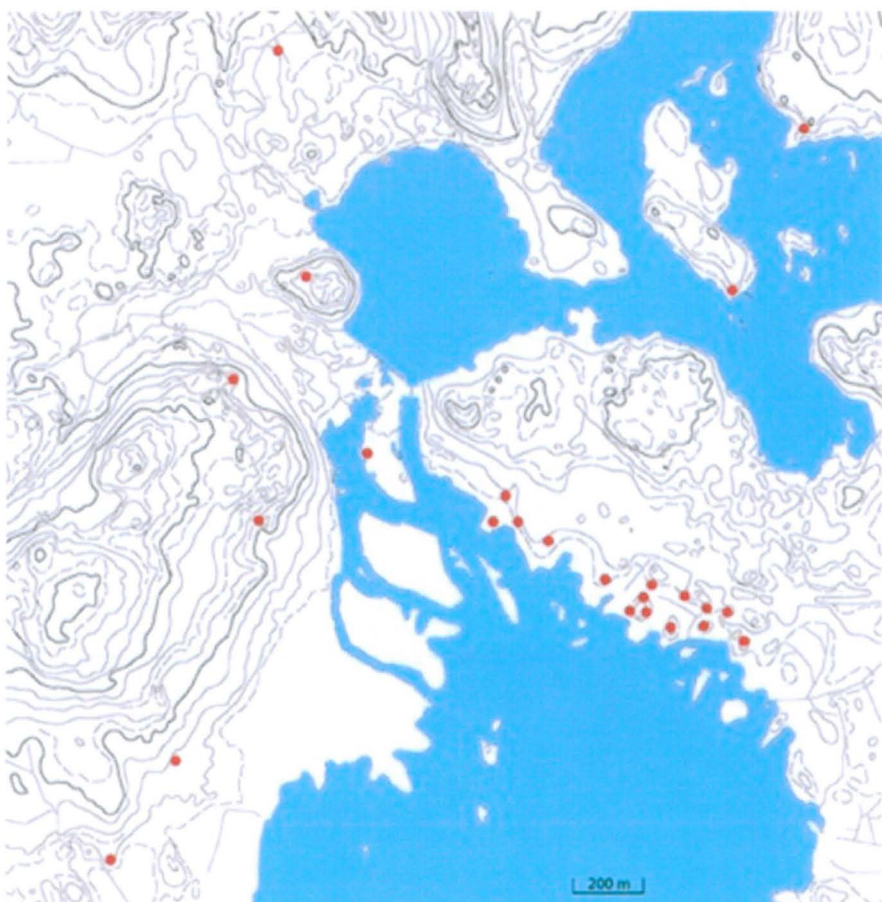

Tästä jäi puuttumaan kirveen yhteydessä olleet valokuvat palaneesta luusta, mahdollisesta rautaveitsestä, mahdollisesta tulusraudasta, pronssilenkistä ja hevosenkenkäsoljesta.

Polttohauta sijaitsee satamasta hiukan sivussa olevan mäenkumpareen laella ison siirtolohkareen juurella. Taustalla hakattu moottoritielinja, jossa toinen mahdollinen hauta tuhoutui meluvallin maansiirtotöissä syksyllä 2012.

Työryhmä teki havaintoja useista rautakaudelle ja viikinkiajalle ajoittuvista kohteista Ahvenkoskella.

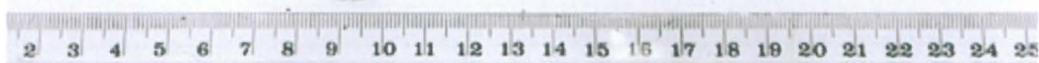

Työryhmän kaivaman koekuopan seinämässä näkyy nokimaata, likamaaraitoja ja väriläiskää. Metsätien kääntöympyrän alle tuhoutuneessa kohteessa sijaitsee ehkä rakennuksen pohja, nuotiopaikka, tunkio ym.? Kohde tuhoutui viikolla 44 ilman, että sitä olisi ehditty tutkia. Museovirasto kaivoi kohteen ulkopuolelle myöhemmin muutamia koekuoppia.

Sataman alueelta löytyineitä niittejä, kotkattuja nautoja ja puukonterä. Alarivin kolmannessa naulassa vasemmalta lukien on ehkä nokkoskuidusta valmistettu tiivisteprikka. (URL: http://mis.historiska.se/mis/sok/exhib.asp?sm=11_0&uid=29031&id=51518). Ks. myös Lang 2007, Zori 2007, Michelson 2008, Bill 2009.

Käsipora, jonka litteään päähän on lyöty kouraan sopiva puukahva.

Läntisen kohteen vastapäiseltä saarekkeelta tavattiin mm. veneen keulatieviin lyötävä kiinnityslenkki.

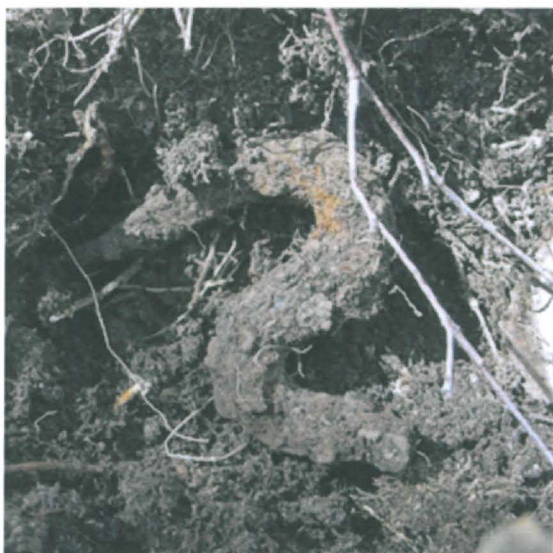

Saarekkeen länsireunan tasanteelta k. 3m löytyi symmetrisen rombimainen nuolenkärki, jonka lehden harjanne on edelleen tunnistettavissa. Nuolenkärki kuuluu typologiseen ryhmään 3BIX ja niitä on löydetty n. 10 kpl vuoteen 1979 mennessä, joista 4 kuuluu rautakauden nuorimpaan ryhmään, mutta 6 on löydetty kohteista (Kurkijoki, Janakkala, Lieto, Pihtipudas, Pudasjärvi), joissa esiintyy myös ristiretkiajan ja keskiajan esineistöä. (Hiekkanen 2011).

Samalta eteläiseltä saarekkeelta kivien välistä löytynyt vanha avain. Rautaisten levylukkojen ja avaimien oletetaan yleistyneen rannikkoseudulla 1500-luvulta lähtien, jolloin lukkoja ryhdyttiin tuomaan Saksasta Ruotsiin ja edelleen Ruotsista Suomeen. Samaan aikaan oli käytössä puukotelokukot. Myöhemmin yleistyivät kuvan mukaiset isolehtiset ja putkivarrelliset avaimet. (Kolehmainen 1988) Vastaavia putkivarrellisia avaimia on kuitenkin Englannissa ajoitettu 1200-luvulle, joten Ahvenkosken avain voi olla vanhemmaa perua (mm. Ottaway & Rogers 2002).

Tästä jäi yksi kuva puuttumaan (rautainen nostokoukku).

Kaksi sataman alueelta löytynyttä rautaista nostokoukkuja. Alemman kuvan koukku saattaa olla myös rekikoukku tms.

Sataman kohteet tuhoutuvat V7/E18 moottoritien viereisen meluvallin ja paikallismetsätien alle. Kuvan ruudulla rajatun Pajamäen ympäriltä metsä kaatui maanantaina 19.9.2011.

Pajämäki ja sen läntiset alakohteet tuhoutuivat lopullisesti viikoilla 44–48 (kuva 14.11.2011).

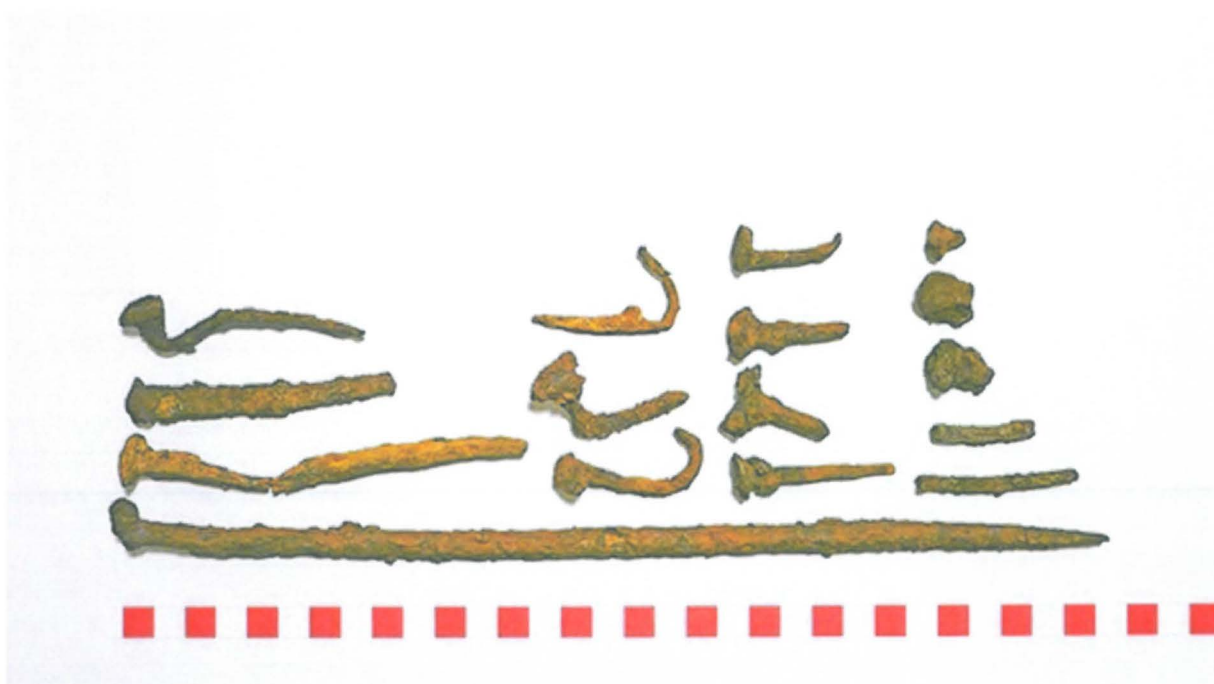

Tuhoutunut Pajämäki 15.4.2012.

Moottoritien meluvalli ja metsätie Pajämäen kohdalla 31.3.2013.

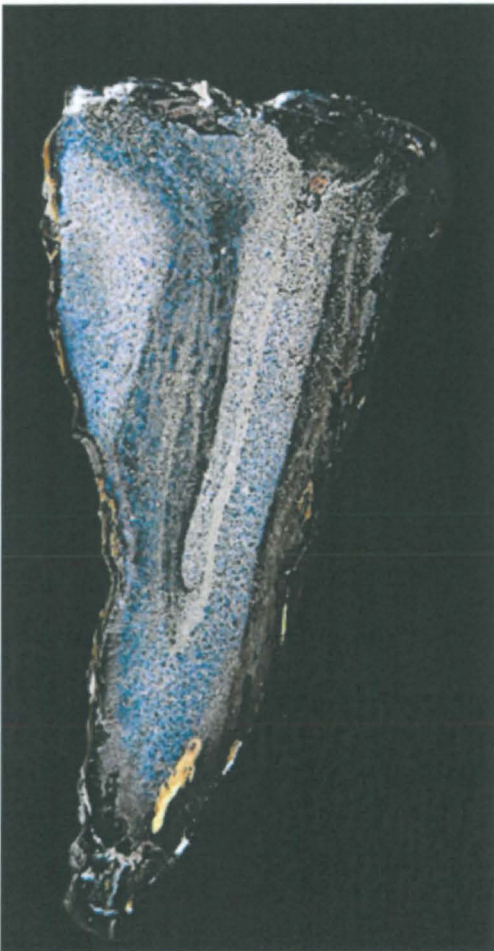

Kesän ja syksyn 2012 aikana tehdyissä lisätarkistuksissa löydettiin sataman itäosista moottoritien meluvallin ja metsätien välistä nauvoja, atuloiden puolikas, läpivientinaskali (virkkukoukku?), vasara ja 35 cm pituisen veitsen, nk. väkipuukon katkelmat. Veitsen selkä on suora (8mm) ja poikkileikkausprofiili jyrkkä V, joten sen käyttö vuolemiseen olisi hankalaa. Veitsi on damaskoitu ajohitsaamalla kerroksittain hiiliterästä ja rautaa – lähitaiteluase ajoittunee merovingiajan loppuun 700-luvulle, tai viikinkiajalle n. 800–1100 jaa. Veitsen vierestä löytyi pieni ja huonokuntoinen (halk. 36mm) rullapäinen hevosenkenkäsolki ilman neulaa (pronssia). Löytöpaikka k. 2,5 m korkeuskäyrällä, esineet löytyivät savesta s. 20–25 cm, joka on muinaista rantaviivaa, johon purkautuu makeanveden lähde.

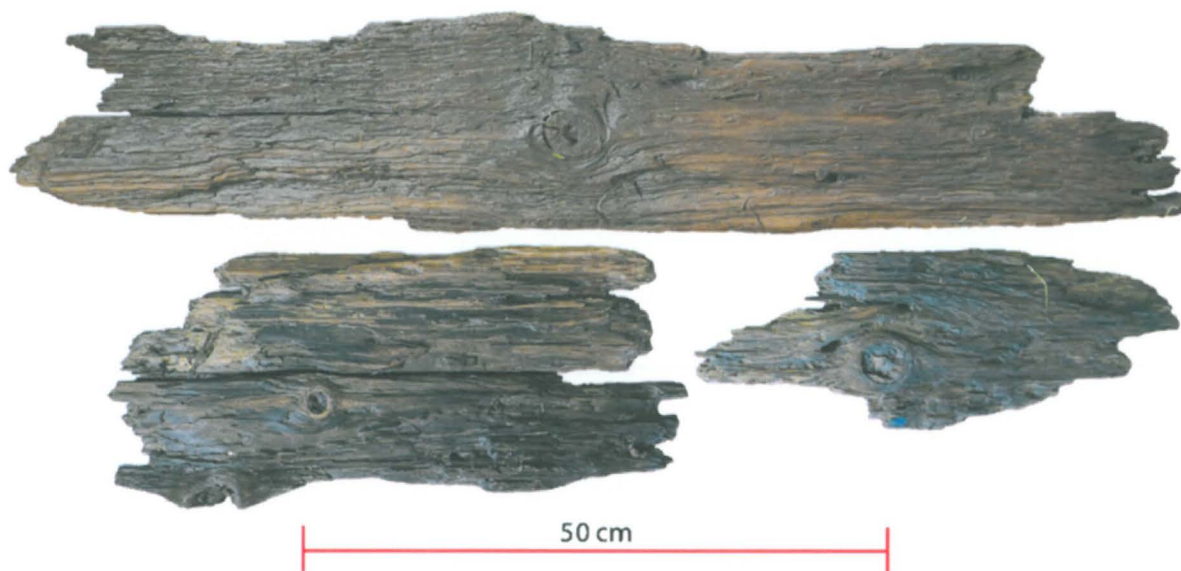
Soljen poikkileikkaus on pyöreä ja vastaavia solkia on ajoitettu Itämerenmaissa merovingiajan lopulta nuoremman rautakauden loppuun noin 700–1200-lukujen väliin. Ruotsissa ajoitus on tyyppillisesti välillä 800–1150-luvuilla, Virossa 800–1100-luvuilla (mm. Pauts 1995) ja Venäjällä (Novgorod) 900–1100-luvuille ja harvinaisena 1200-luvun puoliväliin asti. Sen sijaan Karjalan Sakkolan polttohaudan aineistoon kuuluu saman tyyppinen rullapäinen rengassolki, joka on ajoitettu noin 800-luvulle (Uino 1997). Englannista ja Tanskasta on löydetty vastineita, jotka on ajoitettu huomattavasti vanhemmaksi Roman-Britain kaudelle n. 200–400 jaa.

Ahvenkosken muinaissatamassa merenpinta oli viikinki- ja ristiretkiajalla noin 3,0–2,0m nykyistä korkeammalla, joten isommatkin alukset uivat Pajamäen rantaan. Veneniittien mittasuhteiden perusteella satamassa on voitu korjata isohkoja yli 10m pituisia aluksia. Keskiajalle tultaessa suurimpaan saareen johti maan kokoamisen myötä kannas ja suurimmat alukset kiinnittyivät saaren itä- ja länsireunoille. Ilmeisesti jo varhaiskeskiajalla 1200-luvulla Pajamäelle johtavaa uomaa jouduttiin ruoppaamaan syvemmäksi, joka uoma on vieläkin osittain tunnistettavissa. Polkuja pitkin pääsi yläjuoksulle Merikoskelle, Savukoskelle ja Kuuskoskelle. Arkeologiset todisteet viittaavat siihen, että satamassa toimi nuoremman rautakauden lopulla ja varhaiskeskiajalla ainakin veneenkorjaustelakka ja sepänpaja. Loppukesästä varmistunut polttohautaus ja tietyömaan alle tuhoutunut mahdollinen toinen polttohaudan perusteella satama näyttäisi olleen käytössä jo viikinkiajalla. Työryhmä löysi viitteitä myös useista mahdollisista asuin- ym. rakennuksista, joista kaikki pohjoisrannalla sijainneet tuhoutuivat moottoritien alle.

Merikosken länsirannalta, noin kilometrin päässä satamasta luoteeseen Tavabergetin laelta kahden kiven välistä löytynyt ratsusotilaan rataskannus. Esine ajoittunee keskiajalle 1300–1400-luvuille. Asuiko Ahvenkoskella ratsusotilas, vai liittykö kannus Varsinais-Suomen ja Viipurin väliseen sotilasliikenteeseen 1300-luvun puolivälissä? (Salminen 2010 ja 1993). Englannissa samantyyppiset pyörälliset rautakannukset on ajoitettu 1200–1600 lukujen väliin, Ruotsissa 1300–1400-luvuille (mm. Trelleborgin kannus). Historioitsijat ovat viime aikoina pohtineet, oliko Merikosken suulla sijaitseva Tavaberget linnamäki, johon tietyt piirteet ja osin nimityksen etymologia viittaisivat.

Keväällä 2013 tehdyissä jälkitarkastuksissa löydettiin Pajamäen edustalta savesta mahdollisesti puualuksen tai laiturirakenteiden

Liite 4. Loviisa Viirankoski, Jouni Jäppisen ja Rune Nygårdin havainnot

Lähde: <https://jouni.jappinen.me/Viikingit/Viirankoski.html>. Päivitys 17.5.2013.

Viirankoski I

Tesjoen Viirankosken ahjon rauniot havaittiin syyskuussa 2010 työryhmän tutkiessa moottoritien maastokäytävää Tesjoen ylityksen kohdalla. Kohde sijaitsee tielinjalta n. 70 m etelään. Hiekkarinteessä on neliskulmainen n. 1,5x1,8 m kivistä ladottu ahjon perustus, jonka viereen on kasattu pajakuonaa, nk. kuonakakkuja. Kyseessä saattaa olla Holmgårdin kartanon tai torpan paja, riittävän kaukana kartanon tiivistä pihapiiristä. Ahjon pohjoispuolella on hiekkaan kaivettu puuhiilivarasto, josta syyskuussa 2010 otetun näytteen radiohiiliajoitus viittaisi tulien leiskuneen ahjossa 1500–1600-luvulla: [viirankoski_c14.pdf](#).

Ahjosta noin 4 m koilliseen, 25 cm syvyydeltä hiekasta löytyneen atraimen, tai kalakoukun katkelmasta (vrt. Lehtosalo-Hilander 2000, 299) tehty rauta-ajoitus osoittautui sen sijaan yllättäväksi: 3475 vuotta ([HELA2823.jpg](#)) (Oinonen 2012). Tutkimus tehtiin kehitteillä olevalla uudella ajoitusmenetelmällä, eikä syytä poikkeavaan tulokseen vielä varmuudella tunneta. Tutkijat arvelevat, että rautaan on ehkä sekoittunut pelkistysvaiheessa juoksutteena käytettyä kalkkia tai raudanvalmistusuunin poltto-aineena olisi käytetty turvetta, jolloin radiohiilipitoisuus on 5730 vuoden puoliintumisaikana hävinnyt, aiheuttaen siten poikkeavan tuloksen (Oinonen, Nordqvist, Koivisto 2010). Alkuainetutkimukset eivät kuitenkaan tue ajatusta kalkin käytöstä (Oinonen 2012). Onko Viirankosken rauta valmistettu paikanpäällä, vai jossain Tanskan tai Ruotsin suoalueilla, josta se olisi kulkeutunut kiertävän sepän mukana Viirankoskelle? Myös Saarenmaan Salmen viikinkilaivan nauloista tehdyt ajoitukset ovat poikkeavia: HELA 2149: 5813 vuotta, HELA 2150: 2705 vuotta ja HELA 2520: 2485 vuotta, kun taas samasta löytöyhteydestä luusta tehdyt vertailuajoitukset osoittavat merovingiajan lopulta viikinkiajalle 700–900AD. (Nordqvist 2011).

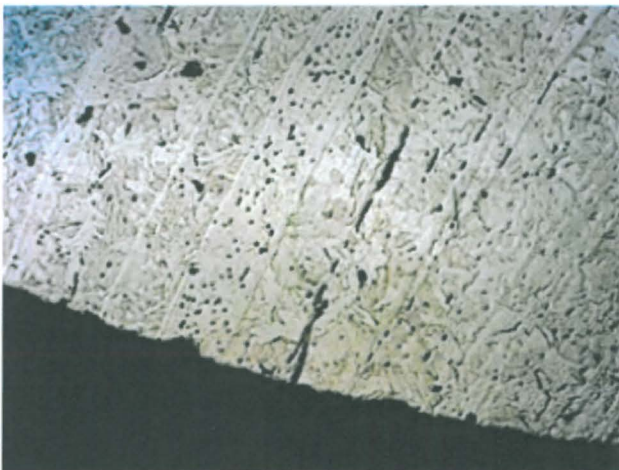
Viikatepuukon katkelma Viirankoskelta. Malli tunnettiin sirppipuukon ohella jo roomalaisella rautakaudella ja sitä on löydetty keskisen rauta-ajan ja viikinkiajan konteksteista mm. Viron Saarenmaalta ja Virumaalta (mm. Tvauri 2010; Peets 2003; Laul & Tõnisson 1991; Kivikoski 1973). Esine voi olla myös uudemmasta viikatteesta valmistettu kuorimarauta tms., sillä terän hamarapuolet näkyvät vahvistusolajilla, jonka käytön oletetaan yleistyneen vasta keskiajalla.

Kertomus Pyhtään Haasianiemien ja Loviisan Viirankosken tarkastusmatkoista 9-10.10.2013 ja 24.10.2013

Päivi Maaranen, Museovirasto 29.11.2013

Jos yllä mainittu rauta-ajoitustulos olisi vertailukelpoinen Saarenmaan Salmen ajoitusten kanssa ja radiohiilen määrä maaperässä vakio, saataisiin Viirankoskelle järkevä vertailutulos 1492 vuotta. Osa esineistöstä, kuten vyönhaka, kierteinen rengasneula ym. ovat selvästi esihistoriallisia ja sopivat hyvin tähän aikahaarukkaan. Viirankosken ylätasanteelta löytyneet ahjohitsatut katkelmat voivat viitata raudan kierrätyskäyttöön. Museoviraston tutkijat ovat ajatelleet 1600-luvun sepän käyttäneen esihistoriallisia esineitä raaka-aineenaan. On hyvin mahdollista, että noin 300m päässä pohjoiseen sijainneen hiekkamäen laella on sijainnut kalmisto, jonka haudoista seppä olisi ryövännyt esineitä raaka-aineeksi. Miksi rauta esineitä, kuten teränkatkelmia ja kuonaa olisi siinä tapauksessa levinnyt peräti 70x250m laajuiselle tasanteelle eri kerroksiin? Toisekseen, eräiden esineiden korroosioaste viittaisi osan rautaesineistä muuttuneen korroosiotuotteeksi jo satoja vuosia ennen 1600-lukua, eikä sepällä olisi ollut sellaisille esineille mitään käyttöä. Kolmanneksi, teräseiden katkeaminen on voinut johtua siitä yksinkertaisesta syystä, että seppä saattoi hallita hiiliteräksen karkaisun, mutta ei teräksen päästöä karkaisun jälkeen. Päästämätön puukonterä voi katketa hyvin helposti esim. kovaa puuta koverrettaessa, väännettäessä, tai halkaistaessa. Useissa Viirankosken katkenneissa puukonterissa teräväsärmäinen murtopinta viittaisi juuri tähän.

Rinteestä havaittiin useita pienikokoisia raudanvalmistukseen käytettyjen kuoppa- ja laatikkouunin jäänteitä, maa-ahjoja, runsaasti nokimaata ja erilaista kuonaa. Silmämäärin kuona vaikuttaa esihistorialliselta. Osa vanhemmasta kuonasta vaikuttaa valomikroskoopissa rautaromun sulatuskuonalta, mutta osassa magneettisesta kuonasta on havaittavissa runsaasti wüstiititendriinien kuusimaisia tihentymiä, jotka viittaavat raudanvalmistukseen. Myös eräiden pohjakakkujen pohjaan sulaneiden rautapisaroiden rakenne vaikuttaa erikoisen homogeeniselta, jollainen pisaroituminen on ominaista varhaiselle raudanvalmistukselle (Pleiner 2000, 2005). Tämä on voitu osoittaa myös Kymenlaakson seppien 2000-luvulla toteuttamissa raudanvalmistuskokeissa; jos puuhiilen koko, malmin syöttö, puhallusteho, ilmamäärä l/min, ulkolämpötila ym. pysyvät tasaisena, on myös sulaavan kuonan pisaroituminen ja ensimmäiset uunin pohjalle putoavat rautapisarot suhteellisen saman kokoisia. (mm. Jäppinen 2004–2007; Nygård 2005–2006; Kallio 2008–2009).

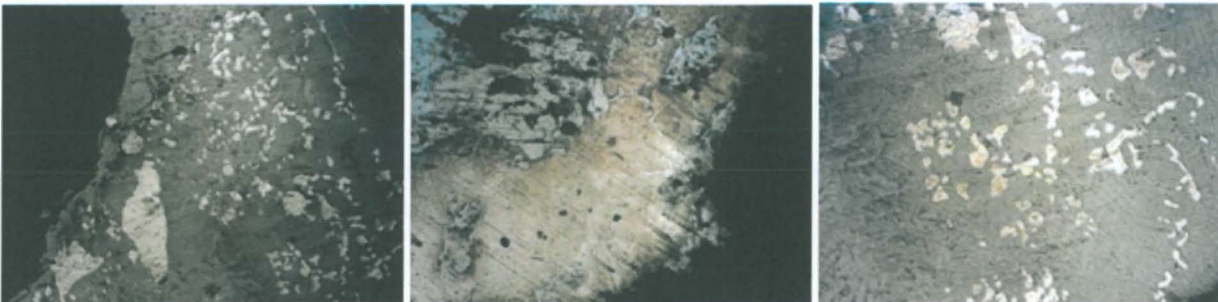
Viikatepuukon kerroksittainen rakenne osoittaa sepän taitaneen ahjohitsauksen.

Napakaira on hankala ajoitettava sillä työkalu on antiikin keksintö ja kuului esimerkiksi gotlantilaisen Mästermyndin viikinkisepän työkalukokoelmaan yli 1000 vuotta sitten. Pora oli yleisessä käytössä vielä 1900-luvulle tultaessa.

Kolmikärkisen jääkengän korrosio on edennyt magnetiitiksi. Vai onko kyseessä sittenkin jonkinlainen vyön tai henkselien solki?

Kuonan mikrorakenne viittaa Viirankosken sepän sulattaneen rautaa ahjossa. (Linkki: Ajoituslaboratorio/Alkuainetutkimus).

Viirankosken maanpäällisen ahjon vierestä havaittiin myös useita raudanvalmistusuunin jäänteitä, sekä raudanvalmistuskuonaa, jossa esiintyy runsaasti heterogeenisiä kuusimaisia västiittihentymiä. Kuonan mikrorakenne vastaa tyyppillistä rautakautisen raudanvalmistuskuonan rakennetta (Park, Rehren 2011; Blakeloc, Martín-Torre, Veldhuijzen, Young 2009; Buchwald 2005, 2003; Hjärthner-Holdar, Kresten, Larsson 1997, Peets 2003; Pleiner 2000, 2005 ja 2006). Seppä saattoi käyttää raaka-aineenaan romu-

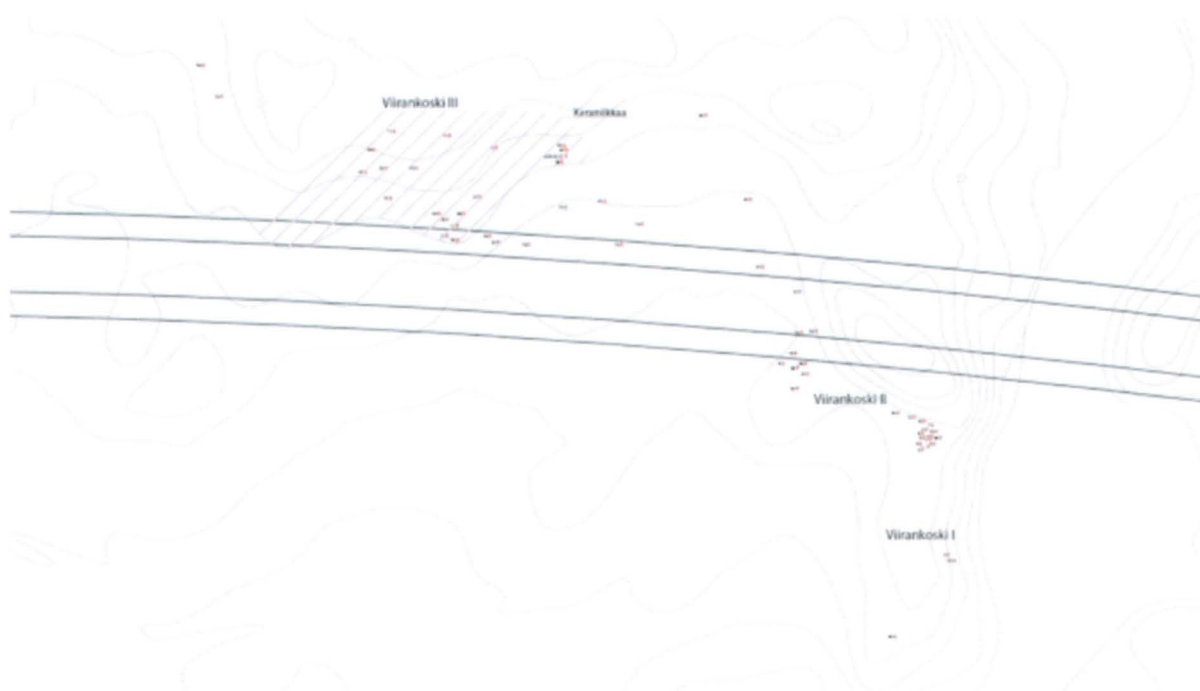
rautaa, puolivalmisteita, mahdollisesti Keski-Euroopasta Pohjoismaihin kulkeutuneita rikasteita, mutta mahdollisesti hän valmisti rautaa myös paikallisesta limoniitista (magnetiitti) tai rautamullasta (hematiitti).

Viirankoski II

Samaan aikaan työryhmä havaitsi toisen kohteen noin 50 m pohjoiseen Virasforsen I:stä. Pienellä tasanteella tehdystä koekuopasta havaittiin likamaata ja iskoksia. Kohde on aivan tulevan moottoritien reunassa ja loppuvuodesta 2011 sen havaittiin ulottuvan tielaueelle. Kohde esiteltiin Museoviraston tutkijoille syksyllä 2010, mutta tutkijoiden mielestä mikään tasanteella ei viitannut rautakaudelle. Samaa aluetta on Museoviraston toimesta ehditty tutkia myös aikaisemmin: Boström 1940, Bergström 1977, moottoritien maastokäytävän inventointi Vuoristo & Lesell 2005, sekä Rosted 2007.

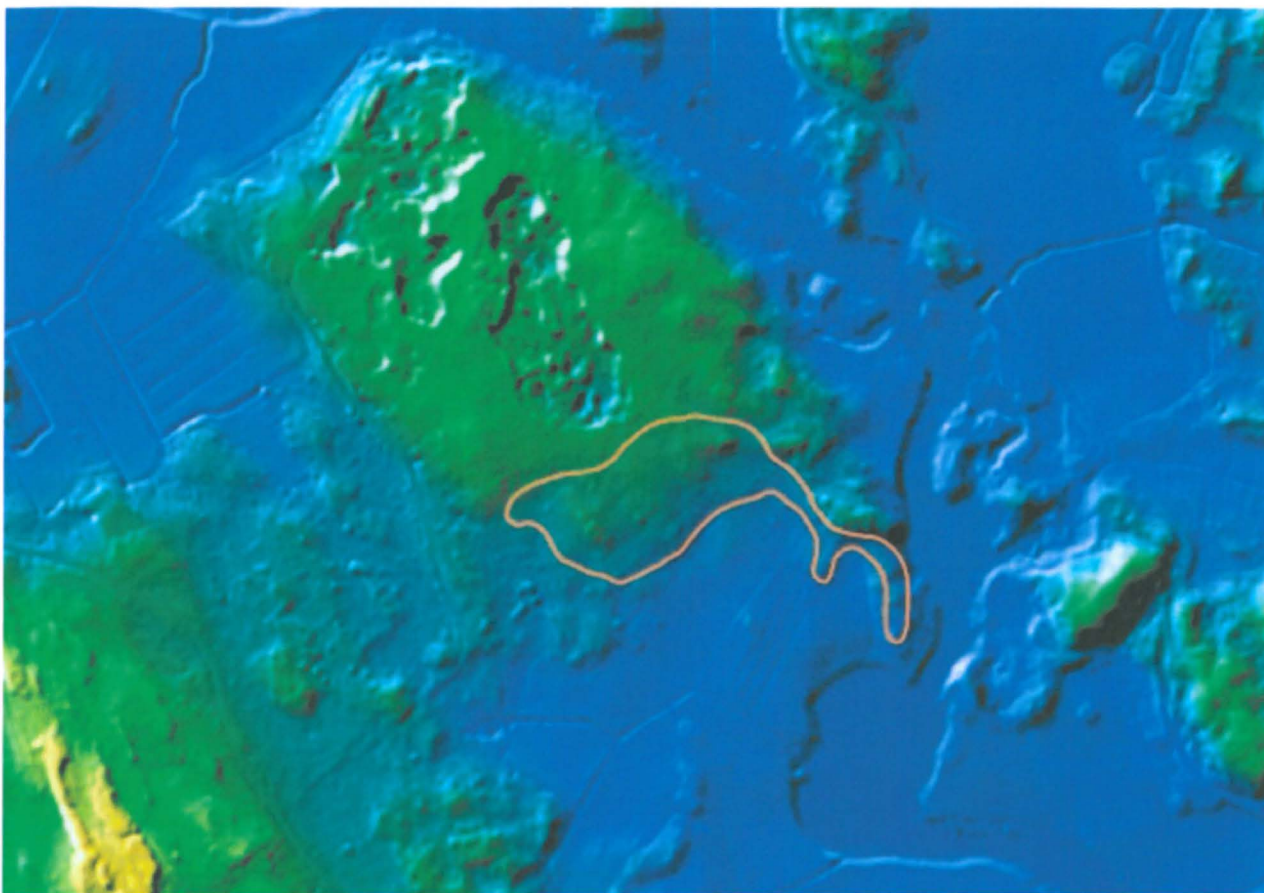
Kohteet voivat kuulua samaan kontekstiin, mutta yhtä hyvin niiden välillä voi olla useita satoja vuosia. Tasanteelta havaittiin kesällä 2011 useita esineitä tai metallifragmentteja, kuten viitan sidontaan käytetty rautainen kierretty rengasneula, puukon- ja sirppipuukon katkelmia, vyön ripustushela, avain, pronssilevystä valmistettu amuletti (vrt. Kivikoski 1973), iskoksia, lasia etc. Vastaavia kierrettyjä rengasneuloja on tavattu kansainvälisajan haudoista. Vastaava, mutta hiukan paksumpi neula on löydetty mm. Viron Lihulasta ja sen on ajateltu ajoittuvan 1200-luvulle. Samalta tasanteelta löytyi myös rautainen 1500–1600-luvulle tyypillinen ruutisarven annostelija sekä ikkunalasin sirpaleita. Yksi sirpale on kaareva ja se voi olla juomalasista tai pullost. Jääkennien katkelmat vaikuttavat rautakautisilta ja viittaavat ympärivuotiseen oleskeluun.

Osa esineistä, kuten asevyön osat, amuletit, kettinkien, puukkojen ja sirppien katkelmat herättivät aluksi ajatuksen hautauksesta, sillä osa teräseiden katkelmista vaikuttaa tarkoituksellisesti tuhotuilta. Osa esineistä on sepän käyttämiä kierrätysraudan kappaleita, sillä osia niistä on ahjohitsattu yhteen. Tasanteen hiekkaan on sekoittunut savea ehkä kyntämisen ja äestyksen myötä ja ehkä siksi maaperä vaikutti täysin sekoittuneelta. Todennäköisesti tasanteella on sijainnut rakennus.

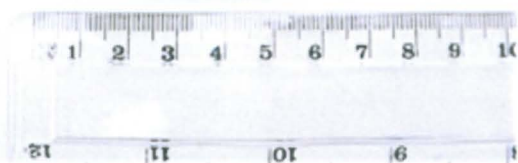
Kartassa alinna oikealla syksyllä 2010 löydetty Viirankoski I:n ahjo, joka ajoittuu todennäköisesti 1500–1600-luvuille. Lähempänä tielinjaa sijaitsee Viirankoski II, josta löydettiin sekä uudelle ajalle että rautakaudelle tyypillistä esineistöä. Viirankoski II:sta luoteeseen olevilta tasanteilta Viirankoski III havaittiin syksyn 2011 ja kevään 2012 välisenä aikana rautakautista esineistöä, sekä useiden

kuoppauunien ja maa-ahjojen jäänteitä. Osa niistä saattaa ajoittua jopa roomalaiselle rautakaudelle. Viirankoski III ja Viirankoski II tasanteet tuhoutuivat kokonaisuudessaan moottoritien ja meluvallin alle helmikuun 2012 loppuun mennessä.

Viirankosken hiekkamäki oli kivikaudella asuttu saari. URL:

http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_kohde_det1.aspx?KOHDE_ID=701010006. Rautakautista esineistöä löytyi oranssilla viivalla rajatulta alueelta. www.geologinenseura.fi/geologi-lehti/2-2010/nenonen_et_al.pdf. © Maanmittauslaitos, lupa nro 628/MML/11 Pohjakartta © Maanmittauslaitos lupanro 628/MML/11.

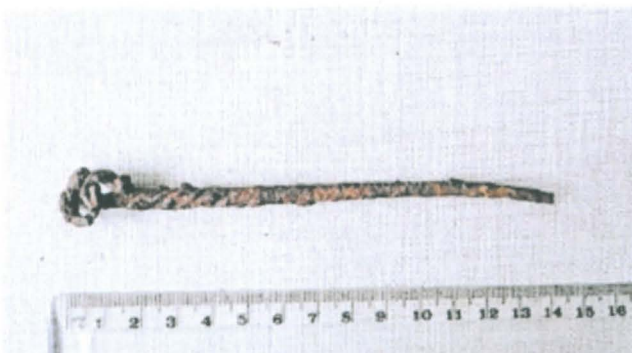
Tästä jäi puuttumaan kuva (sivukuva ylläolevan kuvan esineestä: päällekkäin taittava levy, jonka päähän jää silmukallinen taite).

Riippulukon/putkilukon avain?

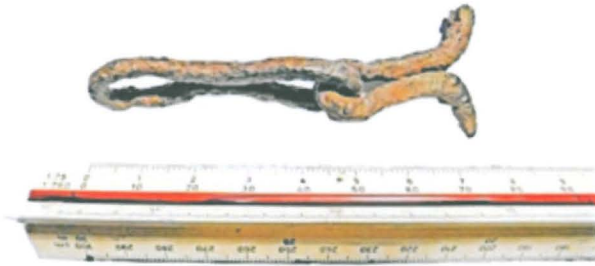
Viikatepuukon katkelma (vrt. Peets 2003).

Kierretty rengasneula, jollaisia on tavattu kansainvaellusajan haudoista. Neulaa käytettiin joko viitan sidontaan tai kuontalopuikkona (Uino 1997). Kierteisiä neuloja ja varsinkin vasarakorurenkaita esiintyy erityisen paljon Mälارينlaakson haudoissa ja Ahvenanmaalla, mutta niitä on tavattu myös Viron Lihulasta ja Laatokan Karjalasta

Kaksi nk. Thorin vasaraa muistuttavaa hevosenkengän jäänaulaa.

Myöhäiselle rautakaudelle ja viikinkiajalle tyypillinen keskeltä litistetty kettinkilenkki, todennäköisesti padan haahlasta.

Vaalea pii-iskos, joka liittyyne tulentekoon tuliraudalla.

Katkenneen napakairan/ kärki.

Tästä jäi kuva puuttumaan (pyöristetyn W:n muotoinen varras, jonka oikea pää jatkuu vaakasuorassa oikealla menevänä vartaana). [Kuvan teksti:] Kirstun avain – rautaa? Esineen lainemainen muoto muistuttaa Birkasta löytynyttä avaimen katkelmaa, joka on ajoitettu viikinkiajalle 700–1100 jaa. Avaintyyppi on arveltu olleen käytössä vielä keskiajalla. (URL: <http://mis.historiska.se/mis/sok/vid.asp?fid=419672&q=1>). Birkan avaimen "haitta" on litteä, mutta mm. Ölannin Sandbystä, Jönköpings Värnamosta ja Lannasta on löydetty "pyöreähaittaiset" [avaimet.pdf](#). Viirankoskelta löytyi myös alla olevat kirstun salvat, napakaira, keskeltä litistettyjä kettinkilenkkejä, kovertimia, kirveenterän katkelma ym. jotka viittaisivat kiertävän sepän/puusepän työkalupakkiin. Samantapaisia työkalukirstun salpoja löydettiin vuonna 1936 Gotlannin Mästermyristä. (URL: <http://woeka.no-ip.org/byfrost/The%20M%E4stermyr%20Find,%20A%20Viking%20Age%20Tool%20Chest%20from%20Gotland.pdf>).

Tästä jäi kuva puuttumaan (karhunhammasriipusta muistuttava ontto, pronssilevystä taivutettu esine, jonka päässä pronssilevystä taivutettu lenkki).

[Kuvan teksti:] Noin 1,2 mm pronssilevystä valmistettu 75 mm pituinen vyöriipus tai kaulanauhasta riippunut amuletti, jonka muoto muistuttaa petoeläimen hammasta – karhunhammasta. (Vrt. Kivikoski 1973). Arkeologien mukaan kyseessä voi olla historiallisen ajan "teelmä" (Ruonavaara 2012), rautakautinen veitsen muotoinen neulakotelo, tai amulettiriipus (Uino 1997). Venäjällä ja Baltiassa tämäntyyppisen esineet on ajoitettu nuoremman rautakauden loppuun 1100–1200-luvuille ja Latviassa 1000–1200-luvuille (Uino 1997). Eräs vanhojen aseiden harrastaja arvioi kyseessä olevan ruutisarven annostelijan? Kiderakenteen ja korroosioasteen perusteella esine vaikuttaa kuitenkin rautakautiselta. Kaksi ennallistusta osoittavat lisäksi, ettei esine ole aivan niin yksinkertainen valmistaa kuin sen muodosta saattaisi päätellä: [karhunhammas teksti.pdf](#). Samalta tasanteelta noin 50 cm päästä löytyi yläkuvan kierretty rengasneula ja alakuvan pronssilevyn kappaleet, sekä kaksi kupariiniittiä. Pyöreään pronssilevvyyn on kaiverrettu viivakoristelu, joka kuvaa ehkä aurinkoa tai tähteä. Kyseessä lienee kaulassa kannettava riipus, jonka ripustuslenkin aukko on lyöty piikillä tai puukonkärjellä ja pinta kiilloitettu.

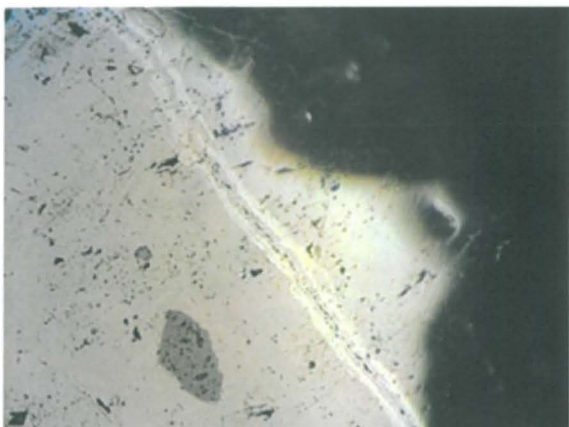
Tästä jäi puuttumaaan kuusi pientä kuvaa, joista yhdestä on seuraava lähikuva:

Viirankoski III–IV

Pajaniemen pohjoisesta alakohteesta n. 50–150 m luoteeseen sijaitsevilta tasanteilta löytyi lisää rautakauden esineistöä, kuten kirveenterän katkelma, kvartsi-iskoksia, nuolenkärkiä, kirstun salpoja, veitsien katkelmia, sirppi, tulirautoja, kellonkieliä, rautakautista keramiikkaa, rautainen vyönhaka, kuulainten osia, pronssinen hihnalenkki, jäähokkeja jne. Kellonkielet ja sirpit viittaavat siihen, että Viirankosken tasanteilla ja rantaniityllä harjoitettiin rautakaudella viljelyä ja laidunnettiin kotieläimiä. Joulukuun alussa (1.–5.12.2011) työryhmä havaitsi tien alle jääviltä tasanteelta liuskekivestä ladotun raudanvalmistusuunin kappaleita, kuoppa-ahjoja, rautakuonaa, sulaneen raudan kappaleita, nokimaata, iskoksia ja keramiikkaa, jonka sekoitteessa on maasälpä/kvartsirohetta (Morby?). Keramiikan rakenne, kuten myös raudanvalmistuskuonan mikrorakenne viittaavat jopa pronssikauteen ja roomalaiseen rautakauteen. Vanhin ajoitus on läheisen hiekkamäen laelta 3300 eaa.

Moottoritien alle jääneeltä tasanteelta löytyi rautakautisen kirveen katkelma, joka on muuttunut wüstiitiksi. Valomikroskooppikuvassa nähdään ahjohitsausauma ja kaksi kerroshitsattua teräslamellia.

Spiraalikoristeinen "Bornholmin tyyppin" vyönhaka – rautaa. Esineelle on löytynyt identtinen vastine Härländasta Göteborgista (GAM:48715:98) ja se on ajoitettu 300 jaa (hautalöytö). Sama spraalialihe oli käytössä vielä viikinkiajalla ja koristelutyylillä on tavattu mm. Birkan ja Gotlannin viikinkiajan käyttöesineistössä ja aikaisemmin merovingiajalla pohjois-eurooppalaisessa esineistössä.

Jäähokki. Hevosen jääkenkä eli viskari – rautaa. Vastaava esine (KM 284: 1–1) on löytynyt Saltvikista Ahvenanmaalta ja se on ajoitettu viikinkiajalle 800–1050 jaa. (URL: <http://suomenmuseonline.fi/fi/kohde/Arkeologian+osasto/KM284%3A1b?pathId=1.184.183.6302.&itemIndex=352>. [Haettu 3.12.2011].

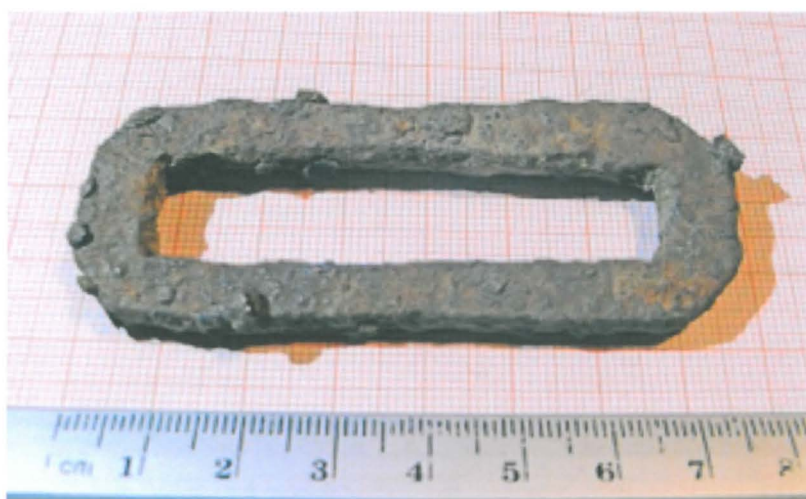

Tästä jäi puuttumaan kaksi kuvaa (hihnaan pujotettava soikea pronssihela, jossa keskellä pystysuuntaan paksunnos, sen päissä ylhäällä ja alhaalla litistetyn helmen kaltaiset ulokkeet ja alla kapeasta pronssivartaasta muodostuva lenkki pujottamista varten).
[Kuvan teksti:] Pronssinen vyön tai suitsen hela löytyi kevään 2012 lopputarkistuksissa. Esineen 'taulu' on pintakäsitelty mahdollisesti amalgaamihopealla? Vastaavia heloja on löydetty mm. Laviasta ja Skotlannista ja ne on ajoitettu roomalaiselle rautakaudelle tai merovingiajalle

Tästä jäi puuttumaan kuva (pyöreä rengas, materiaali ei luotettavasti kuvasta arvioitavissa.)

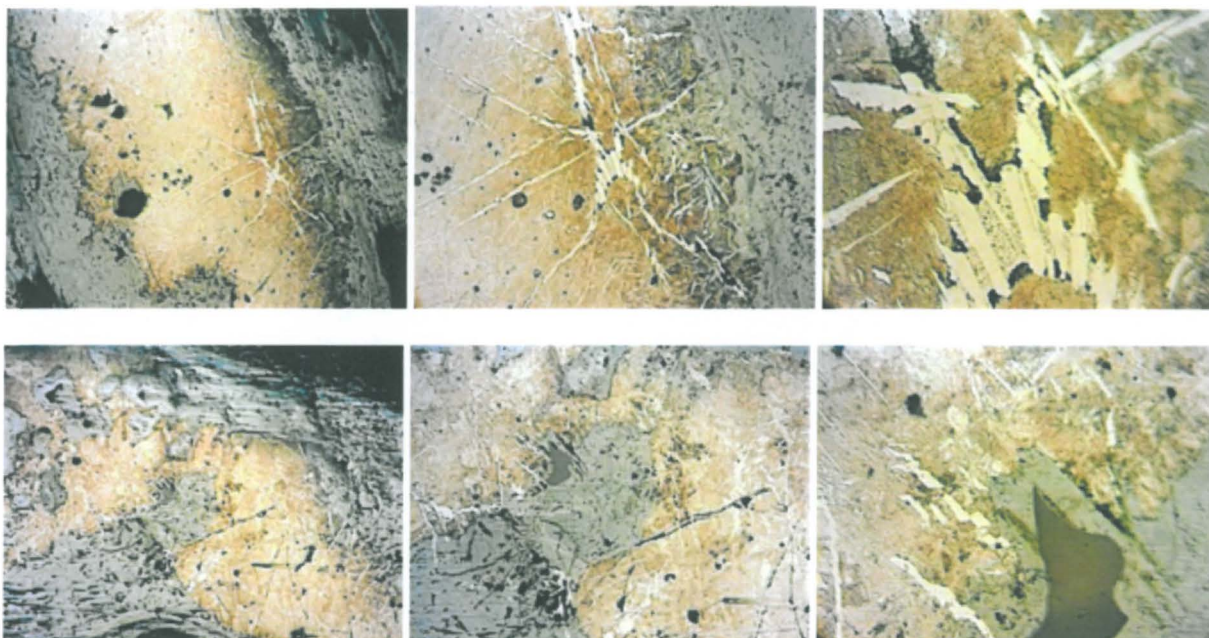
Tästä jäi puuttumaan 2 kuvaa (toisessa rautalevy, jonka reunassa lenkki(kattilan tai ämpäriin korva?; toisessa kapea, pitkänomainen rautaesine - jonkinlainen terä?).

Tästä jäi puuttumaan kuva (rautainen litteä koukku, jonka varras levenee ja pyöristyy koukkuosan ulkopuolella).

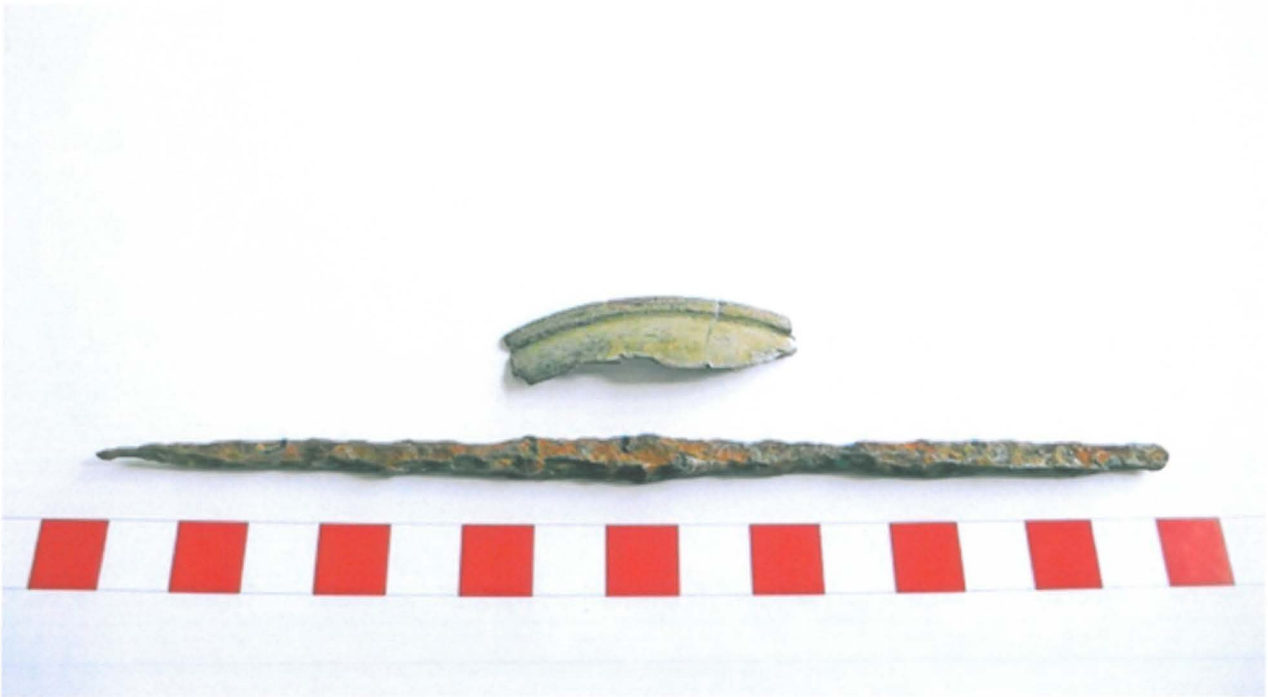

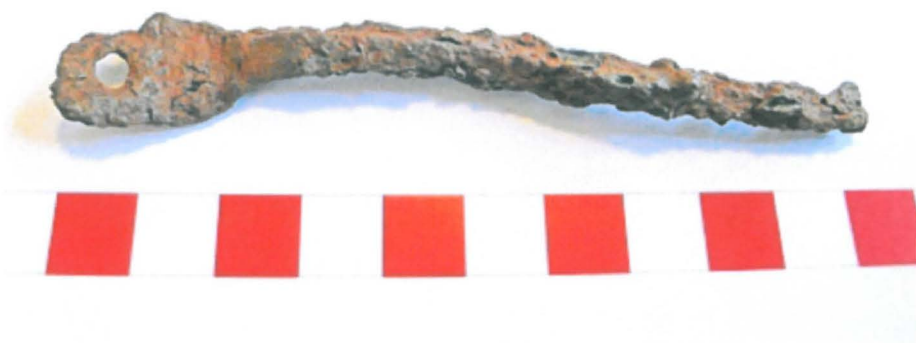
Viirankoski V

Työryhmä teki 2012 kevään, kesän ja alkusyksyn aikana muutamia jälkitarkistuksia ja löysi tiealueelta useita uusia raudansulatusuuneja ja/tai kuoppa-ahjoja, ahjokuonaa, raudanvalmistuskuonaa, keramiikkaa, iskoksia, nauvoja, puukonterän katkelmia, sirpin ja hopeoidun astian katkelmia, rautaisia vyönsolkia, rautakattilan osia, salpoja ja harvinaisen raudansulatuksessa, tai ahjossa tarvittavien palkeiden rautaisen suuttimen. Osa löydöistä ajoittunee keramiikan perusteella pronssikauden loppuun, osa rautakaudelle (ehkä n. 400 eaa – 400 jaa.) Alakuvien koristellut keramiikanpalat löytyivät moottoritien reunalta, joista osa lienee Morbyn keramiikkaa pronssikauden lopulta/roomalaiselta rautakaudelta? Löytö siirtää kyseisen tyyppin tunnettua levinneisyysalueen Porvoosta Loviisaan. Siirtolohkareiden väisillä pienehköillä tasanteilla ainakin yksi sepänpajan raunioilta vaikuttanut alue, sekä useita raudanvalmisuunien ja saviahjojen raunioita tuhoutui lopullisesti kevään/kesän/syksyn 2012 kuluessa pohjoisen ajoradan ja meluvallin alle.

Tästä jäi puuttumaan kuva (keramiikan reunapala, missä loivasti ulospäin kaartuva reuna ja pinta melko tasainen mutta ei kiillotettu tai silotettu sekä koristeeton, sekoite mahdollisesti samottia tai karkeaa hiekkaa mutta vaikea arvioida kuvan perusteella luotettavasti).

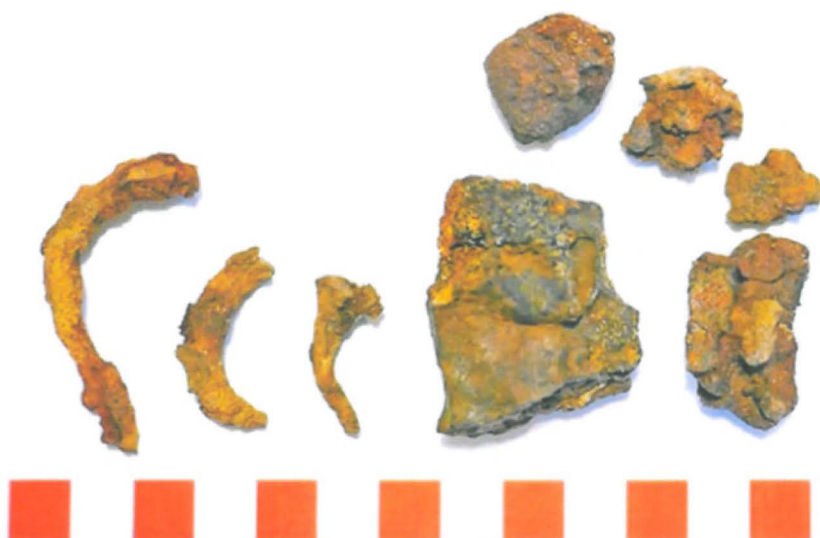
Tästä jäi puuttumaan kuva (vaikeasti kuvan perusteella identifioitavissa oleva metalliesine, ilmeisesti rautaa).

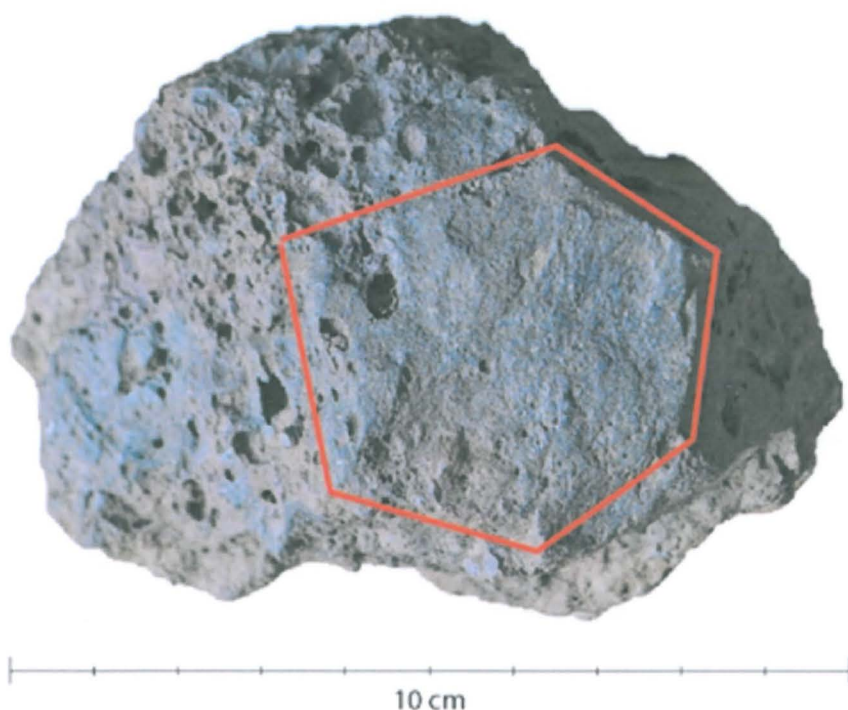
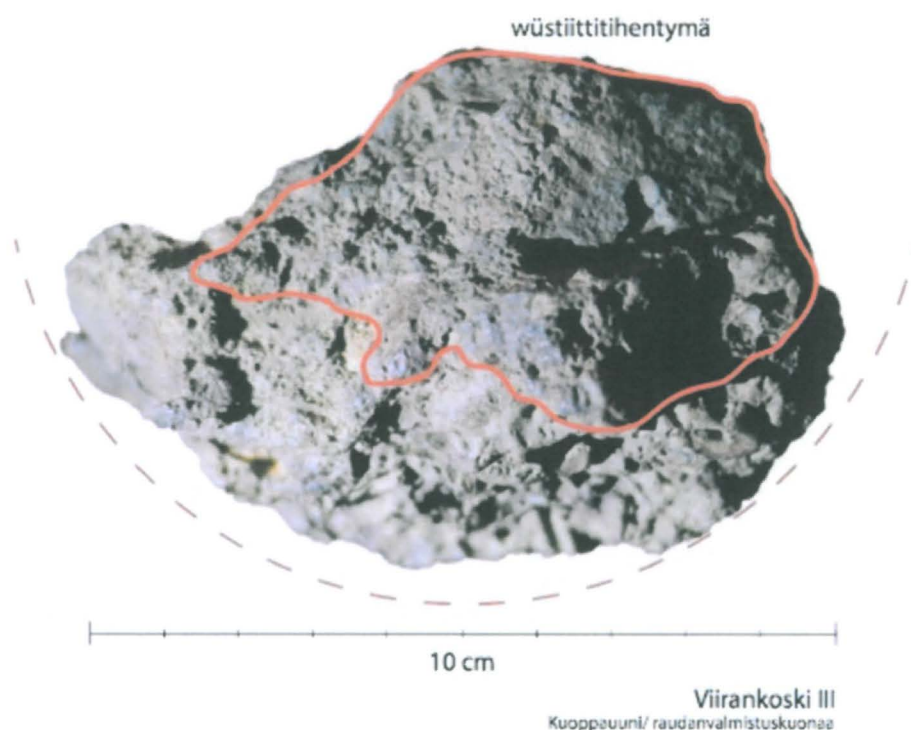

Todennäköisesti palkeiden suutin – rautaa? Suuttimeen on ehkä taottu lisäholkki palamisen estämiseksi? Sisäosa on kartiomainen ja suuttimen halkaisija on noin 8–10 mm.

Viirankosken länsiosien lounaaseen aukeavalta niemekkeeltä, aivan moottoritien pohjoisen ajoradan reunasta löytyi kesällä 2012 kaksi kuonakakkua (eng. bloom), jotka ovat pyöreästä pohjasta päätellen syntyneet kuoppa-uunissa tai pyöreäpohjaisessa torniuunissa raudanvalmistusprosessista. Mahdollista on myös liuskekivistä ladottu nk. laatikkouuni sillä noin 100 m päästä saman tasanteen reunalta löytyi kovassa kuumuudessa sintraantuneita liuskekiven palasia. Kakkujen pohjaan on sulanut wüstiittipisaroita, joka on prosessille ominaista silloin, kun lämpötila ei nouse tarpeeksi, tai uuniin syötetty ilmamäärä jää liian pieneksi. Malmin pelkistyessä metalliseen muotoon, se sulaa lopulta pisaroiksi puhallussuuttimen edessä, nk. fokuksessa.

Seppä lohkoi punahehkuista kuonaa taltalla pienemmiksi paloiksi (ks. yläkuvan kakku 703,4 g), etsiessään metallista rautaa ja ilmeisesti kuonan jäähtytyä huomasi sulatuksen epäonnistuneen. Raudan sijaan puhalluksessa syntyi kakkosen ja kolmosen arvoista wüstiittiä. Syitä epäonnistuneeseen sulatukseen voi olla useita. Työryhmän omien raudanvalmistuskokeiden perusteella (Struka 2004–2005) mahdollisia ovat ainakin malmin matala rautapitoisuus, tai puhallus uunin kuumapisteen liian alhainen lämpötila. Se voi merkitä toiminnan taapahtuneen keväällä ennen heinäkasvua, tai syksyllä heinä ollessa jo laossa. Alakuvassa näkyy punaisella viivalla rajatut symmetriset iskentälinjat. Kuonan lisäksi kohteesta löytyi myös kvartsi-iskoksia ja rautakautista keramiikkaa, sekä eräitä kuvissa olevia rautakaudelle ajoitettavia esineitä.

Keväällä 2013 tehdyissä jälkitarkistuksissa löytyi moottoritiealueelta lisää rautaesineitä, työkaluja ja salpoja, jotka tukevat ajatusta tasanteelle hajonneesta Mästrmyr-tyyppisestä työkalulaatikosta. Saha on katkennut ruodon juuresta ja seppä on liittännyt palat yhteen kahdella niitillä. Vastaavia n. 1000–1200-luvuille ajoitettuja sahoja on tavattu mm. Novgorodista, Gotlannista ja Birkasta.

Liite 5. Valokuvat: Pyhtää Haasianiemi ja Merikoski

Kuva 1. Yleiskuva moottoritien eteläpuolella olevalta käänköpaikalta kaakkoon, oikealla tarkastetun alueen itäinen osa. Kuvattu luoteesta.

Kuva 2. Yleiskuva moottoritien eteläpuolella olevalta käänköpaikalta luoteeseen., edessä tarkastetun alueen keskiosaa. Kuvattu kaakosta.

Kertomus Pyhtään Haasianiemien ja Loviisan Viirankosken tarkastusmatkoista 9-10.10.2013 ja 24.10.2013

Päivi Maaranen, Museovirasto 29.11.2013

Kuva 3. Osa meluvallin reunassa näkyviä alkuperäisen maan kaistaleita. Kuvattu luoteesta.

Kuva 4. Yleiskuva tarkastetun alueen itäosasta. Kuvattu luoteesta.

Kuva 5. Yleiskuva tarkastetun alueen keskiosasta hakkaamattomalta alueelta. Kuvattu luoteesta.

Kuva 6. Yleiskuva tarkastetun alueen keskiosasta avohakatulta ja sittemmin nuoren metsän peittämältä alueelta. Kuvattu etelästä.

Kuva 7. Yleiskuva tarkastetun alueen länsiosasta raivatun tiealueen reunalta. Kuvattu idästä.

Kuva 8. Yleiskuva tarkastetun alueen länsipäästä, missä laaja alue oli kuorittu osana moottoritietömaan järjestelyjä. Kuvattu idästä.

Kuva 9. Yleiskuva tarkastetulle alueelle tyypillisistä, kumpareiden päällä olevista kivi-koista (kuva alueen keskiosasta hakkaamattomalta alueelta). Kuvattu pohjoisesta.

Kuva 10. Kairanäyte tarkastetun alueen keskiosasta hakkaamattomalta alueelta. Kuvattu pohjoisesta.

Kuva 11. Juurakko tarkastetun alueen itäpäässä. Maaperä oli kuvan mukaisesti pakoittainen voimakkaasti kivistä. Kuvattu kaakosta.

Kuva 12. Røykkiö 1. Kuvattu pohjoisesta.

Kuva 13. Röykkiö 2. Kuvattu koillisesta.

Kuva 14. Röykkiö 4. Kuvattu kaakosta.

Kuva 15. Röykkiö 5. Kuvattu lännestä.

Kuva 16. Röykkiö 6. Kuvattu kaakosta.

Kuva 17. Kiveys 1 ja sen ympäristö. Kuvattu lännestä.

Kuva 18. Kiveyksessä 1 oleva lapionpisto. Kaira kärki osoittaa piston paikkaa.

Kuva 19. Kumpu 2, jonka päässä oli peittämätön lapionpisto.

Kuva 20. Rakenne 1. Yleiskuva haudaksi arvioidusta paikasta (siirtolohkareen oikealla puolella. Kuvattu pohjoisesta.

Kuva 21. Rakenne 1 lähikuvassa siirtolohkareen vasemmalla puolella.
Kuvattu etelästä.

Kuva 22. Peitetty lapionpisto Rakenteen 1 eteläosassa. Kuvattu etelästä.

Kuva 23. Tasoitettu alue (Alue 1). Kuvattu itäkoillisesta.

Kuva 24. Kairanäyte maaperästä tasoitetulta alueelta (Alue 1). Pinnassa humuskerroksen alla voimakkaasti musta ja nokinen maa. Kuvattu pohjoisesta.

Kuva 25. Mahdollisesti osittain maastoon tasoitettu alue (Alue 2). Kuvattu pohjoisesta. Alueen kaakkoiskulmassa iso siirtolohkare.

Kuva 26. Merikosken muinaisjäännösalue tieväylien keskellä. Kuvattu länsiluoteesta.

Kuva 27. Merikosken muinaisjäännösalueen siirtolohkareen koillis-/pohjoispuoleista aluetta. Kuvattu koillisesta.

Kuva 28. Kuopanne Merikosken muinaisjäännösalueella. Kuvattu pohjoiskoillisesta.

Liite 6. Valokuvat: Loviisa Viirankoski, E18 tien linjauksen eteläpuoli

Kuva 1. E18 tien linjauksen eteläpuoli, yleiskuva tarkastetun alueen pohjoisreunasta. Kuvattu länsilounaasta.

Kuva 2. E18 tien linjauksen eteläpuoli, yleiskuva tarkastetun alueen pohjoisosasta. Kuvattu etelästä.

Kuva 3. E18 tien linjauksen eteläpuoli, yleiskuva tarkastetun alueen eteläosasta. Kuvattu pohjoisluoteesta.

Kuva 4. E18 tien linjauksen eteläpuoli, yleiskuva tarkastetun alueen keskivaiheilta. Kuvattu etelästä.

Kuva 5. E18 tien linjauksen eteläpuoli, yleiskuva tarkastetun alueen keskivaiheilta. Kuvattu pohjoisesta.

Kuva 6. Kuoppa 1. Kuvattu etelästä.

Kuva 7. Kuoppa 2. Kuvattu idästä.

Kuva 8. Kuoppa 3. Kuvattu lounaasta.

Kuva 9. Kuoppa 4. Kuvattu lounaasta.

Kuva 10. Kuoppa 5. Kuvattu koillisesta.

Kuva 11. Kuoppa 6. Kuvattu lounaasta.

Kuva 12. Tasanne 1. Kuvattu pohjoisesta.

Kuva 13. Tasanne 2. Kuvattu pohjoisesta.

Kuva 14. Tasanne 2. Kuvattu idästä.

Kuva 15. Kairanäyte tasanteelta 2. Päällä noin 4 cm maatonutta kariketta, alla voimakasta nokimaata. Kuvattu pohjoisesta.

Kuva 16. Oja (pohjoispää) tarkastetun alueen itäreunassa. Kuvattu etelästä.

Kuva 17. Oja (eteläpää) tarkastetun alueen itäreunassa. Kuvattu pohjoisesta.

Kuva 18. Yleiskuva E18 tien linjauksen eteläpuolelta linjauksen pohjoispuoleiselle muinaisjännösalueelle. Kuvattu etelästä.

Liite 7. Valokuvat: Loviisa Viirankoski, E18 tien linjauksen pohjoispuoli

Kuva 1. E18 tien pohjoispuoli, yleiskuva tarkastusalueen rajana olevasta vanhasta, hiekkakuopille vievästä tiestä. Tarkastettu alue edessä ja tien oikealla puolella. Kuvattu länsilounaasta.

Kuva 2. E18 tien pohjoispuoli, yleiskuva tarkastetun alueen keskivaiheilta tien vierestä vanhan avohakkuun alueella. Kuvattu luoteesta.

Kuva 3. E18 tien pohjoispuoli, yleiskuva tarkastetun aluetta keskiosasta vanhan ja jo nuorta puustoa kasvavan harvennushakkuun alueella. Kuvattu lännestä.

Kuva 4. E18 tien pohjoispuoli, yleiskuva tarkastetun alueen keskiosassa E18 tien reunassa. Kuvattu itäkoillisesta.

Kuva 5. E18 tien pohjoispuoli, yleiskuva tarkastetun alueen itäosasta. Kuvattu itäkoillisesta.

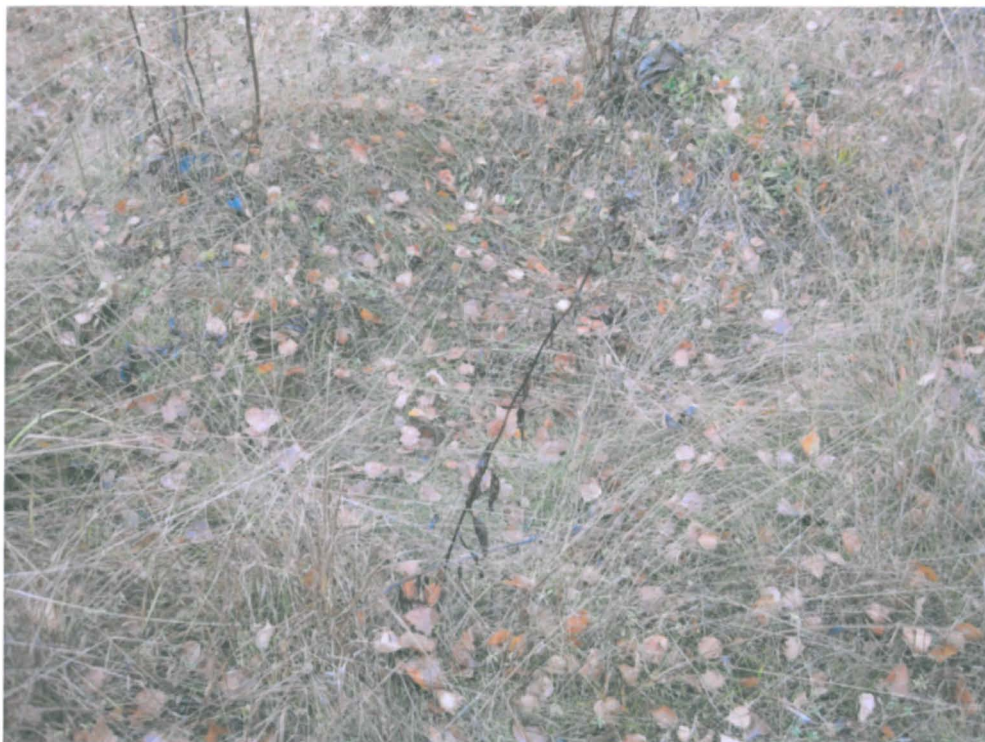
Kuva 6. Kuoppa 1. Kuvattu luoteesta.

Kuva 7. Kuoppa 1. Kuvattu etelästä.

Kuva 8. Kuoppa 1, kairanäyte. Kuvattu lännestä.

Kuva 9. Kuoppa 2. Kuva pohjoisesta.

Kuva 10. Kuoppa 3. Kuvattu koillisesta.

Kuva 11. Kuoppa 4. Kuvattu etelälounaasta.

Kuva 12. Kuoppa 5. Kuvattu kaakosta.

Kuva 13. Kuoppa 6. Kuvattu lounaasta.

Kuva 14. Kuoppa 7. Kuvattu lounaasta.

Kuva 15. Kuoppa 8. Kuvattu kaakosta.

Kuva 16. Kuoppa 9. Kuvattu kaakosta.

Kuva 17. Kuoppa 10. Kuvattu koillisesta.

Kuva 18. Kuoppa 11. Kuvattu etelästä.

Kuva 19. Kuoppa kuoppa-alueella. Kuvattu etelästä.

Kuva 20. Yleiskuva kuoppa-alueesta. Kuvattu pohjoisesta.

Kuva 21. Valli. Kuvattu lounaasta.

Kuva 22. Kumpu. Kuvattu luoteesta.

Kuva 23. Huonosti peitetty lapionpisto kummussa. Kuvattu idästä.

Kuva 24. Kairanäyte kummusta. Kuvattu pohjoisesta.

Kuva 25. Kivikasa pari metriä kaakkoon kummusta. Kuvattu pohjoiskoillisesta.

Kuva 26. Kuorittu alue tielinjan reunassa tarkastetun alueen keskiosassa. Kuvattu lounaasta.

Kuva 27. Toinen kuoritulla alueella havaitusta kvartseista *in situ*.

Kuva 28. Kuoritulla alueella havaittu palanut savi *in situ*.

Kuva 29. Kuoritun maa-alueen lähellä tarkastetun alueen keskiosassa ollut peitetty lapionpisto. Kuva idästä.

Kuva 30. Vanhoille sorakuopille vievän tien lähetyvillä tarkastetun alueen keskiosassa ollut peittämätön lapionpisto. Kuva etelästä.